

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Юридичний факультет
Кафедра цивільного та господарського права

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції
присвяченої 127 річниці заснування Національного університету біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, 15 травня 2025 р.)

Київ 2025

За зміст та якість матеріалів відповідальними є автори публікацій.

Актуальні питання приватноправового регулювання в умовах євроінтеграції: тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 127-річниці заснування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 15 травня 2025 року.) / За заг. ред. проф. О.Ю. Піддубного. Київ, 2025. 234 с.

У збірнику розміщено тексти наукових доповідей, присвячених дослідженню актуальних питань у сфері приватного права в Україні та перспектив його розвитку і вдосконалення в контексті євроінтеграції.

Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів та здобувачів наукового ступеню, а також суддів, адвокатів та практикуючих юристів, спеціалістів у сфері приватного права.

ЗМІСТ

BIELIKOVA Mariana

APPLICATION OF THE RIGHT TO THE PROTECTION OF PERSONAL DATA IN THE RIGHT OF ACCESS TO INFORMATION9

АДАМОВИЧ Оксана Вікторівна

ПРОЦЕДУРА СКВІЗ-АУТ ТА ДОКТРИНА «ПІДНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЗАВІСИ» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РІШЕНЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ15

БАБИЧ Іван Юрійович, ШЕВЧЕНКО В'ячеслав Володимирович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....22

БЕЗКОСТЕНКО Артур Олександрович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОГРАМ ДОПОМОГИ.....26

БІЛОУС Валерія Юріївна, КОВАЛЬОК Анастасія Олександрівна, ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

ДОГОВІР ПРО ПОДІЛ СПАДЩИНИ.....29

БУЛАТ Євгенія Анатоліївна

ДЕЯКІ НАПРЯМИ ОНОВЛЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....32

ВАСИЛЕНКО Леся Павлівна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ФОРМУВАННЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНИХ ДАНИХ. .34

ВЕЛИКА Діана Ігорівна, ЛЕБІДЬ Інна Володимирівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ38

ВЕЛИКА Діана Ігорівна, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ42

ВЕЛИКАНОВА Марина Миколаївна

НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ОКРЕМИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ТА ОБ'ЄДНАНЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ».....45

*ВИЩОМІРСЬКИЙ Едуард Дмитрович, КУШНІРУК Олег Федорович,
ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна*

**НОРМАТИВНІ ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В
КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....49**

ГАМАРКО Олександр Олександрович, КАНАРИК Юлія Сергіївна

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ГОСПОДАРСЬКИХ
ПРАВОВІДНОСИНАХ51**

ГАНДЖА Ігор Анатолійович

**БЕЗПЕКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ РЕЧОВИХ
ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ54**

ГАПЕКА Тетяна Валеріївна

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ БАТЬКА
ЩОДО СПОСОБІВ УЧАСТІ В ЖИТТІ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ
ВОЄННОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ РІВНОСТІ ОБОХ БАТЬКІВ У
ВИХОВАННІ ДИТИНИ57**

ГАРАЩЕНКО Дмитро Русланович

**ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В КОНТЕКСТІ
ПРАВочИНИВ ЩОДО ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....62**

ГЕРБЕДА Анастасія Вікторівна

**НАЯВНІСТЬ ЛІЦЕНЗІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА
ПОСТАЧАЛЬНИКА ПРИРОДНОГО ГАЗУ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ
МЕРЕЖУ67**

ГОРІСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

**ДОГОВІР ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ЗАХИСТ ПРАВ
СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІ.....74**

ГОРІСЛАВСЬКА Інна Вікторівна, ДАЦЕНКО Анастасія Олександрівна

**ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ У СПОРАХ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ77**

ДЕРЕВІНСЬКИЙ Єгор Сергійович, ГОРІСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ
ПРАВозАСТОСУВАННЯ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА81**

<i>ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна, КАСИНЕЦЬ Діана Дмитрівна</i>	
ПАТРОНАТ НАД ДІЄЗДАТНОЮ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ	84
<i>КУЗЬМИК Артем Сергійович, ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна</i>	
ПРИВАТНОПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	88
<i>ДАНИЛЕНКО Платон Олександрович</i>	
ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ	96
<i>ДЗЕРА Сергій Миколайович</i>	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ІНТЕРНЕТ-ПІРАТСТВУ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ...100	
<i>ДУДКО Павло Олексійович, РАКОВСЬКИЙ Олександр Федорович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна</i>	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ	105
<i>ЖАРИКОВА Анна Леонідівна, ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович</i>	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕНТУ НА ЗАСАДАХ FAIR USE.....	109
<i>ЗОТОВ Владислав Віталійович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна</i>	
РЕЖИМ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗСУ	113
<i>КАЛЬКОВЕЦЬ Валентин Леонідович</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІНКОТЕРМС У ДОГОВОРАХ ПОСТАВКИ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОГО ПРАВА З ПРАВОМ ЄС¹¹⁷	
<i>КАНАРИК Юлія Сергіївна</i>	
ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	121
<i>ТКАЧУК Олексій Петрович, КАНАРИК Юлія Сергіївна</i>	
ВИЗНАННЯ ДОБРЕ ВІДОМОГО ПОЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ АПЕЛЯЦІЙНОЮ ПАЛАТОЮ УКРНОІВІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄС	129
<i>КАЧУР Альона Сергіївна</i>	
ПРИВАТНОПРАВОВІ ПИТАННЯ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	132
<i>КИТИЦЯ Андрій Віталійович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна</i>	
АГРАРНІ БІРЖІ ТА ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ.....	136

<i>КРАСНОВА Юлія Андріївна</i>	
ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНИХ, ДАЧНИХ ТА САДОВИХ КООПЕРАТИВІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	140
<i>ЛОЗА Максим Валерійович</i>	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	143
<i>МЕЛЬНИК Ростислав Ігорович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна</i>	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	146
<i>МЕХЕД Олег Валерійович</i>	
ПРАВОЧИНИ З МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ	149
<i>МИХАЛЬСЬКИЙ Дмитро Юрійович</i>	
ОРГАНИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	152
<i>НЕДАЙБІДА Олександр Дмитрович</i>	
ДОГОВІР: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	156
<i>ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна</i>	
ДО ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	160
<i>ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович</i>	
НОВІ ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ У ЗАХИСТІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ПРОТЯГОМ ВОЄННОГО СТАНУ	163
<i>ПРИЗ Олександр Олександрович</i>	
ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ	170
<i>ПУСТОВІТ Олександр Юрійович</i>	
ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	173

ПУШКАР Марина Василівна, ПОЛІЩУК Артем Едуардович

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄС...177

СВИСТУНОВА Анна Олександрівна, КРАВЧЕНКО Володимир Григорович

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
.....180

СВІТЛИЧНИЙ Олександр Петрович

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДОМ.....183

СЕНДЗЮК Василь Іванович

САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ АГРОЕКОЛОГІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ: У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОЇ УГОДИ ПРО КРИТИЧНІ МІНЕРАЛИ.....186

СЛУЦЬКИЙ Ігор Миколайович

МАЙНОВА ОЦІНКА ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ЗЕМЕЛЬНИМ РЕСУРСАМ
.....190

СПОДІН Андрій Ігорович

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДОТРИМАННЯ НОРМ ПРАВА ПІД ЧАС ПРИМУСОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНА БОРЖНИКІВ.....193

СТЕЦЕНКО Євгенія Валентинівна

ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЕМФІТЕВЗИС: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
.....198

ТАРАН Вадим Сергійович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИКЛЮЧНОЇ (МОРСЬКОЇ) ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ.....202

ТРОЦЕНКО Владислав Олександрович

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗШИРЕННЯ СТАТУСУ СПОЖИВАЧА НА МАЛІ ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА І КООПЕРАТИВИ.....205

ЧЕРКАСОВА Дана Едуардівна, ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович

ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ОСОБИ НА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ПРО СЕБЕ ШЛЯХОМ ВИДАЛЕННЯ ЇЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ (ПРАВО НА ЗАБУТТЯ).....209

ЧИСТЯКОВА Олена Сергіївна, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....213

ЧИСТЯКОВА Олена Сергіївна, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

ВЕКТОР РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКОЮ ІНТЕГРАЦІЄЮ ТА ВИКЛИКАМИ ВОЄННОГО ЧАСУ216

ШЕВЧЕНКО Сергій В'ячеславович

ЦИФРОВІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ПЛАТФОРМНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ).....220

ШЕВЧЕНКО Сергій Сергійович, ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....225

ШЕВЧИШИН Оксана Ігорівна

ПРАВО НА СТИРАННЯ (ПРАВО БУТИ ЗАБУТИМ) ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.230

***APPLICATION OF THE RIGHT TO THE PROTECTION OF PERSONAL
DATA IN THE RIGHT OF ACCESS TO INFORMATION***

Synopsis:

In the article we describe one of the questions regarding the application of the relationship between the right to personal data protection and the right to access information. This relationship we declared based on a new judgment of the European Court of Justice from April 2025.

Keywords: Protection of personal data, the right to access information, GDPR.

**REGULATION OF DATA PROTECTION IN RELATION TO THE
RIGHT TO INFORMATION**

To define the subject of the right to information, it is necessary to understand the positive obligation of the state as a duty to make the requested information available to the applicant. At the same time, it is necessary to place this right in the context of the broader rights and obligations of the state regarding the flow of information toward individuals and legal entities under its jurisdiction. Constitutional law, through the right to information, establishes three groups of information.

1. The first group consists of information that obligated persons must make available to entitled persons.
2. The second group includes information that obligated persons (state authorities or other bodies of public authority) do not have to provide to entitled persons but must tolerate access to if entitled persons exercise their

right to information. The normative basis for fulfilling the state's positive obligation is the constitutional law of the state¹ and international treaty law².

3. The third group includes information that cannot be published because it is subject to regulation that restricts publication.³

The Constitution, therefore, does not limit the right to information in terms of the subject of this right, meaning it does not establish a positive enumeration of information that an authorized person may seek, request, receive, and disseminate, nor does it establish a negative enumeration of information that cannot be sought, requested, received, and disseminated. The subject of the right to information can be all information unless it concerns information subject to constitutional restriction.

From the perspective of the General Data Protection Regulation (hereinafter referred to as „GDPR“), this article focuses on the second group of data, namely that in which authorized persons request information based on an individual request with the specification that the requested data also include personal data of the affected individuals, i.e., natural persons.

The GDPR does not explicitly regulate the questions mentioned and leaves them to the national regulation of each member state. Point 4 of the Recital expresses the relationship between these two rights by declaring that the right to personal data protection is not an absolute right. At the same time, it respects all fundamental rights and adheres to the freedoms and principles recognized in the Charter, as enshrined in the treaties, including the right to information.

At the same time, in point no. 154 of the Recital (considerations), it states that in the legal regulations concerning the provision of information through the application of the principle of public access to official documents containing personal data of individuals, public access to official documents should be reconciled with the right to personal data protection.

¹ Article 26, paragraph 2 of the Constitution of the Slovak republic.

² Article 10, paragraph 1 of the Vienna Convention on the Law of Treaties.

³ Article 26 paragraph 4 of the Constitution of the Slovak Republic.

JURISPRUDENCE IN THE CONTEXT OF APPLICATION OF LAW

A significant ruling of the European Court of Justice on April 3, 2025, is L.H. against the Ministry of Health of the Czech Republic in the case C-710/23. The dispute concerned a request for information aimed at identifying individuals who signed contracts for the purchase of screening tests for Covid-19 concluded with the Ministry of Health of the Czech Republic, as well as certificates related to these tests that demonstrate the possibility of using them within the territory of the Union. The Ministry of Health of the Czech Republic partially complied with L.H.'s request and provided him with certificates regarding the mentioned tests while anonymizing (blacking out) information concerning the natural persons who signed these certificates on behalf of legal entities, including their first names, last names, signatures, and positions held by the managing directors - natural persons, as well as in certain cases their email addresses, phone numbers, and the website of these legal entities. The anonymization (blacking out) of this information was justified by the protection of the personal data of the individuals mentioned in these certificates in accordance with the requirements of the GDPR.

The dispute contains an international element - in the subject, which is the controller, represented by the managing directors, affected - natural persons (their personal data has been anonymized on the certificates by blacking out). The controller/supplier/legal entity and the managing directors/affected/natural persons who issued the certificates operate and have their registered office in the territory of the People's Republic of China, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. The Ministry of Health of the Czech Republic, as the defendant, when handling the request for information in the decision regarding partial non-disclosure of information, claimed that it did not have contacts for these natural persons available.

In the case under consideration regarding the first preliminary question, the court decided that providing the name, surname, signature, and contact information of a natural person representing a legal entity constitutes the processing of personal data. The fact that this provision is made solely for the purpose of enabling the

identification of the natural person authorized to act on behalf of that legal entity is irrelevant in this context.⁴

The second preliminary question, in which the Supreme Administrative Court of the Czech Republic asks whether national law can condition the application of GDPR and thus extend the level of protection for the data subjects, specifically the obligation of a public authority to inform the data subject in advance about the request made for the provision of their personal data to a third party, is also relevant for the Slovak legal environment.⁵ A similar state of the Slovak legal regulation, as well as the application practice on the Freedom of Information Act of 2000, is governed by par. 9(2) in connection with par. 11(1). For this reason, we expected that the European Court of Justice (hereinafter referred to as „CJEU“) would provide a more substantive justification for its decision. Thus, the legal basis for providing personal data directly derives from Article 6(1)(c) of the GDPR in connection with the Freedom of Information Act.

The Czech Republic does not have specific provisions regarding the provision of personal data regulated by legal regulations, and the method of their provision is governed by the case law of national courts, which establishes specific conditions. In this context, the CJEU stated in paragraph 44 that such case law can be part of the legal basis for processing in accordance with Article 6(3) in conjunction with Article 6(1)(c) and (e) of the GDPR.

In response to the second preliminary question, it states that the objective pursued by GDPR is primarily to ensure a high level of protection of fundamental rights and freedoms of individuals, in particular their right to privacy in relation to the processing of personal data enshrined in Article 8(1) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and in Article 16(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union⁶, and that Member States, in accordance with

⁴ Judgment of April 3, 2025, L.H/Ministry of Health, C-710/23, ECLI:EU:C:2025:231, paragraph 47, [online] [cit. May 14, 2025]. Available at:

<<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=C54AEF06AE01D90B8A0311C7485144A9?text=&docid=297537&pageIndex=0&doclang=SK&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2020339>>.

⁵ There as well. Point 17.

⁶ There as well. Points 42 to 44.

the principle of proportionality, must ensure that the practical consequences, especially of an organizational nature, caused by the additional requirements they impose are not disproportionate.⁷

In this context, it was decided that Article 6(1)(c) and Article 6(1)(e) in conjunction with Article 86 of GDPR are to be interpreted in such a way that they do not prevent national case law from imposing an obligation on a controller, which is a public authority responsible for aligning public access to official documents with the right to personal data protection, to inform and consult the affected individual before providing official documents containing such data, provided that such an obligation is not impossible to fulfill or does not require disproportionate effort, and therefore does not lead to an unreasonable restriction of the public's right to access these documents.

CONCLUSION

It is significant for practical application that the court has clearly ruled that the provision of the name, surname, signature, and contact details of a natural person representing a legal person constitutes processing of personal data.

At the same time, the court ruled that the controller, in this case a public authority, which discloses information in accordance with the law on the protection of personal data, has to inform and consult the data subject about the scope of the personal data to be disclosed with the data subject before responding or making a decision. This is provided that such an obligation is not impossible to fulfill or requires disproportionate effort and therefore does not lead to an unreasonable restriction of the public's right of access.

The question still remains regarding the practical aspect of the impossibility of operations carried out for the purpose of obtaining the consent of a natural person acting for a legal entity from a third country. Is it sufficient to obtain consent via email as an informal means of communication?

⁷ Judgment of January 9, 2025, Mousse, C 394/23. EU:C:2025:2, paragraph 21, [online] [cit. 14.5.2025]. Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62023CJ0394>>.

Can the method of sending a call for consent be considered a reasonable effort made by the controller (a public authority)? Is there a secure method of communication between a subject from a member state and a subject from a third country, so that the expression of will can be considered clear, certain, comprehensible, free, and genuine? Because altering the content of an email 'on the way', for example, through the 'man in the middle' method, is currently technically quite simple and not demanding. In the context of the outlined considerations, questions about the form of digitalization of the exercise of fundamental human rights and the realization of international digital constitutionalism are already arising.⁸

REFERENCES:

1. Constitution of the Slovak Republic of September 1, 1992, No. 460 (1992).
2. Judgment of April 3, 2025, L.H/Ministry of Health, C-710/23, ECLI:EU:C:2025:231, paragraph 47, [online] [cit. May 14, 2025]. Available at: <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionId=C54AEF06AE01D90B8A0311C7485144A9?text=&docid=297537&pageIndex=0&doclang=SK&m ode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2020339>>.
3. Judgment of January 9, 2025, Mousse, C 394/23. EU:C:2025:2, paragraph 21, [online] [cit. May 14, 2025]. Available at: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62023CJ0394>>.
4. SVÁK, J., MAREČEK, L. et al. International public law and introduction to public international law. Prague: Wolters Kluwer, a.s., 2024, pp. 930-938.
5. Vienna Convention on the Law of Treaties adopted on May 23, 1969, and entered into force on January 27, 1980.

⁸ SVÁK, J., MAREČEK, L. et al. International public law and introduction to public international law. Prague: Wolters Kluwer, a.s., 2024, pp. 930-938.

АДАМОВИЧ Оксана Вікторівна

доктор філософії в галузі права, старший викладач кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРОЦЕДУРА СКВІЗ-АУТ ТА ДОКТРИНА «ПІДНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЗАВІСИ» ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РІШЕНЬ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» від 23 березня 2017 р. № 1983-VIII [1] вперше на законодавчому рівні закріплено інститут обов'язкового продажу акцій акціонерів на вимогу особи, яка володіє домінуючим пакетом акцій, або, як називають цей інститут у США та країнах західної Європи, – «squeeze-out» (сквіз-аут). Squeeze-out передбачає право особи, яка стала власником 95% акцій і більше, здійснювати примусовий викуп акцій у міноритарних акціонерів [2, с. 43].

У законодавстві деяких країн Європи та світу панують дві основні моделі регулювання процедури публічної пропозиції – британська, що стала базовою для європейської моделі регулювання, та американська (США). Усі розвинуті корпоративні правопорядки з часом дійшли необхідності законодавчої регламентації процедури викупу акцій у міноритаріїв, у випадку концентрації однією особою пакету акцій, що, як правило, перевищує 90 %. Директива 2004/25/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо пропозицій про поглинання (далі – Директива 2004/25/ЄС) надає можливість державам – членам Європейського Союзу самостійно визначати поріг для застосування squeeze-out та sell-out, проте він не може бути меншим 90 % та більшим 95 % голосуючих акцій товариства. У законодавстві країн ЄС є два підходи до встановлення розміру пакету акцій, із набуттям якого у набувача виникає обов'язок зробити пропозицію: 1) прив'язка його до контролю над компанією або 2) закріплення на рівні блокуючої меншості. Так, в Австрії, Чехії,

Угорщині, Польщі, Словенії, Іспанії та Великій Британії поріг застосування squeeze-out та sell-out становить 90 % голосуючих акцій товариства, а у Болгарії, Хорватії, Франції, Німеччині, Італії, Румунії та Словаччині – 95 % голосуючих акцій товариства. Витіснення й викуп акцій на вимогу акціонерів, що залишилися, можливі лише за умови, що раніше до акціонерного товариства було направлено добровільну пропозицію про набуття всіх акцій такого товариства (оферту) або за умови, що було направлено обов'язкову пропозицію (вимогу) і набувач у результаті набуття цінних паперів на підставі такої пропозиції перевищив порогове значення, що вказує на концентрацію абсолютної більшості прав корпоративного контролю [3, с. 114].

В Україні прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» від 23 березня 2017 р. № 1983-VIII було спрямоване на впровадження положень Директиви 2004/25/ЄС. Це здійснювалося в рамках виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами.

Метою реалізації обов'язкового викупу акцій на вимогу мажоритарного акціонера (групи осіб) є сприяння відповідній діловій практиці чи корпоративній меті, що загалом в подальшому зможе підвищити конкурентоспроможність бізнесу, однак межі між вигідним, корисним сквіз-аутом і зловживанням правами більшості все частіше стають розмитими [4, с. 1]

Основною причиною критики інституту обов'язкового продажу акцій акціонерів на вимогу особи, яка володіє домінуючим контрольним пакетом акцій, є ... неефективний механізм визначення справедливої ціни акцій. Очевидним є те, що під «справедливою ціною акцій» мажоритарний акціонер та міноритарій уявляють абсолютно різні цифри. Так, мажоритарному акціонеру вигідне заниження ціни акцій, оскільки чим менша ціна однієї акції,

тим меншу грошову суму він буде зобов'язаний сплатити міноритаріям [2, с. 43].

На необхідності впровадження законодавчого захисту прав міноритарних акціонерів наголошують такі науковці як О. Кологойда, В. Стафійчук, Ю. Жорнокуй та ін. Проте, станом на сьогоднішній день Закон України «Про акціонерні товариства» [5] не містить норм про солідарну відповідальність за порушення порядку реалізації процедури сквіз-ауту.

Про це яскраво свідчить порівняння ч. 21 ст. 95 (сквіз-аут) та ч. 8 ст. 97 (sell-out – сел-аут) нової редакції Закону «Про акціонерні товариства». Для сел-ауту в новій редакції закону законодавець закріпив солідарну відповідальність за належне виконання обов'язку щодо придбання акцій товариства на вимогу акціонерів відповідно до процедури, передбаченої законом, у разі якщо власниками пакета акцій у розмірі домінуючого контрольного пакета акцій є дві та більше особи, що діють спільно. Однак у ст. 95 Закону України «Про акціонерні товариства», яка регулює «дзеркальну» процедуру сквіз-ауту, аналогічне положення не включив, обмеживши в ч. 21 ст. 95 право акціонерів звертатись до суду з позовом до заявника вимоги про стягнення компенсації належної вартості акцій [6, с. 99].

Ключову роль у вирішенні питань, пов'язаних із захистом прав міноритарних акціонерів на сьогодні відіграє Верховний Суд. Зокрема, знаковою стала постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 908/137/18 від 24 листопада 2020 року, в якій висловлена правова позиція, що: «...нормами Закону України «Про акціонерні товариства» передбачено примусове відчуження міноритарними акціонерами належних їм акцій на вимогу власників домінуючого контрольного пакета акцій. Запровадження державою зазначеного законодавчого регулювання зумовлено наявністю інтересів суспільства у сталому функціонуванні та розвитку акціонерних товариств, що забезпечує робочі місця та сплату податків у державі, зростанні інвестиційної привабливості акціонерних товариств, зменшенні корпоративних конфліктів, рейдерства тощо. Зазначене вимагає належного

рівня корпоративного управління та мінімізації пов'язаних із цим витрат, необхідних, зокрема, для підтримання інфраструктури, пов'язаної зі скликанням загальних зборів акціонерного товариства або з реалізацією акціонерами своїх інших прав та повноважень. Отже, забезпечення можливості примусового викупу акцій може відповідати інтересам суспільства. Проте ця процедура, як і будь-який інший спосіб примусового відчуження об'єктів права власності, має застосовуватись у виключних випадках задля досягнення легітимної мети та з дотриманням балансу інтересів усіх акціонерів, у тому числі щодо виплати власником домінуючого контрольного пакета акцій компенсацій міноритарним акціонерам у розмірі справедливої вартості належних їм акцій. Власник домінуючого контрольного пакета акцій при прийнятті рішення про примусовий викуп акцій та надсиланні відповідної вимоги про придбання акцій повинен мати легітимну мету позбавлення міноритарних акціонерів права власності на належні їм акції, яка підлягає перевірці судом у разі виникнення відповідного спору. Висновки: у разі оскарження міноритарними акціонерами процедури примусового відчуження належних їм акцій суд має встановити: 1) чи проводилась ця процедура відповідно до норм закону; 2) чи здійснювалась вона з легітимною метою, а саме чи відповідали мотиви мажоритарних акціонерів суспільним інтересам у запровадженні цієї процедури; 3) чи є запропонована міноритарним акціонерам вартість викупу акцій справедливою, та відповідно, чи дотриманий критерій пропорційності втручання у права позивачів» [7].

У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі № 905/671/199 від 15 червня 2022 року [8] вперше застосовано доктрину «підняття корпоративної завіси». У цій постанові суд виснував, що «У випадку проведення сквіз-ауту мажоритарний акціонер купує по суті не дрібні пакети акцій у окремих міноритарних акціонерів, які на ринку мають низьку ціну, можуть бути неліквідними, нецікавими для інших інвесторів (через відсутність будь-якого контролю, впливу на справи товариства, тривалу

невиплату дивідендів), але мають значну вартість для мажоритарного акціонера, який шляхом сквіз-ауту швидким та зручним для себе способом викупає акції у всіх міноритаріїв без необхідності шукати кожного окремого власника і домовлятися з ним щодо умов індивідуальної угоди, на що звертає увагу скаржник у поясненнях. Відтак в силу специфіки процедури сквіз-аут мажоритарний акціонер фактично купує не міноритарний пакет акцій як такий, а контроль над товариством в цілому (право на витискання міноритаріїв незалежно від їх волі та згоди), тому оцінці для визначення справедливої вартості 1 акції підлягає 100% пакет акцій акціонерного товариства, а не міноритарний пакет. «Підняття корпоративної завіси» щодо емітента та акціонерів разом з їх афілійованими особами та особами, які діяли спільно відповідно до укладеної угоди (підхід до них як до єдиної особи, нехтування самотійною правосуб'єктністю), дозволить суду запобігти можливим зловживанням правом щодо міноритарних акціонерів, захистити їх як слабку сторону у відносинах з емітентом та мажоритарним акціонером.

Ознакою домінуючого контрольного пакету акцій є наявність повного контролю над товариством з боку мажоритарного акціонера (його афілійованих осіб чи осіб, що діють із ним спільно на підставі угоди), тому позивач (колишній міноритарний акціонер) має право вибору щодо відповідача, адже вигоду від викупу акцій у міноритарних акціонерів отримує насамперед товариство, у якого суттєво знижуються витрати, а також мажоритарний акціонер, який отримує повний контроль над товариством, але може не бути покупцем акцій у процедурі сквіз-аут [6, с. 104].

У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі № 910/8714/18 від 03 лютого 2025 року [9], суд підтвердив право міноритарного акціонера на звернення з позовом про стягнення справедливої компенсації за продаж належних йому акцій не лише до безпосереднього покупця акцій, а й до афілійованих осіб та кінцевого бенефіціарного власника. Було застосовано доктрину «підняття корпоративної завіси», зазначивши, що відповідачі утворюють єдину економічну групу, вигоду від операції одержав

саме бенефіціар, і тому він має нести відповідальність. Такий підхід спрямований на забезпечення ефективного захисту прав акціонера та реального виконання судового рішення [10].

У контексті євроінтеграційних процесів та впровадження Україною положень Директива 2004/25/ЄС, у 2017 році до національного законодавства було запроваджено процедуру «squeeze-out». Впровадження процедури викупу акцій у міноритаріїв покликано спростити механізми корпоративного управління та підвищити його ефективність. Водночас ці нововведення супроводжувалися порушеннями прав міноритарних акціонерів, зокрема шляхом заниження вартості акцій, що підлягали викупу. Таким чином, послідовне застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» у правових позиціях Верховного Суду свідчить про поступове формування ефективного механізму захисту прав міноритарних акціонерів у процедурах сквіз-ауту. Визнання судом єдиної економічної групи між мажоритарним акціонером, афілійованими особами та кінцевим бенефіціаром дозволяє покласти відповідальність на фактичного отримувача вигоди від примусового викупу акцій. Такий підхід забезпечує справедливе відшкодування для міноритаріїв і запобігає зловживанням з боку контролюючих осіб, сприяючи посиленню принципів належного корпоративного управління.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах: Закон України від 23 березня 2017 р. № 1983-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1983-19#Text>.

2. Архіпов, В. В., & Холодова, О. Ю. (2022). Особливості визначення ринкової вартості акцій акціонерного товариства з метою викупу у міноритарних акціонерів під час проведення судової експертизи. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, (4 (22)), 40-50.

3. Кологойда, О., & Стафійчук, В. (2018). Процедура примусового продажу акцій (squeeze-out): законодавство та практика правозастосування.
4. Congote C. M. Squeeze outs: the elimination of the minority problem and the bashful evolution of corporate law in Colombia: monograph, Bogota: Pontifical Javeriana university, 2015. 54 с.
5. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1262>.
6. Кологойда, О. (2023). Правові підстави солідарної відповідальності учасників корпоративної групи у спорах про обов'язковий продаж акцій (сквіз-аут): доктрина "підняття корпоративної вуалі"(за матеріалами судової практики). *Law of Ukraine/Pravo Ukraini*, (8).
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 908/137/18 від 24 листопада 2020 року. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/93336732>.
8. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі № 905/671/199 від 15 червня 2022 року. URL: <https://zakononline.com.ua/court-practice/show/19328?from=905%2F671%2F19>.
9. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у справі № 910/8714/18 від 03 лютого 2025 року. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/125060495?from=905%2F671%2F19>.
10. Корпоративні спори у 2025 році: вісім ключових висновків КГС ВС. URL: <https://unba.org.ua/publications/10219-korporativni-spori-u-2025-roci-visim-klyuchovih-visnovkiv-kgs-vs.html>.

БАБИЧ Іван Юрійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ШЕВЧЕНКО В'ячеслав Володимирович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність дослідження договорів у сфері публічних закупівель зумовлена інтенсифікацією євроінтеграційних процесів України та необхідністю адаптації національного законодавства до стандартів ЄС. Система публічних закупівель є важливим елементом ринкової економіки, що забезпечує ефективне та раціональне використання публічних коштів, тому особливості договірних відносин у цій сфері потребують детального аналізу.

Правове регулювання договорів у сфері публічних закупівель в Україні здійснюється Законом України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII, а також положеннями Цивільного та Господарського кодексів України [1]. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі», договір про закупівлю – це договір, який укладається між замовником і учасником за результатами проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі та передбачає платне надання послуг, виконання робіт або придбання товару [1].

Аналіз законодавства дозволяє виокремити характерні ознаки договору у сфері публічних закупівель:

1. особливий суб'єктний склад – замовник (орган державної влади, орган місцевого самоврядування або інший суб'єкт, визначений Законом) та учасник процедури закупівлі;
2. спеціальна процедура укладення – проведення конкурентних або неконкурентних процедур відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі»;
3. особлива мета – забезпечення потреб держави або територіальної громади;
4. спеціальне правове регулювання – поєднання приватноправових та публічно-правових норм [2, с. 118].

У контексті євроінтеграції важливо зазначити, що законодавство України у сфері публічних закупівель значною мірою адаптоване до вимог Директив ЄС 2014/24/ЄС та 2014/25/ЄС, що визначає євроінтеграційний вектор розвитку цього інституту [3, с. 85].

Особливості договорів у сфері публічних закупівель проявляються на всіх етапах договірної процедури. На етапі планування замовник визначає предмет закупівлі та оприлюднює інформацію в електронній системі закупівель. Істотні умови договору визначаються тендерною документацією та тендерною пропозицією переможця, при цьому умови договору не повинні відрізнятися від змісту тендерної пропозиції [4, с. 123].

Особливістю договорів у сфері публічних закупівель є також обмежені можливості для внесення змін після їх укладення. Відповідно до ст. 41 Закону України «Про публічні закупівлі», істотні умови договору не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків, чітко визначених законом [1]. Серед таких випадків: зменшення обсягів закупівлі, збільшення ціни за одиницю товару до 10% у разі коливання ціни на ринку, покращення якості предмета закупівлі без збільшення суми договору та інші [5, с. 152].

У контексті євроінтеграції України важливим є запровадження інноваційних видів закупівель, таких як інноваційне партнерство та конкурентний діалог, а також впровадження соціальних та екологічних критеріїв у процедурах закупівель [6, с. 97].

У законодавстві України передбачена можливість застосування екологічних критеріїв у публічних закупівлях, проте на практиці вони використовуються недостатньо активно, що обмежує потенціал публічних закупівель як інструменту для досягнення цілей сталого розвитку [7, с. 76].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що договори у сфері публічних закупівель є специфічним видом договорів, які поєднують елементи приватноправового та публічно-правового регулювання. Їх особливості зумовлені спеціальною метою, особливим суб'єктним складом, спеціальною процедурою укладення та виконання, а також підвищеними вимогами до прозорості. У контексті євроінтеграції України правове регулювання договорів у сфері публічних закупівель має бути спрямоване на повну імплементацію вимог права ЄС, що сприятиме підвищенню ефективності використання публічних коштів та розвитку конкуренції.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
2. Малолітнева В. К. Господарсько-правовий інститут публічних закупівель. Київ: НАН України, Інститут економіко-правових досліджень, 2021. 416 с.
3. Оврамець Ю. О. Поняття та особливості публічних закупівель як механізму реалізації публічно-приватного партнерства. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 7. С. 82-87.

4. Шатковський О. П., Яременко С. О. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. Правова держава. 2019. Вип. 30. С. 117-126.

5. Петруненко Я. В. Господарсько-правові основи державних закупівель в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2019. 532 с.

6. Фролов Ю. М. Особливості правового регулювання публічних закупівель в умовах євроінтеграції України. Прикарпатський юридичний вісник. 2021. № 2. С. 94-99.

7. Косінова Д. С. Особливості правового статусу учасника публічних закупівель за законодавством України та ЄС. Право та інновації. 2021. № 1(33). С. 72-78.

БЕЗКОСТЕНКО Артур Олександрович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОГРАМ ДОПОМОГИ

У контексті збройної агресії проти України та тривалого воєнного стану, питання державної підтримки бізнесу набуло надзвичайної актуальності. Втрата ринків збуту, знищення інфраструктури, дефіцит кадрів та логістичні обмеження змусили український уряд терміново впроваджувати правові інструменти, спрямовані на забезпечення життєздатності підприємств. Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ) виступає ключовою складовою збереження економічного потенціалу та функціонування національного ринку в умовах війни.

Правове регулювання програм підтримки бізнесу базується на положеннях законів України, постанов Кабінету Міністрів, а також спеціальних антикризових ініціатив, ухвалених із врахуванням воєнного часу. Серед ключових правових актів варто відзначити Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1], зміни до Податкового кодексу України [2], а також низку постанов, що стосуються надання грантів, компенсацій, податкових пільг та доступу до кредитування.

Однією з наймасштабніших програм стала урядова ініціатива «єРобота», яка включає в себе грантову підтримку для створення та розвитку бізнесу. Зокрема, програма «Власна справа» передбачає надання безповоротних грантів до 250 тис. грн для запуску мікробізнесу, що передбачає створення не менше одного робочого місця. Аналогічні інструменти, такі як гранти для

переробних підприємств та IT-сфери, мають на меті стимулювання галузей, що здатні швидко адаптуватися та дати поштовх для економічного зростання.

Важливим елементом підтримки також стала програма «5-7-9%» — пільгове кредитування, умови якого були розширені для бізнесу в умовах війни. Нормативно-правова база дозволила охопити ширші категорії бізнесу, включаючи релоковані підприємства, аграріїв, виробничі компанії. Програма стала ключовим джерелом доступного фінансування для суб'єктів, які втратили можливість отримати ресурси в комерційних банках на загальних умовах.

Правовий аналіз державної підтримки виявляє кілька позитивних аспектів: швидке впровадження законодавчих ініціатив, адресність допомоги, цифровізація процедур подачі заявок через «Дію», прозорість розгляду кандидатур. Разом з тим, наявні й суттєві виклики — недостатнє фінансування, нерівний доступ до грантів через різні рівні обізнаності в регіонах, складність верифікації бізнес-намірів у новостворених підприємств, що іноді породжує ризики зловживань.

Також існують проблеми з координацією на місцевому рівні, коли органи влади неспроможні швидко адаптуватися до централізованих ініціатив. Потребує доопрацювання правовий механізм підтримки релокації підприємств — питання логістики, оренди приміщень, земельних ділянок та електропостачання не завжди врегульовані вчасно [3].

Держава має забезпечити не лише фінансову, а й нормативну підтримку: сприяти спрощенню процедур, зниженню регуляторного тиску, розвитку правового захисту інвесторів та підприємців. Особливу увагу варто приділити формуванню публічно-приватного партнерства в регіонах, а також інтеграції міжнародної технічної допомоги з внутрішніми програмами.

Правовий аналіз програм підтримки бізнесу у воєнний період свідчить про їх важливість для стабілізації економіки та збереження трудових ресурсів.

Проте ефективність таких програм напряму залежить від гнучкості правового середовища, фінансових можливостей держави та рівня координації з громадянським суспільством.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.
2. Податковий кодекс України. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 «Про реалізацію грантових програм для бізнесу».

БІЛОУС Валерія Юріївна,

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

КОВАЛЬОК Анастасія Олександрівна,

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ДОГОВІР ПРО ПОДІЛ СПАДЩИНИ

Для розподілу спадкового майна між кількома спадкоємцями передбачено окремий договір про поділ спадщини. Загалом, поняття договору визначається як письмово оформлена угода між двома чи більше сторонами стосовно вирішення питань, що стосуються конкретного предмету, об'єкта чи майна. Згідно зі звичайними правилами, договір – це певна домовленість сторін щодо чогось або когось, на конкретних умовах [1]. Таким чином, договір про поділ спадкового майна є різновидом договорів (правочинів), проте його відмінність полягає в тому, що його укладають: приводе спадкового майна; між спадкоємцями, котрі прийняли спадок, про що подали нотаріусу відповідні заяви.

Якщо процес спадкування стосується одного або двох спадкоємців, то здебільшого все зрозуміло, хто і що успадковує. Але коли спадкоємців багато, то потенційно виникають суперечки щодо спадщини. Такий договір укладають для врегулювання поділу спадкового майна між декількома спадкоємцями поза судовим порядком.[2]

Зокрема, наприклад справа № 195/49/22 у якій ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 у якому просить поділити майно, що залишилося

після смерті ОСОБА_3, який помер та визнати за нею в порядку спадкування за законом право особистої приватної власності на квартиру загальною площею 39,4 кв.м., житловою площею 21,3 кв.м., яка розташована по АДРЕСА_1 та одночасно припинити право на частку на квартиру за відповідачем. Позовні вимоги обґрунтовує тим, що вона доводилася дочкою, а відповідач дружиною спадкодавцю. Вона фактично утримує квартиру після смерті батька, про порядок поділу майна не може домовитися з відповідачем, яка до того відмовляється брати участь в утриманні майна та оформлювати свої спадкові права, спільне володіння об'єктом окремо в частках вважає недоцільним. Суд у цій справі ухвалив рішення у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спадкового майна та визнання права власності на майно - відмовити. На прикладі цієї справи можемо сказати що договір про поділ спадщини значно спрощує процес поділу, так як учасники договору можуть домовитись про свої умови, що є набагато краще ніж вирішувати ці питання в судовому провадженні [3].

Так само для простішого вирішення питання поділу спадкового майна, можна застосувати медіацію. Переваги медіації в подібних випадках: добровільність – сторони самі вільно обирають варіанти розділу, що сприяє уникненню тривалих судових розглядів; конфіденційність – усі перемовини у рамках медіації є таємними, що забезпечує захист особистої інформації учасників, гнучкість – сторони здатні дійти згоди, яка максимально враховує їхні потреби, без обмежень формалізованими правилами права, економія часу та ресурсів – судові процедури можуть тривати місяцями чи роками, тоді як медіація займає значно менше часу, збереження стосунків – критично важливо, коли сторони продовжують взаємодіяти в юридичному або сімейному контексті (наприклад, через наявність спільних дітей).

Сутність договору про розподіл спадку розкривається крізь призму його ключових характеристик: 1) укладається після закінчення терміну для прийняття спадку, проте до моменту видачі спадкоємцям свідоцтва про право

на спадок; 2) учасниками виступають спадкоємці, які прийняли спадок відповідно до процедури та строків, передбачених цивільним законодавством; 3) має другорядне, додаткове значення порівняно з функцією цивільно-правового договору, оскільки генерує юридичні наслідки у взаємодії з іншими правовими фактами; 4) за умови наявності насцитуруса договір може бути укладений лише після народження дитини; 5) розподіл спадку відбувається з урахуванням пріоритетного права окремих спадкоємців на виділення їм спадкового майна в натуральній формі. Договір про розподіл спадку відноситься до категорії договорів у сфері спадкового права, а його предметом є спадок як об'єкт цивільних прав. Правовстановлюючим документом на спадкове майно є не договір про розподіл спадку, а свідоцтво про право на спадщину, що видається нотаріусом на виконання цього договору. [4]

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 10 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
2. Поділ спадщини за договором. *Advocate-neroda.com.ua*. URL: <https://advocate-neroda.com.ua/podil-spadshhyny-za-dogovorom> (дата звернення: 04.05.2025).
3. Ухвала Томаківського районного суду від 02.05.2022 у справі № 2/195/96/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103903790> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Кухарев О. Сутність договору про поділ спадщини та його місце в системі цивільно-правових договорів. *Вісник ХНУВС*. 2022. 7 квіт. С. 81–92.

БУЛАТ Євгенія Анатоліївна

д.ю.н., старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості і науково-правових експертиз НАН України
(м. Київ, Україна)

ДЕЯКІ НАПРЯМИ ОНОВЛЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євроінтеграційний вектор розвитку нашої держави передбачає поступове приєднання до європейської спільноти і зближення національного законодавства з європейськими стандартами, нормами і цінностями. В умовах цього тривалого процесу, зокрема, передбачено і необхідність рекодифікації (оновлення) чинного цивільного законодавства і, зокрема, сфери інтелектуальної власності, яка особливо чутливо реагує на виклики часу.

Приєднання до *aquis* ЄС і Директив Європейського Союзу, так само як і приведення у відповідність спеціального законодавства у зазначеній сфері до норм і стандартів ЄС стосуються авторського права і суміжних прав, права промислової власності, засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг.

Разом з тим, окремої уваги в цьому контексті заслуговує питання окремих результатів інтелектуальної, творчої діяльності, зокрема, результатів цільових фундаментальних наукових досліджень, які здатні визначити принципово нові напрями у створенні новітніх технологій.

На сучасному етапі існує правова охорона окремих локальних технічних і технологічних рішень через видачу на них охоронних документів – патентів. При цьому, поза увагою залишаються такі результати цільових фундаментальних досліджень, які спроможні визначити найбільш ефективні напрями і необхідну базу для створення високотехнологічних і технічних рішень, які і потребують належної правової охорони.

У Доповіді ЮНЕСКО 2030 наголошено на необхідності охорони результатів фундаментальних, наукових досліджень, які ведуть, зокрема, до появи нових знань і нових підходів, здатних призвести до вагомих практичних результатів. Не випадково підкреслено що це – довгострокова інвестиція, але водночас, необхідна умова будь-якого наукового прориву [1, с. 9].

Результати цільових фундаментальних наукових досліджень у тому числі, у вигляді патентоздатних відкриттів є базою для десятків винаходів, корисних моделей, для створення нових видів техніки і технологій. Саме такі відкриття дозволяють у найкоротші строки реалізувати нові технологічні рішення, які втілюються у винаходи і корисні моделі, і на які можна отримати охоронний документ у вигляді патенту [2, с. 249].

Таким чином, в умовах євроінтеграції доцільно удосконалити механізм ефективної правової охорони фундаментальних наукових досліджень і розробок, що дозволить не тільки зберегти інтелектуальний і науковий потенціал, але і також реалізувати важливі наукові здобутки за актуальними для держави напрямками.

Список використаних джерел:

1. UNESCO Science Report: towards 2030. Science will play a key role in realizing Agenda 2030. URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/unesco-science-report-towards-2030-part1.pdf>.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Т. 4.: Право інтелектуальної власності / Є. А. Булат та ін. ; за ред. І. В. Спасибо-Фатеєвої. Харків : Екус, 2023. 616 с.

ВАСИЛЕНКО Леся Павлівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Поліського національного університету
(м. Житомир, Україна)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ФОРМУВАННЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНИХ ДАНИХ.

В умовах стрімкої цифровізації суспільства та переходу аграрного сектору до інноваційних моделей управління, особливої актуальності набуває проблема правового регулювання баз аграрних даних. Формування, зберігання та використання агроданих вимагає не лише технічних рішень, але й чіткого правового забезпечення, що охоплює питання авторського права, суміжних прав, захисту конфіденційної інформації та комерційної таємниці. Чинне національне законодавство не містить комплексного підходу до кваліфікації баз аграрних даних як об'єктів правового захисту. Відсутність спеціалізованого правового механізму створює юридичну невизначеність щодо прав власності, доступу, використання агроданих. Це призводить до гальмування розвитку цифрових інструментів у національному аграрному секторі.

Однією з ключових прогалин українського законодавства є відсутність окремого правового режиму для баз даних, створених у межах аграрної діяльності. Статті 433, 634 Цивільного кодексу України та Закон України «Про авторське право і суміжні права» не враховують специфіку аграрних інформаційних продуктів. Норми Закону України «Про авторське право і суміжні права» не можуть бути прямо застосовані до баз агроданих, оскільки такі бази не відповідають основним критеріям охороноздатності, встановленим цим законодавчим актом. Дані про вологість ґрунту, температуру повітря, врожайність, GPS-координати або склад добрив не містять жодного творчого внеску, а отже, не можуть вважатися творами у розумінні авторського права.

Окремо слід зазначити, що сам Закон допускає охорону баз даних лише у випадку, коли їх структура, добір та упорядкування інформації мають ознаки творчості. Більшість аграрних баз даних формується автоматично або за чітко визначеними алгоритмами, що усуває елемент творчості. Таким чином, навіть якщо база має визначену структуру, захисту може підлягати лише її форма, але не зміст — тобто не самі агродані. Водночас охорона змісту бази як інформації виключається чинним законодавством, яке не надає правової монополії на факти, відомості чи статистичні дані. Тому їх правовий режим має визначатися не нормами авторського права, а спеціальними нормативно-правовими актами, що регламентують обіг і доступ до аграрної інформації.

Цивільний кодекс України не визнає дані як майно в класичному розумінні цього терміну, що унеможлиблює їх оформлення як об'єкта власності в контексті володіння, користування та розпорядження на рівні з річчю. Проте у межах договірних зобов'язань сторони можуть встановлювати відповідні умови доступу, користування, захисту та обмежень, що регулюватимуться нормами зобов'язального права.

У міжнародному вимірі значну увагу приділено правовому захисту баз даних у рамках Директиви 96/9/ЕС Європейського Парламенту і Ради про правову охорону баз даних, де закріплено подвійний підхід до їх захисту — як об'єктів авторського права та як результату суттєвих інвестицій. Але вона частково врегульовує відносини щодо використання баз агроданих, передбачаючи правовий захист для їх виробників через особливий режим охорони інвестицій, але не охоплює повною мірою всі цифрові та практичні виклики, характерні для сучасного аграрного сектору.

Також цінними є аналітичні матеріали WIPO (Всесвітньої організації інтелектуальної власності) щодо охорони нетрадиційних об'єктів ІВ у цифрову епоху. Вони дозволяють осмислити аграрні дані як новий тип нематеріального активу, який поки що не має усталеного правового режиму в більшості юрисдикцій. У своїх звітах організація підкреслює необхідність розмежування прав на бази даних, права на алгоритми обробки агроданих та права

користувачів на дані, що їх стосуються. Отже, аналітика WIPO щодо нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності забезпечує фундамент для формування сучасної правової політики у сфері агроданних, з урахуванням як цифрових технологій, так і транснаціонального характеру аграрного ринку.

Європейський акт про дані (далі ЄАпД) є ключовим нормативним документом, спрямованим на формування єдиного ринку даних у Європейському Союзі. Він був офіційно опублікований 22 грудня 2023 року та набув чинності 11 січня 2024 року, а його положення почнуть застосовуватися з 12 вересня 2025 року. [1]

Основна мета ЄАпД — забезпечити справедливий доступ до даних та їх використання в усіх секторах економіки ЄС. Це включає надання як споживачам, так і суб'єктам господарювання права доступу до даних, що генеруються їхніми підключеними пристроями, такими як розумні побутові прилади або промислове обладнання. [2] Крім того, ЄАпД передбачає можливість передачі даних між різними постачальниками хмарних послуг, усуваючи технічні та контрактні бар'єри, що сприятиме конкуренції на ринку цифрових послуг.

ЄАпД також врегульовує механізми захисту комерційної таємниці та інтелектуальної власності, забезпечуючи баланс між відкритістю даних і захистом прав власників. У випадках надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи або пандемії, публічні органи можуть отримати доступ до даних, що знаходяться у приватному секторі, за умови дотримання відповідних процедур і компенсації витрат. [2]

Серед позитивних аспектів ЄАпД можна виділити стимулювання інновацій через полегшення доступу до даних, посилення прав споживачів та підприємств на контроль над своїми даними, а також сприяння розвитку конкурентного ринку хмарних послуг. [3]

Однак положення ЄАпД містять і певні виклики для національних сільгоспвиробників. Зокрема, складність його впровадження може створити додаткове навантаження на малі та середні сільськогосподарські підприємства,

які можуть зіткнутися з високими витратами на адаптацію своїх систем управління даними. Крім того, існує ризик конфлікту з чинними нормами захисту даних, такими як Загальний регламент про захист даних (GDPR), що може призвести до правової невизначеності. [4]

Таким чином, бази аграрних даних вимагають адаптації правових механізмів до специфіки аграрного виробництва та цифрових технологій. Сучасне українське законодавство не містить комплексного підходу до захисту агроданих, що створює ризики для суб'єктів господарювання, знижує привабливість інвестицій та обмежує інноваційний розвиток. Запровадження спеціальних правових інструментів, таких як інститут виробника аграрної бази даних або агроінформаційні реєстри, сприятиме підвищенню правової визначеності та ефективному управлінню цифровими ресурсами в агросфері.

Список використаних джерел:

1. Data Act explained. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/data-act-explained?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.05.2025)
2. Data Act: Council adopts new law on fair access to and use of data. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/27/data-act-council-adopts-new-law-on-fair-access-to-and-use-of-data/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 01.05.2025)
3. European Data Act enters into force, putting in place new rules for a fair and innovative data economy. 11 January 2024. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/european-data-act-enters-force-putting-place-new-rules-fair-and-innovative-data-economy?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.05.2025)
4. Rosa Barcelo, Simon Mortier, Matúš Huba. Shaping The Digital Future: The Newly Adopted EU Data Act and Its Impact. February 9, 2024. URL: https://natlawreview.com/article/shaping-digital-future-newly-adopted-eu-data-act-and-its-impact?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 05.05.2025)

ВЕЛИКА Діана Ігорівна

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЛЕБІДЬ Інна Володимирівна

науковий керівник, доктор філософії у галузі права, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Сфера інтелектуальної власності посідає ключове місце в економічному розвитку держави. Від здобуття незалежності Україна поступово сформувала національну систему правового регулювання цієї галузі. Фундаментом законодавчого забезпечення охорони результатів творчої діяльності виступають положення Конституції України, що закріплюють гарантії захисту інтелектуальних напрацювань громадян [1].

Законодавчий масив у царині інтелектуальної власності охоплює Цивільний кодекс, профільні закони та міжнародні документи. Четверта книга ЦКУ "Право інтелектуальної власності" формує загальне підґрунтя регулювання майнових та особистих немайнових прав творців [2]. Цей розділ кодифікованого акту окреслює перелік об'єктів правової охорони: літературні й мистецькі твори, виконання артистів, звукозаписи, передачі мовлення, відкриття у науковій сфері, технічні рішення, промислові зразки, інтегральні мікросхеми, оригінальні пропозиції з удосконалення виробництва, нові сорти рослин та породи тварин, фірмові найменування, знаки для товарів, зазначення походження продукції та нерозкрита комерційна інформація.

Охорона авторства на творчі здобутки реалізується через механізми Закону "Про авторське право і суміжні права". Нормативний акт регламентує захист прерогатив творців інтелектуальних доробків, а також виконавців, виробників фонограм та організацій ефірного мовлення. Строк дії майнових

прав автора триває упродовж життя творця та 70 років після його смерті, що узгоджується зі світовою практикою [3].

Об'єкти промислової власності захищаються спеціальними законодавчими актами: "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг". Патентування винаходів передбачає подання належним чином оформленої заявки до уповноваженого органу, проходження формальної перевірки та експертизи по суті. Охоронний документ на винахід зберігає чинність двадцять років від дня реєстрації заявки.

Наша держава долучилася до провідних міжнародних інструментів регулювання інтелектуальної власності: Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів, Паризької конвенції про промислову власність, РСТ, Мадридської угоди щодо міжнародної реєстрації знаків. Участь у міжнародних механізмах забезпечує узгодженість вітчизняного правового поля зі світовими нормами та полегшує отримання міжнародної охорони для українських заявників [4].

Механізми відстоювання порушених прав функціонують у двох площинах – адміністративній та судовій. Правовласники можуть звертатися до судових інстанцій або спеціалізованих державних структур. Судовий розгляд надає можливість вимагати зупинення неправомірного використання, компенсації збитків, підтвердження прав. Адміністративний захист реалізується через звернення до Антимонопольного комітету, митних служб та інших органів.

Функціонування колективних організацій з управління авторськими правами зазнало суттєвих трансформацій. Ці структури адмініструють майнові права правовласників та забезпечують збирання й розподіл винагороди за користування творами [1]. Реформування системи колективного управління, запроваджене 2018 року, спрямовувалось на підвищення прозорості роботи зазначених організацій та оптимізацію механізмів розподілу авторської винагороди.

Одними з головних проблем захисту інтелектуальних прав залишаються розповсюдженість піратського контенту, особливо в інтернет-середовищі, недостатня результативність наявних механізмів захисту та низький рівень суспільної свідомості щодо необхідності поважати чужі творчі здобутки. Подолання цих перешкод вимагає постійного доопрацювання нормативної бази та інструментів її практичного втілення [3].

Стрімкий ріст цифрових інновацій породжує нові перепони для системи правового забезпечення. Нормативна база поступово пристосовується до сучасних реалій через удосконалення існуючих та прийняття нових законів. Нагальними стають проблеми захисту авторства в цифровому просторі, охорони інформаційних масивів, комп'ютерних програм та інших віртуальних об'єктів [2].

Курс на європейську інтеграцію спонукає до наближення вітчизняного законодавчого поля до стандартів ЄС. Документ про асоціацію містить окремий блок, присвячений регулюванню інтелектуальної власності, який встановлює параметри охорони та захисту прав, що підлягають впровадженню до української правової системи [4].

Отже, можна сказати, що українська система правового регулювання інтелектуальної власності загалом корелюється з визнаними світовими підходами і продовжує розвиватися відповідно до сучасних викликів. Водночас залишаються невирішеними певні труднощі практичного застосування правових норм, які потребують послідовних кроків для усунення.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про авторське право і суміжні права" від 23.12.1993 р. № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України, 1994, № 13, ст.64.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 40-44, ст.356.

3. Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ. Відомості Верховної Ради України, 1994, № 7, ст. 32.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом від 16.09.2014 р. № 1678-VII. Офіційний вісник України, 2014, № 75, том 1, стор. 83.

ВЕЛИКА Діана Ігорівна

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ

Транспортна галузь відіграє ключову роль у забезпеченні економічного розвитку та життєдіяльності суспільства України. Ефективне правове регулювання господарської діяльності у цій сфері є необхідною умовою для стабільного функціонування транспортної системи, забезпечення безпеки перевезень, захисту прав споживачів та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва. Правове регулювання господарської діяльності у сфері транспорту базується на Конституції України[1]. До основних принципів правового регулювання належать: забезпечення безпеки перевезень, свобода підприємницької діяльності, державне регулювання у стратегічно важливих сферах, захист економічної конкуренції та прав споживачів транспортних послуг.

Особливості правового регулювання різняться залежно від виду транспорту. Автомобільний транспорт регулюється законами України "Про автомобільний транспорт"[2], "Про дорожній рух" [3] та іншими нормативно-правовими актами, що визначають умови ліцензування, правила перевезення пасажирів і вантажів, відповідальність перевізників. Залізничний транспорт регулюється Законом України "Про залізничний транспорт", який встановлює порядок організації перевезень, безпеку руху, права та обов'язки учасників транспортного процесу [4]. Правове регулювання авіаційного транспорту здійснюється відповідно до Повітряного кодексу України та інших нормативних актів, що визначають правила використання повітряного

простору, сертифікацію повітряних суден та авіаперевізників, відповідальність за шкоду, завдану внаслідок авіаційних подій [6]. Діяльність у сфері морського та річкового транспорту регулюється Кодексом торговельного мореплавства України, внутрішніми водними шляхами та іншими нормативно-правовими актами, що визначають порядок реєстрації суден, правила плавання та відповідальність судновласників. Правове регулювання міського електричного транспорту має свої особливості, визначені відповідними місцевими правилами та загальнодержавними нормативними актами. Транспортне право, спираючись на кодифікацію господарського законодавства, що містить загальні норми про транспортну діяльність, а також враховуючи системність і кодифікованість самого транспортного законодавства, зумовлену множинністю норм галузевого характеру, цілком обґрунтовано може розглядатися як підгалузь господарського права. Предметом правового регулювання транспортного права виступають суспільні відносини, що виникають між транспортними підприємствами і споживачами, між самими транспортними підприємствами як одного так і різних видів транспорту при здійсненні процесу перевезень та між транспортними підприємствами і органами державної влади і місцевого самоврядування, наділеними господарською компетенцією у сфері транспорту.

Основне завдання транспортної системи – мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг, у тому числі для складування і технологічної підготовки вантажів до транспортування, забезпечувати зовнішньоекономічні зв'язки України [5].

Система транспорту – це сукупність усіх видів транспорту, які взаємодіють між собою та мають свою інфраструктуру залежно від виду транспорту. Система перевезень – це сукупність способів доставки вантажу різними видами транспорту. Таким чином, транспортна система України – це одна з галузей національної економіки, що має складну інфраструктуру, складові частини якої взаємопов'язані між собою й водночас існують відносно відокремлено одна від одної та взаємодіють між собою в межах визначеної

мети. Транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях [5]. У законодавстві незалежної України, однак, визначені основні складові транспортної системи. Так, відповідно до ст. 21 Закону України «Про транспорт» до Єдиної транспортної системи входять:

1) транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний та авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен);

2) промисловий залізничний транспорт;

3) відомчий транспорт;

4) трубопровідний транспорт;

5) шляхи сполучення загального користування

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, у сфері правового регулювання господарської діяльності у транспортній галузі існують певні проблеми. Серед них можна виділити: неузгодженість окремих положень законодавства, недостатню імплементацію європейських стандартів, корупційні ризики у сфері ліцензування та контролю, необхідність оновлення застарілих норм. Перспективи удосконалення правового регулювання вбачаються у гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу, впровадженні електронних систем контролю та управління, посиленні відповідальності суб'єктів господарювання за порушення транспортного законодавства, створенні прозорих та конкурентних умов для ведення бізнесу в транспортній сфері.

Список використаних джерел

1. Конституція України.
2. Закон України "Про автомобільний транспорт"
3. Закон України "Про дорожній рух"
4. Закон України "Про залізничний транспорт"
5. Закон України "Про транспорт".
6. Повітряний кодекс України

ВЕЛИКАНОВА Марина Миколаївна

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України, завідувач відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України
(м. Київ, Україна)

НОВЕЛИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ОКРЕМИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ТА ОБ'ЄДНАНЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ»

Як відомо, 26 лютого 2025 року Президентом України Володимиром Зеленським було підписано Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» № 4196-IX (законопроект 6013), прийнятий Верховною Радою України 09 січня 2025 року.

Цей закон набув чинності 28 лютого та вводиться в дію через шість місяців із дня набрання ним чинності, тобто 28 серпня 2025 року. Серед іншого Закон № 4196 передбачає скасування Господарського кодексу України, вносить зміни до низки спеціальних законів з метою приведення їх у відповідність до Цивільного кодексу України, визначає перехідний період у три роки для поступової адаптації законодавства до змін.

Варто відмітити, що будучи ще законопроектом № 6013, цей закон пройшов цілу низку широких фахових обговорень, у тому числі громадських, що безумовно покращило його. Серед завдань Закону № 4196 удосконалення корпоративного управління в юридичних особах, заснованих на державній і комунальній власності, підвищення інвестиційної привабливості країни,

запровадження ефективних механізмів контролю за використанням об'єктів державної та комунальної власності.

Одним із основних положень Закону № 4196 є припинення такої організаційно-правової форми як підприємство.

Відповідно до ст. 14 цього закону протягом шести місяців з дня введення в дію цього Закону учасники (засновники) підприємства, уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності приймають рішення про припинення підприємства (крім державних некомерційних підприємств), єдиним учасником (засновником) якого є держава.

Орган місцевого самоврядування *може прийняти* рішення про припинення підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є територіальна громада (територіальні громади).

Тобто, рішення уповноваженого суб'єкта мають стосуватись тільки такої організаційно-правової форми, як підприємство. Ця організаційно-правова форма може бути припинена тільки щодо тих підприємств, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада. Щодо припинення підприємства, єдиним учасником (засновником) якого є територіальна громада (територіальні громади), то це є правом, а не обов'язком органу місцевого самоврядування.

Підприємство, єдиним учасником (засновником) якого є держава або територіальна громада (територіальні громади), припиняється в результаті перетворення або ліквідації.

У разі перетворення підприємства, уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності або уповноважений орган місцевого самоврядування самостійно обирає організаційно-правову форму юридичної особи – правонаступника такого підприємства. Такими формами можуть бути акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Згідно з Оглядом ОЕСР корпоративного управління державних підприємств (2021 року), перехід до таких більш ефективних організаційно-правових форм посилить корпоративне управління державними компаніями, допоможе

знизити ризик конфлікту інтересів, призведе до посилення підзвітності та розширення повноважень наглядових рад.

Ще однією новелою, яка вводиться Законом № 4196, є відмова від таких речових прав як право господарського відання та оперативного управління.

Натомість, як альтернатива, пропонується передавати державне або комунальне майно на праві узуфрукта.

Під узуфруктом розуміється речове право, яке передбачає особисте безоплатне володіння і користування майном.

На праві узуфрукта державного або комунального майна передається майно, закріплене за підприємством на праві господарського відання, що не підлягає приватизації, та майно, закріплене на праві оперативного управління. Майно, закріплене на праві господарського відання за підприємством, вноситься до статутного капіталу юридичної особи – правонаступника такого підприємства.

Узуфрукт передбачає володіння і користування майном, а також наділяє узуфруктуарія правом на отримання плодів, продукції і доходів від користування таким майном. Узуфруктарій за попередньою письмовою згодою уповноваженого органу може покращувати майно, щодо якого встановлений узуфрукт, без права на вилучення таких покращень.

Узуфруктарій зобов'язаний використовувати майно згідно з цільовим призначенням, визначеним уповноваженим органом, утримувати передане на праві узуфрукта майно в належному стані, за власний рахунок проводити його поточний ремонт, а за попередньою письмовою згодою уповноваженого органу – капітальний ремонт.

Узуфруктарій несе витрати, пов'язані з утриманням, користуванням та обслуговуванням майна, щодо якого встановлений узуфрукт, та не може відчужувати таке майно, передавати його у довірчу власність або довірче управління, вносити його до статутного капіталу юридичних осіб, виділяти його для спільної діяльності, а також не може вчиняти щодо такого майна інші дії, наслідком яких може бути його відчуження або зміна цільового

призначення, крім випадку передання такого майна в оренду у порядку, встановленому законом.

Безумовно, зазначені положення Закону № 4196 хоч і є певним чином новаційними, спрямовані на створення більш прозорої та ефективної системи управління юридичними особами, учасниками (засновниками) яких є держава або територіальна громада, ефективне управління ризиками та сприятимуть ефективному використанню державного та комунального майна.

ВИШОМІРСЬКИЙ Едуард Дмитрович

здобувачі вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

КУШНІРУК Олег Федорович

здобувачі вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

НОРМАТИВНІ ВИМОГИ ДО ЯКОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення, коли світ стає дедалі глобалізованим, а Україна інтегрується в європейське правове поле, надзвичайно важливо гарантувати відповідність якості харчових продуктів міжнародним вимогам. Якість їжі, яку ми споживаємо, безпосередньо стосується здоров'я нації, здатності вітчизняних товарів змагатися на ринку та економічної стабільності країни.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правових вимог до якості харчової продукції в Україні та їх гармонізація з вимогами Європейського Союзу.

У результаті дослідження встановлено, що в Україні діє низка нормативних актів, які регулюють якість харчової продукції, зокрема:

- Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів»;
- Технічні регламенти, гармонізовані з регламентами ЄС (зокрема, Регламент (ЄС) № 178/2002, № 852/2004, № 853/2004);

- Стандарти ДСТУ ISO серії 22000 щодо систем управління безпечністю харчових продуктів.

Проте, незважаючи на прогрес у нормативному забезпеченні, існують проблеми з імплементацією норм, зокрема:

- недостатній контроль за дотриманням вимог на всіх етапах виробництва;
- обмеженість лабораторної бази для перевірки якості;
- низький рівень обізнаності виробників щодо нових стандартів.

З метою підвищення ефективності системи контролю якості харчової продукції в Україні доцільно:

- удосконалити механізми державного нагляду;
- забезпечити прозорість процедур сертифікації;
- активізувати міжнародну співпрацю у сфері обміну інформацією та досвідом.

Таким чином, гармонізація нормативних вимог до якості харчової продукції з європейськими стандартами є ключовим чинником інтеграції України до єдиного ринку ЄС та забезпечення високого рівня захисту споживачів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр>
2. Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council. EUR-Lex.
3. ДСТУ ISO 22000:2019. Системи управління безпечністю харчових продуктів.

ГАМАРКО Олександр Олександрович

здобувач вищої освіти 4 курсу факультету аграрний менеджмент
Національного університету біоресурсів і природокористування України

КАНАРИК Юлія Сергіївна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Одним із проявів трансформації господарських правовідносин в умовах сучасної економіки є зростання кількості випадків зловживання правом. Це явище становить особливу загрозу для стабільності господарського обігу, оскільки формально-правова поведінка суб'єктів підприємництва не завжди відповідає принципам добросовісності та справедливості. У межах господарського права питання зловживання правом заслуговує особливої уваги, оскільки стосується як матеріальних, так і процесуальних аспектів.

Зловживання правом полягає у використанні особою наданого їй права не з метою досягнення законної господарської мети, а з наміром завдати шкоди іншому суб'єкту або уникнути виконання своїх обов'язків. Зокрема, у правозастосовній практиці можна зустріти випадки недобросовісного укладання договорів, затягування процесуального часу через подання необґрунтованих клопотань або апеляцій, маніпуляцій із правами на інтелектуальну власність тощо [1, с. 112].

Суди України активно застосовують принцип добросовісності та заборони зловживання правом. Так, у постанові Верховного Суду від 27.01.2021 у справі № 910/17223/19 зазначено, що реалізація прав стороною господарського спору має відповідати не лише формальним вимогам закону, але й загальноправовим принципам, зокрема добросовісності, розумності та справедливості. Суд прямо вказав, що процесуальне право не може бути використане для зловживання чи блокування правосуддя [2].

У ще одній показовій справі — № 922/3293/20 — господарський суд визнав недійсним договір поставки, укладений з метою штучного створення боргових зобов'язань та подальшого зниження податкового навантаження. Суд дійшов висновку, що поведінка сторін не відповідає змісту правовідносин, і тому суперечила принципам справедливості [3].

Слід зазначити, що чинне законодавство України не містить прямого визначення зловживання правом у господарських правовідносинах. Проте у ст. 43 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається. Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд має право залишити їх без розгляду або повернути [4]. Це є свідченням поступового впровадження доктрини «матеріального правосуддя», що дає змогу зосередитися не лише на формальних ознаках, а й на змісті правовідносин.

З огляду на вищенаведене, можна зробити висновок, що зловживання правом у сфері господарських правовідносин становить серйозну загрозу для правової визначеності та справедливості. Судова практика демонструє чітку тенденцію до протидії таким зловживанням шляхом застосування принципу добросовісності. Разом з тим, подальший розвиток правового регулювання у цій сфері вимагає кодифікації загальних засад, що унеможливають використання права всупереч його призначенню.

Список використаних джерел

1. Кузьменко В.О. Гармонія права і справедливості: зловживання правом у господарському процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 110–115.

2. Постанова Верховного Суду від 27.01.2021 у справі № 910/17223/19.
URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94643002> (дата звернення 02.05.2025)

3. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 12.05.2021 у справі № 922/3293/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 04.05.2025).

4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-VIII. Відомості Верховної Ради. 1992. № 6. Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 06.05.2025)

ГАНДЖА Ігор Анатолійович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

БЕЗПЕКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У період дії воєнного стану в Україні надзвичайно важливо забезпечити стабільне функціонування ключових державних інституцій, зокрема Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Цей реєстр виконує важливу функцію фіксації та підтвердження прав власності громадян і юридичних осіб. В умовах повномасштабної війни з Російською Федерацією особливої гостроти набули питання безпеки інформації, захисту баз даних, недопущення рейдерства та незаконного заволодіння майном через кіберзагрози або спроби підроблення реєстраційних даних.

З метою регулювання діяльності державних реєстрів в умовах воєнного стану Кабінет Міністрів України прийняв Постанову “ Про деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану”: Вона встановила спеціальні правила доступу до реєстрів, зокрема порядок проведення реєстраційних дій, категорії суб'єктів, які мають право вчиняти ці дії, а також засоби захисту інформації. Такий нормативно-правовий підхід дозволив зберегти функціональність системи при високому рівні загроз.

На технічному рівні забезпечення безпеки включало кілька ключових рішень: використання кваліфікованого електронного підпису, застосування засобів криптографічного захисту, обмеження доступу лише для авторизованих користувачів, регулярні оновлення систем безпеки та резервне копіювання даних. Таким чином, навіть за умов бойових дій, дані зберігалися в цілісному й недоторканному вигляді.

Втім, одним із прикладів загроз, з якими зіткнулась Україна, стала масштабна кібератака в грудні 2024 року, яка спричинила тимчасове припинення доступу до реєстрів [2]. У відповідь Міністерство юстиції оперативно обмежило доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно з 19 грудня задля запобігання несанкціонованому втручанням, що могло призвести до втрати або фальсифікації даних. Такі заходи були вимушеними та мали на меті захистити інформаційний суверенітет держави.

Після стабілізації ситуації та впровадження додаткових рівнів захисту, з 20 січня 2025 року Міністерство юстиції повідомило про відновлення роботи державних реєстрів у штатному режимі. Це рішення стало можливим завдяки успішному впровадженню нових технологічних протоколів, які дозволяють гарантувати безпеку інформації навіть у складних умовах [3].

Варто відмітити, що у 2023–2024 роках Україна отримала підтримку міжнародних партнерів для створення резервних копій ключових державних реєстрів у хмарному середовищі на території країн ЄС — це стало ще одним важливим кроком у напрямку збереження цифрового суверенітету.

Не менш важливим викликом є функціонування так званих «альтернативних» реєстрів, які створюються окупаційними адміністраціями на тимчасово окупованих територіях. Дані, що вносяться до них, не мають жодної юридичної сили згідно з українським законодавством, але після деокупації виникне складна ситуація з верифікацією легітимності прав. Це вимагає напрацювання спеціальних державних рішень щодо відновлення та підтвердження прав власності.

Водночас слід відзначити роль цифрових сервісів — зокрема, порталу «Дія», який забезпечує громадянам доступ до витягів із реєстру, навіть під час обмежень, якщо користувач має кваліфікований електронний підпис. Це свідчить про зростання ролі диджиталізації в забезпеченні доступу до адміністративних послуг в умовах війни [4].

Загалом, можна зробити висновок, що навіть за умов повномасштабної війни Державний реєстр речових прав на нерухоме майно продовжує виконувати свою правову функцію. Завдяки рішучим діям уряду, технічним заходам безпеки та впровадженню сучасних інформаційних рішень вдалося уникнути збоїв у системі, що могло б призвести до втрати або рейдерського захоплення майна. Подальше вдосконалення безпеки інформаційної інфраструктури, нормативно-правова адаптація та моніторинг кіберзагроз залишаються важливими напрямками роботи в умовах тривалої воєнної агресії.

Список використаних джерел

1. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 209 від 6 березня 2022 року. <https://zakon.rada.gov.ua/go/209-2022-п>
2. Міністерство юстиції України (2024). Повідомлення про кібератаки на державні реєстри. URL: <https://dou.ua/lenta/news/cyberattack-on-state-registers/>
3. Міністерство юстиції України (2025). Офіційне повідомлення про відновлення роботи реєстрів. URL: <https://www.dw.com/uk/міністерство-юстиції-україни-мінюст/t-19425334>
4. Портал «Дія». Державні електронні послуги. URL: <https://diia.gov.ua>

ГАПЕКА Тетяна Валеріївна

Адвокат (м. Київ, Україна)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ БАТЬКА
ЩОДО СПОСОБІВ УЧАСТІ В ЖИТТІ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ
ВОЄННОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ РІВНОСТІ ОБОХ БАТЬКІВ У
ВИХОВАННІ ДИТИНИ**

Починаючи з моменту державотворення України як самостійної, незалежної та демократичної держави та до сьогоднішнього дня дискусійними питаннями та проблемами були забезпечення дотримання прав та законних інтересів дитини, яка була, є та завжди буде найменш захищеною та вразливою категорією в будь-якому суспільстві.

Тривалий час сімейне законодавство України в частині вирішення питання про визначення місця проживання дитини з одним із батьків найбільше захищало інтереси матері, не зважаючи при цьому на інтереси та думку дитини, а також на права батька. Тим самим нівелювалися права батька та залишалися лише обов'язки, як правило щодо утримання дитини, яку суд залишив проживати з матір'ю. Таку позицію тривалий час підтримували суди, під час розгляду відповідної категорії справ, надаючи попри все перевагу матері, мотивуючи свої рішення нерозривним зв'язком матері та дитини.

Негативно вплинуло на ситуацію щодо спорів щодо дитини між батьками, введення на території України з 24 лютого 2022 року воєнного стану у зв'язку з вторгненням військ агресора на територію України. Вказане спричинило масове вивезення дітей за межі України за спрощеною процедурою та без отримання дозвільних документів від батька на вивезення дитини за межі України. Дехто вивозив дітей з метою збереження життя та здоров'я дитини, а для декого це став щасливий квиток для реалізації вивезення дитини подалі від батька, який в силу ситуації, що склалась

позбавлений можливості виїхати за межі України й тим самим позбавлений можливості в достатній мірі бачитися та спілкуватися з власною дитиною.

Так, право дитини на сім'ю закріплено на законодавчому рівні і перш за все – в Конвенції ООН про права дитини, Конституції України та Сімейному кодексі України. Тільки виховання в сім'ї відповідає інтересам дитини. Діти – це найбільша цінність. Держава виконує покладений на неї обов'язок щодо забезпечення виховання дітей, які залишилися без піклування батьків, передбачену Конвенцією ООН «Про права дитини» і Декларацією ООН «Про соціальні і правові принципи», що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях. Що стосується воєнного стану, то варто зазначити, що в частині 2 статті 3 Конвенції про права дитини держави-учасниці зобов'язуються забезпечити надійний захист та піклування, який необхідний для нормального функціонування та благополуччя дитини [1].

Україна, виконуючи приписи Конвенції про права дитини, зобов'язалася перед країнами-учасницями ООН забезпечити кожній дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя. Активні бойові дії на території України мають катастрофічні наслідки, ставлять сім'ї у кризові ситуації і можуть призводити до розлуки батьків і дітей.

Статтею 51 Конституції України, частинами другою, третьою статті 5 СК України передбачено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [2]. Держава має заохочувати та підтримувати материнство і батьківство та забезпечувати пріоритет сімейного виховання дитини. При регулюванні сімейних відносин держава має максимально враховувати інтереси дитини [3].

Міжнародні та національні норми не містять положень, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Фахівці з психології та педагогіки наголошують на тому, що зміна місця проживання дитини – це завжди травма для неї, адже жити разом із батьками – природна потреба й природне право кожної дитини, тому коли шлюб між

батьками розривається, то питання про подальше місце проживання дітей, як і про інші важливі аспекти, пов'язані з вихованням та утриманням дитини, повинні вирішуватись спільно обома батьками. Визначення місця проживання дитини суто юридичними методами обмежене, оскільки його вибір регулюється також нормами моралі, а присутність морального компоненту регулювання місця проживання дитини пояснюється специфікою відносин, що регулюються [4, с. 28].

На рівні юридичної науки та практики сформувались різні підходи, позиції щодо розв'язання питання щодо того з ким з батьків проживатиме дитина. Так, О. Кучеренко вказує, що чинне законодавство передбачає достатньо ефективний механізм забезпечення прав дитини під час визначення її місця проживання під час розірвання шлюбу між батьками [5, с. 45]. Водночас у судовій практиці це питання є предметом достатньої кількості судових справ. На думку А.О. Мінченко, за рівного положення батька та матері, забезпеченням якнайкращих інтересів малолітньої дитини буде невідривність її відносин із матір'ю [6, с. 72]. Адже у цьому висновку не вказується, якими засадами треба користуватися при виявленні категорії невідривності дитини від матері.

Звертаючись до норм міжнародного права, то дитина має право знати своїх батьків і право на їх піклування (стаття 7 Конвенції про права дитини) [1].

Відповідно до частини першої статті 18, частини першої статті 27 Конвенції про права дитини держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини [1].

При визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним.

При оцінці та визначенні найкращих інтересів дитини підлягають врахуванню такі базові елементи: (а) погляди дитини; (б) індивідуальність дитини; (в) збереження сімейного оточення і підтримання відносин; (г) піклування; захист і безпека дитини; (д) вразливе положення; (е) право дитини на здоров'я; (ж) право дитини на освіту. Також підлягають врахуванню: (1) спроможність кожного з батьків піклуватися про дитину особисто; (2) стосунки між дитиною і батьками в минулому; (3) бажання батьків бути опікунами; (4) збереження стабільності в оточенні дитини, йдеться про місце проживання (дім), школу, друзів; (5) бажання дитини.

Отже, аналіз наведених норм в сукупності свідчить про те, що мати дитини жодним чином не має будь-якого пріоритету у вихованні дитини, і права матері відносно дитини не є абсолютним, більше того батько теж має право як на безпосередню участь в житті і вихованні дитини так і на зустрічі з дитиною без присутності матері.

Як влучно вказує В. Ю. Євко, при аналізі судової практики України та практики ЄСПЛ, слід визначити, що, дотримуючись прав дитини, найбільш важливим є винайдення балансу між інтересами дитини, її батьків та громадського порядку, а також фактор часу, який може як позитивно, так і негативно вплинути на відносини дитини з тим із батьків, який не проживає з нею спільно [7, с. 66].

Разом з тим, матері дітей часто спекулюють нормами чинного законодавства України, створюють негативні умови, які унеможливають спілкування батька з дитиною, створюють перешкоди для спілкування дитини та батька, користуються введенням на території України воєнного стану, що

призводить до істотного, грубого, зухвалого порушення прав батька, який в силу ситуації, що склалась в Україні позбавлені можливості брати участь в житті дитини, яку мати вивезла за межі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про права дитини: 20 листопада 1989 року: Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91.
2. Конституція України: 28 червня 1996 року: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, С. 141
3. Сімейний кодекс України: 10 січня 2002 року № 2947-ІІІ: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, С.135
4. Лихолат І. Договірний порядок визначення місця проживання дитини в нотаріальній практиці. Нотаріат України. 2014. № 12. С. 27–39.
5. Кучеренко О. Особливості визначення місця проживання дитини в разі розірвання шлюбу. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 4. С. 43–46
6. Мінченко А. О. Визначення місця проживання малолітньої дитини з одним із батьків. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 2. С. 69–72
7. Євко В.Ю. Здійснення батьками дитини її права на свободу пересування. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2020. № 2 (89). С. 44-60. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2020.2.04>.

ГАРАЩЕНКО Дмитро Русланович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПРАВОЧИНІВ ЩОДО ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Земельні ресурси є однією з найважливіших складових національного багатства України, а сільськогосподарські угіддя – ключовим елементом її економічного потенціалу. Правове регулювання відносин у сфері землекористування, зокрема щодо сільськогосподарських земель, має вирішальне значення для забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору. Під джерелами земельного права в контексті правочинів щодо земель сільськогосподарського призначення слід розуміти нормативно-правові акти, ухвалені компетентними державними органами, які містять правові норми, спрямовані на регулювання земельних відносин відповідно до державної земельної політики. Найбільш поширеним видом таких джерел виступають акти органів державної влади, що встановлюють чи санкціонують загальнообов'язкові правила поведінки, які мають багаторазове застосування при вирішенні питань, пов'язаних з обігом земель. Нормативно-правові акти визначають порядок виникнення, зміни та припинення прав і обов'язків учасників земельних правовідносин, зокрема у сфері правочинів із сільськогосподарськими ділянками. Основним джерелом земельного права є Земельний Кодекс України [1], який було ухвалено Верховною Радою України 25 жовтня 2001 року. Саме цей документ є базисом та фундаментом для інших правових документів у сфері земельних правовідносин.

Земельний кодекс України приділяє окрему увагу землям сільськогосподарського призначення, що підтверджується наявністю спеціальної глави 5 у розділі II чинного законодавчого акта. Згідно з

положеннями статті 22, частини першої, до цієї категорії належать земельні ділянки, які використовуються або можуть бути використані для вирощування сільськогосподарської продукції, проведення наукових досліджень у галузі сільського господарства, навчальної діяльності, а також для розміщення об'єктів інфраструктури, пов'язаної з аграрною діяльністю, включаючи оптові ринки.

У структурі поділу земельних ресурсів, визначеній статтею 19 Земельного кодексу, сільськогосподарські землі мають найвищий пріоритет, що свідчить про їхню стратегічну важливість для держави, економіка якої значною мірою спирається на аграрний сектор.

До таких земель відносяться як сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги), так і землі, що не є угіддями, але функціонально забезпечують аграрне виробництво. Це, зокрема, господарські шляхи, захисні насадження, господарські двори, елементи інфраструктури для зберігання та реалізації продукції, а також земельні ділянки, задіяні у виробництві біометану чи тимчасово законсервовані.

Землі сільськогосподарського призначення відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та внутрішньої безпеки України, що зумовлює потребу у чіткому правовому регулюванні відносин, пов'язаних із їх набуттям, використанням та охороною [2]. У цьому контексті особливої актуальності набуває правове врегулювання механізмів, за якими відбувається передача таких земель на підставі відповідного правового титулу, а також забезпечення законності у процесі їх подальшої експлуатації.

Чинне законодавство України передбачає використання земель сільськогосподарського призначення за різними напрямками діяльності. Так, у статті 19 Закону України «Про оренду землі» закріплено, що такі земельні ділянки можуть надаватися в оренду для цілей товарного сільськогосподарського виробництва, ведення фермерського чи особистого селянського господарства, а також для вирощування багаторічних насаджень, зокрема плодових культур, винограду та горіхів.

У статті 28 Земельного кодексу згадуються землі, що належать сільськогосподарським підприємствам, однак не деталізується, з яких саме елементів вони складаються. Натомість стаття 37-1 Кодексу встановлює правовий режим земельних ділянок, що розміщені в межах масивів сільськогосподарських угідь, а також захисних лісових смуг, які обмежують такі масиви. Частина перша цієї статті передбачає можливість використання земель, призначених для ведення фермерського або особистого селянського господарства, також і для товарного агровиробництва без потреби змінювати їх цільове призначення, за умови, що вони розташовані у межах відповідного масиву.

Аналізуючи комплекс цих положень, підсумуємо, що попри відсутність у законодавстві точного визначення земельної ділянки сільськогосподарського призначення, існує система ознак, які дають змогу її ідентифікувати. Така ділянка має використовуватись для здійснення сільськогосподарської діяльності (особистого, фермерського або товарного характеру) та перебувати у межах земель сільськогосподарського фонду.

Питання набуття прав власності на такі ділянки врегульоване статтею 130 Земельного кодексу України, згідно з якою набувачами можуть бути виключно громадяни України, юридичні особи, створені за законодавством України, у складі яких відсутні іноземні учасники, а також держава й територіальні громади.

Згідно зі статтею 79-1 того ж Кодексу, земельна ділянка може бути об'єктом цивільних прав лише після її офіційного формування та державної реєстрації права власності. Формування ділянки пов'язане з присвоєнням їй кадастрового номера, визначенням меж і площі, а також внесенням цих даних до Державного земельного кадастру. Отже, юридичне існування земельної ділянки передбачає здійснення низки процедур – правових, землевпорядних та геоінформаційних [3].

З урахуванням викладеного, усі учасники земельних правовідносин, які користуються або мають намір використовувати земельні ділянки

сільськогосподарського призначення, повинні дотримуватися встановленого режиму цільового використання. Для суб'єктів публічної форми власності, які здійснюють діяльність на таких землях, це питання набуває особливого значення, оскільки від дотримання цих вимог залежить законність їхнього функціонування в межах земельного законодавства [4].

Наприкінці 2024 року в Україні набули чинності істотні зміни у сфері земельного законодавства. З 8 листопада 2024 року почав діяти Закон України від 8 жовтня 2024 року, яким було внесено зміни до ряду нормативно-правових актів з метою посилення правового захисту власників земельних часток (паїв) і впровадження адміністративної процедури у сфері земельних правовідносин. Унаслідок цього, до першого розділу Земельного кодексу України включено нову главу 31, що регламентує особливості застосування адміністративних процедур у земельній сфері.

Зокрема, нововведення забороняють органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування самостійно скасовувати рішення про передачу земель у власність або користування. Відтепер єдиним органом, уповноваженим визнавати такі рішення незаконними, є суд. Крім того, продовжено до 1 січня 2028 року строк оформлення прав на невитребувані земельні частки (паї), а також визначено граничний термін для подання на затвердження документації щодо розподілу земель, що залишилися у колективній власності, — також до початку 2028 року.

Серед інших важливих новацій варто відзначити, що адміністративний акт, який став підставою для виникнення речового права на земельну ділянку, зберігає свою юридичну силу і після проведення державної реєстрації відповідного права, діючи протягом усього строку його існування.

Земельні ділянки сільськогосподарського призначення є надзвичайно важливим ресурсом для економіки України, що зумовлює потребу в ефективному правовому регулюванні їх обігу, використання та охорони. Земельний кодекс України закріплює основні принципи регулювання у цій сфері, виступаючи базовим джерелом земельного права.

Останні зміни, зокрема впровадження адміністративної процедури та посилення гарантій прав землевласників, свідчать про поступове реформування земельної системи в напрямку прозорості, юридичної визначеності та захисту прав суб'єктів земельних правовідносин. Запровадження ринку землі стало важливим етапом у розвитку аграрного сектору, а подальше удосконалення законодавства — передумовою для підвищення ефективності використання земельного фонду.

У перспективі варто очікувати гармонізації земельного законодавства з європейськими стандартами, цифровізації земельного обліку, спрощення процедур набуття прав та розширення доступу до ринку за умови дотримання національних інтересів. Таким чином, подальший розвиток правового поля у сфері земель сільськогосподарського призначення має вирішальне значення для стабільності, інвестиційної привабливості та продовольчої безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Барабаш А.Г., Кравченко В.Я. Право землекористування та його види. Південний правничий часопис. No 1 (2021). С. 133–138. Біла-Тіунова Л. Р. Питання адміністративного права: навчально-методичний посібник. 2021. 46 с.
3. Янковський В. А. До поняття земельної ділянки сільськогосподарського призначення. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. Випуск 80: частина 1, 2023. С. 398-402. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.59>
4. Земельне право: підручник. 3-тє вид., доп. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2023. 592 с. ISBN 978-617-7450-18-3

ГЕРБЕДА Анастасія Вікторівна

аспірантка кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

НАЯВНІСТЬ ЛІЦЕНЗІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ПОСТАЧАЛЬНИКА ПРИРОДНОГО ГАЗУ ЧЕРЕЗ ПРИЄДНАНУ МЕРЕЖУ

На сьогоднішній день, в межах виконання євроінтеграційних зобов'язань Україна активно працює над побудовою відкритого та ефективного оптового енергетичного ринку. Вимоги до прозорості та стабільності, що висуваються, водночас відповідають внутрішньому запиту українського суспільства, особливо в умовах триваючих енергетичних викликів та воєнної агресії.

У сучасних умовах, ліцензування набуває особливої ваги як інструмент державного регулювання, що дозволяє гарантувати відповідність діяльності постачальників природного газу встановленим стандартам та вимогам законодавства, як національного так і міжнародного. Таким чином, без чітких правил, без дотримання ліцензійних умов і контролю з боку держави енергетичний ринок може легко перетворитись на хаос.

Відтак, питання ліцензування постачальників природного газу є не лише формальною вимогою, а невід'ємною складовою правового статусу учасників ринку.

В умовах сьогодення функціонування енергетичного ринку в Україні набуває особливого значення належне правове регулювання діяльності постачальників природного газу. Однією з основних правових передумов такої діяльності є наявність чинної ліцензії, яка офіційно підтверджує право суб'єкта господарювання постачати газ споживачам через приєднану мережу.

Ліцензування є важливим елементом правового регулювання, що визначає статус постачальника природного газу. Саме наявність ліцензії засвідчує право суб'єкта господарювання провадити діяльність у сфері

постачання природного газу через приєднану мережу. Це положення є закріпленим у чинному законодавстві України, зокрема в законах «Про ліцензування видів господарської діяльності» та «Про ринок природного газу». **Також** відповідно до роз'яснень, наданих Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, суб'єкт господарювання може вважатися постачальником природного газу лише за умови наявності чинної ліцензії на відповідний вид діяльності [3].

Отже, у правовій системі України ліцензування виступає важливим інструментом державного регулювання господарської діяльності. Його основна мета – встановлення єдиних правил для учасників ринку, в нашому випадку щодо постачальників. Як зазначено у частині першій статті 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 2 березня 2015 року, ліцензування – це «засіб державного нагляду (контролю), що полягає у встановленні державою обов'язкових вимог до здійснення певних видів господарської діяльності, а також у здійсненні перевірки додержання цих вимог суб'єктами господарювання» [1]. Це визначення чітко демонструє, наскільки тісно пов'язані механізми ліцензування з правовим статусом суб'єктів господарювання, зокрема постачальників природного газу, для яких наявність ліцензії є не просто вимогою, а передумовою законної діяльності на ринку.

Отже, відповідно до статті 1 пункту 6 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», ліцензування є засобом державного регулювання, спрямованим на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів громадян, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [1].

Згідно із статтею 2 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» - діяльність на ринку природного газу здійснюється відповідно до законів України «Про ринок природного газу», «Про

Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [1].

Згідно з частиною 1 статті 9 Закону України «Про ринок природного газу», господарська діяльність на ринку природного газу, пов'язана з його постачанням, провадиться за умови отримання відповідної ліцензії. [8] Це положення підкреслює, що наявність ліцензії є не лише формальною вимогою, але й гарантією відповідності постачальника встановленим державним стандартам.

Як зазначає у своїй колонці «Шлях до прозорості енергетичного ринку» голова біржового комітету ТОВ «Українська енергетична біржа» Олексій Дубовський, запровадження в Україні адаптованої версії Регламенту ЄС 1227/2011 (REMIT) є важливим кроком до європейських стандартів. При цьому особлива роль належить Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), яка виконує функції з видачі ліцензій і реєстрації учасників ринку. У цьому випадку важливим стає питання ліцензування, адже це інструмент, який допомагає забезпечити добросовісність учасників ринку та узгодити українську регуляторну систему з європейськими стандартами [7].

НКРЕКП є органом, уповноваженим на видачу ліцензій у сфері постачання природного газу.

Згідно з Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 16 лютого 2017 року № 201 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності на ринку природного газу» (зі змінами, внесеними Постановою № 1872 від 05.11.2024), суб'єкти господарювання, що здійснюють або мають намір здійснювати постачання природного газу, зобов'язані дотримуватись чітко визначених вимог до діяльності та звітності [8].

З метою забезпечення прозорості та доступності інформації, НКРЕКП веде Ліцензійний реєстр, який містить актуальні дані про суб'єктів господарювання, що отримали ліцензії на провадження діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг. Цей реєстр регулярно оновлюється та доступний на офіційному сайті НКРЕКП. Станом на кінець осені 2023 року, за даними аналітичного центру DiXi Group, реєстр нараховував 3,6 тисячі чинних ліцензій у сфері енергетики, з яких 1 005 ліцензій стосувалися постачання природного газу . Це свідчить про значну кількість суб'єктів, які здійснюють діяльність у цій сфері, та підкреслює важливість ефективного контролю за дотриманням ліцензійних умов [4].

Сучасні виклики енергетичної безпеки зумовлюють потребу у вдосконаленні механізмів контролю за дотриманням ліцензійних умов. Однією з важливих ініціатив є інтеграція вимог щодо обов'язкового надання інформації про обсяги поставленого газу до місцевих органів влади, а також надання інформації щодо дотримання ліцензійних умов. Це сприятиме реалізації положень Закону України «Про енергетичну ефективність» та впровадженню місцевих енергетичних планів, що є пріоритетом енергетичної політики держави [6].

Регламент (ЄС) № 1227/2011 Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2011 року щодо доброчесності та прозорості оптового енергетичного ринку (REMIT) встановлює чіткі вимоги до учасників ринку щодо обов'язкової публікації інсайдерської інформації. Зокрема, стаття 4 зазначає: «Учасники ринку повинні публікувати ефективним способом інформацію, що має значення для ринку, яка стосується їхньої діяльності» [9]. Таким чином, прозорість стає інструментом довіри, що критично важливо в умовах енергетичної трансформації України. В енергетичному ринку прозорість – не просто вимога, а основа довіри між державою, постачальниками і споживачами.

Отже, приведення українського енергетичного законодавства у відповідність до вимог REMIT є важливим етапом у процесі євроінтеграції, який сприяє підвищенню прозорості та підзвітності на ринку природного газу. У цьому процесі ліцензування відіграє не просто технічну або формальну роль, а виступає гарантією відповідності суб'єкта господарювання встановленим вимогам. Ліцензія підтверджує здатність постачальника діяти у межах правового поля, забезпечуючи належну якість послуг і дотримання стандартів, що, у свою чергу, сприяє захисту прав споживачів та підтриманню стабільності енергетичного сектору загалом.

Так, правове становище постачальника природного газу в Україні визначається через низку вимог, серед яких ключове місце займає наявність ліцензії, що надає право на здійснення господарської діяльності у цій сфері.

Таким чином, ліцензія постачальника природного газу в сучасних умовах є не лише дозволом на діяльність, а й інструментом забезпечення якості, доброчесності та прозорості в енергетичному секторі України.

Список використаних джерел

1. **Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»** № 222-VIII від 02.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>– Дата звернення: 17.04.2025.
2. **Закон України «Про ринок природного газу»** № 329-VIII від 09.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>– Дата звернення: 17.04.2025.
3. **Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Право громадян на отримання послуги з постачання природного газу в разі зміни власника житла** [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/pravo-gromadyan-na-otrimannya-poslugi-z-postachannya-prirodnogo-gazu-v-razi-zmini-vlasnika-zhitla– Дата звернення: 17.04.2025.

4. **DiXi Group.** НКРЕКП вперше з початку війни відкрила ліцензійний реєстр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua-energy.org/uk/posts/nkrekp-vpershe-z-pochatku-viiny-vidkryla-litsenziinyi-reiestr>– Дата звернення: 17.04.2025.

5. **Закон України «Про енергетичну ефективність» № 1811-IX** від 21.10.2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1811-20#Text>– Дата звернення: 17.04.2025.

6. **Енергетичне співтовариство.** Національний план з енергетики та клімату України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.energy-community.org/dam/jcr:83f06ffd-ec1b-4433-889c-1e3fb7caa741/UA%20A1_draft_NESP_2024_04_22_for_submission.pdf– Дата звернення: 17.04.2025.

7. Дубовський О. Шлях до прозорості енергетичного ринку [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 19.06.2024. – Режим доступу: <https://epravda.com.ua/columns/2024/06/19/715447/> – Дата звернення: 17.04.2025.

8. Види діяльності у сфері природного газу, що підлягають ліцензуванню [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – Режим доступу: <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diyalnosti/prirodniy-gaz/licenzuvannya/vidi-diyalnosti-shcho-pidlyagayut-licenzuvannyu> – Дата звернення: 17.04.2025.

9. Regulation (EU) No 1227/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on wholesale energy market integrity and transparency (REMIT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011R1227> – Дата звернення: 17.04.2025.

10. Загнітко О.П. Щодо комплексних та синтетичних характеристик юридичного поняття «оптовий енергетичний продукт» // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2024. – № 4. – С. 198–205. – Режим доступу: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/35.pdf>. – Дата звернення: 23.04.2025.

11. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках» № 3141-ІХ від 10.06.2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3141-20> – Дата звернення: 23.04.2025.

ГОРІСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ДОГОВІР ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІ.

З початку введення на території України воєнного стану до Уповноваженого Верховної ради з прав людини надійшло 2580 (з них 1 744 у 2022 році, та 836 у – 2023 році) повідомлення від громадян про порушення суб'єктами господарювання їхніх прав як споживачів товарів та послуг. У 2023 році найбільше таких звернень надходило від пенсіонерів і членів сімей військовослужбовців і стосувалися надання житлово-комунальних і фінансових/банківських послуг в умовах дії правового режиму воєнного стану [1]. Така ситуація викликана тим, що на період дії військового стану порядок звернення споживачів у випадку порушення їх прав здійснюється відповідно до Закону України «Про звернення громадян» [2], який передбачає розгляд таких звернень без проведення перевірки дотримання законодавства про захист прав споживачів. Проте, з березня 2022 року уряд передбачив, як зазначають Л. Менів та А. Динюк [3] «що за наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави, а також для виконання міжнародних зобов'язань України протягом періоду воєнного стану дозволити здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) на підставі рішень центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідних сферах, в тому числі і у сфері захисту прав споживачів».

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про захист прав споживачів» [4] серед принципів здійснення захисту прав споживачів встановлює пріоритетність прав та інтересів споживачів перед будь-якими іншими інтересами і цілями суб'єктів господарювання. Серед новацій у Законі передбачено розділ про особливості захисту прав споживачів у разі укладання договорів поза торгівельним чи офісним приміщенням або дистанційних договорів та передбачив включення до таких договорів обов'язково інформації про можливість застосування механізмів позасудового розв'язання спорів, до якого приєднався суб'єкт господарювання, а також способи звернення споживача до органу позасудового розв'язання спорів. Такі положення Закону України «Про захист прав споживачів» [4] мають стати ефективними у реалізації прав споживачів, що укладають електронні договори відповідно до Закону України «Про електронну комерцію» [5], договори про надання платіжних послуг відповідно до статей 30 та 31 Закону України «Про платіжні послуги» [6] у частині захисту прав споживача, щодо надання інформації до укладення договору про надання платіжних послуг.

Однією із передумов для розвитку медіації є проблема систематичного невиконання судових рішень. Про цю проблему для України зазначає, зокрема, ЄСПЛ у справі «Бурмич проти України» за заявою № 46852/134 [7]. Статистика теж не на боці судової влади, зокрема за даними Агенції з питань виконання рішень у довоєнний період органами ДВС було відпрацьовано та закрито 2 765 217 виконавчих проваджень із загальної кількості у 5 158 141 проваджень, що перебували на примусовому виконанні, що становить 57 %; на 2023 рік цей показник знаходиться на рівні 64 % [8].

Договір на проведення медіації між суб'єктом господарювання у сфері електронної комерції може бути як спосіб захисту прав споживачів та передбачати умови за яких буде застосовуватись процедура медіації для споживчого спору, порядок обрання медіатора, умови та строки проведення медіації та ін. Застосування положень такого договору у випадку виникнення

порушення прав споживача може бути передбачено, як медіаційне застереження у договорі публічної оферти на сайті суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Щорічні доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. (2023). URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/>
2. Про звернення громадян : Закон України 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Редакція від 31.12.2023).
3. Динюк А. А., Менів Л. Д. Удосконалення захисту прав споживачів в умовах дії воєнного стану. Том 1 № 85 (2024): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. С. 267-270. doi: [10.24144/2307-3322.2024.85.1.38](https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.38).
4. Про захист прав споживачів Закон України від 10.06.2023 № 3153-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (набирає чинності).
5. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (Редакція від 01.01.2024).
6. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20/conv#n485> (Редакція від 15.11.2024).
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Бурмич та інші проти України» (Case of Burmych and others v. Ukraine). 2017. URL: <https://rm.coe.int/attachment-1-judgment-burmych-gc-46852-13-ukr-translation-/168078eb76>
8. Статистичні дані Агенції з питань виконання рішень. 2023. URL: <https://www.ae.org.ua/tag/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-2/>

ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України;

ДАЦЕНКО Анастасія Олександрівна

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ У СПОРАХ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Спори у сфері інтелектуальної власності досить складні. Кому належать права на оповідання – автору чи видавництву? Слова пісні – виконавцю чи компанії звукозапису? Сценарій фільму – сценаристу чи кіностудії? Конфлікти можуть виникати щодо договорів на розпорядження об'єктами інтелектуальної власності (ліцензійні договори й договори про відчуження прав), авторства, спільного створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, бездоговірною використання об'єктів інтелектуальної власності. Ефективним способом вирішення спорів, що виникають у сфері інтелектуальної власності, є медіація. Це позасудовий спосіб вирішення конфліктів, який проводиться на умовах конфіденційності за участю нейтрального посередника, який і допомагає сторонам дійти примирення. [1]

На перспективність застосування медіації у сфері права інтелектуальної власності вказує прийняття наказу Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій (далі – УкрНОІВІ) від 07.09.2023 № 159-Н/2023, яким затверджено Правила проведення медіації у сфері інтелектуальної власності. [18] Ці Правила передбачають проведення процедури медіації на базі Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій». При цьому для здійснення медіаційної процедури утворено відділ «Центр медіації та посередництва»,

який є структурним підрозділом УКРНОІВІ. Ці Правила встановили особливості проведення медіації у сфері права інтелектуальної власності. Крім того, проведення медіації у сфері права інтелектуальної власності отримало детальну правову регламентацію. Підтвердженням цього є той факт, що УКРНОІВІ були затверджені такі накази: Положення про Реєстр медіаторів, які залучаються до вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності від 07.09.2023 № 159-Н/2023; Кодекс професійної етики. [2, с. 157, 3]

За допомогою процедури медіації можна вирішити спори у сфері інтелектуальної власності як договірні, так і позадоговірні. Зокрема, спори, що виникають між суб'єктами права інтелектуальної власності та користувачами у зв'язку з невиконанням чи неналежним виконанням договорів із розпорядження майновими правами інтелектуальної власності; спори, що виникають стосовно надання правовласником дозволу третім особам на використання об'єктів інтелектуальної власності (також у примусовому порядку за рішенням суду); спори, що виникають у зв'язку з використанням об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласника. Медіація у таких спорах дозволяє припинити правопорушення завдяки швидкому вирішенню конфлікту (чого неможливо зробити в судовому порядку). Об'єкти права інтелектуальної власності потребують швидкої реакції на порушення, щоб припинити незаконне відчуження (копіювання, розповсюдження, відтворення, плагіат тощо). Час у таких випадках «грає» не на користь суб'єкта права інтелектуальної власності, права якого були порушені. [4]

Серед основних переваг медіації у вирішення конфлікту/спору у сфері інтелектуальної власності варто виокремити: 1) економія часу; 2) формує передумови для подальшого збереження/відновлення ділових взаємин між суб'єктами конфлікту/спору; 3) сприяє запобіганню появі конфліктів у майбутньому; 4) гарантує виконання рішення (у випадку успішної медіації).

Закон України «Про медіацію» безумовно сприяє формуванню у суспільстві культури вирішення спорів/конфліктів інтересів, як альтернативи

судовим процесам. Однак, з метою інтенсифікації процесів упровадження механізмів медіації у сфері інтелектуальної власності в Україні, необхідно забезпечити підготовку відповідних спеціалістів, які володіли б фаховими знаннями у сфері інтелектуальної власності. [5, с. 12-13, 23]

Отже, медіація є ефективним та перспективним інструментом для швидкого й конфіденційного вирішення складних спорів у сфері інтелектуальної власності в Україні. Завдяки інституційній підтримці та перевагам (економія часу, збереження відносин), вона стає важливою альтернативою судовому процесу, хоча потребує підготовки спеціалізованих медіаторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Медіація в сфері інтелектуальної власності - послуги з вирішення конфліктів та спорів у сфері інтелектуальної власності | DecisionLab. *Агентство медіації DecisionLab - агентство вирішення конфліктів і суперечок* | DecisionLab. URL: <https://decisionlab.com.ua/uk/news/mediatsiya-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti> (дата звернення: 05.05.2025).

2. TEREMETSKYI V. Mediation Procedure in the Field of Intellectual. *Privat Law and Business*. 2024. № 24. С. 154–160. URL: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.21> (дата звернення: 05.05.2025).

3. Положення про Реєстр медіаторів | Реєстр ІР медіаторів. *Про центр | Реєстр ІР медіаторів*. URL: <https://ip-mediation.nipo.gov.ua/resources/detail/polozhennya-pro-reyestr-mediatoriv/> (дата звернення: 05.05.2025).

4. Медіація: в яких сферах ІВ є найбільш ефективною? - Юридична Газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/mediaciya-v-yakih-sferah-iv-e-naybilsh-efektivnoyu.html> (дата звернення: 05.05.2025)

5. Mediation as an Alternative Way of Resolving Disputes of the Sphere of the Intellectual Property / О. Vasiurenko та ін. *HERALD OF THE ECONOMIC SCIENCES OF UKRAINE*. 2022. № 1(42). С. 9–14. URL: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).9-14](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).9-14) (дата звернення: 05.05.2025).

6. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-ІХ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення:
05.05.2025).

ДЕРЕВІНСЬКИЙ Єгор Сергійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України

ГОРІСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми реалізації права на спадкування в Україні. Визначено основні правові колізії, труднощі правозастосовної практики та запропоновано напрями вдосконалення спадкового законодавства. Проаналізовано вплив воєнного стану на механізми спадкування, необхідність цифровізації процедур та гармонізацію із законодавством ЄС.

Ключові слова: спадкове право, спадкування, заповіт, недостойні спадкоємці, правозастосування, цифровізація.

Право на спадкування є одним із базових прав кожного громадянина, гарантованих Конституцією України та закріплених у Цивільному кодексі. Це право забезпечує правонаступництво у сфері приватної власності, слугує засобом охорони родинних та майнових відносин і гарантує дотримання волі померлого. Проте на практиці механізми реалізації цього права супроводжуються рядом серйозних проблем, які потребують всебічного наукового осмислення та правового вдосконалення. Аналіз чинного спадкового законодавства України свідчить про низку колізій і прогалин, які призводять до неоднозначного тлумачення норм, зволікання у процесі спадкування та численних судових спорів. Особливо гостро стоїть питання

спадкування в умовах воєнного стану — коли доступ до нотаріусів обмежений, документи втрачені, а спадкоємці перебувають за кордоном. Правозастосовна практика демонструє складність у визнанні заповіту недійсним, встановленні факту прийняття спадщини та у вирішенні питань, пов'язаних із «недостойними» спадкоємцями. Часто такі справи вимагають додаткових судових процедур, що лише ускладнює процес передачі майна. Не менш актуальною є проблема недостатньої обізнаності населення щодо своїх спадкових прав. Відсутність єдиної цифрової платформи лише ускладнює ситуацію. Європейська практика вже давно використовує електронні реєстри заповітів, цифрову ідентифікацію спадкоємців та спрощені механізми оформлення спадщини. Особливої уваги заслуговує практика спадкування сільськогосподарських земель. Багато спадкоємців не мають можливості реалізувати свої права через неврегульованість кадастрових даних, відсутність правовстановлюючих документів або суперечки між спадкоємцями. Зростає кількість заповітів, оформлених із порушенням законодавчих вимог. Такі обставини стають підставою для судового оскарження та можуть затягнути процес спадкування на роки. Актуальним є запровадження нових механізмів захисту волевиявлення особи, включно з відеофіксацією моменту підписання заповіту та електронними реєстрами. У зв'язку з повномасштабною війною зросла кількість випадків спадкування за відсутності документів. Такі ситуації вимагають термінового нормативного врегулювання шляхом спрощення процедур встановлення фактів, що мають юридичне значення.

Висновки. Вирішення проблем у сфері спадкового права є важливою складовою правової реформи в Україні. Законодавець має забезпечити баланс між збереженням класичних юридичних традицій і впровадженням інноваційних, зручних та ефективних інструментів спадкування.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.
2. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII.

3. Рішення Верховного Суду у справі № 761/10501/20 від 07.12.2022.
4. Василик О. В. Спадкове право України: проблеми теорії і практики. – К.: Юрінком Інтер, 2021.
5. Оніщенко Н.М. Актуальні проблеми спадкування в умовах воєнного стану // Право України. – 2023. – № 5. – С. 42–49.
6. Рекомендації Ради Європи щодо цифровізації правосуддя, 2020.

ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України;

КАСИНЕЦЬ Діана Дмитрівна

здобувач вищої освіти 2 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПАТРОНАТ НАД ДІЄЗДАТНОЮ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ

Патронат над дієздатною фізичною особою є особливою формою піклування, яка передбачає добровільне надання допомоги особі, що за віком або станом здоров'я потребує сторонньої підтримки, проте зберігає повну цивільну дієздатність. Цивільний кодекс України у главі 6 передбачає можливість укладення договору про патронат, що є формою підтримки та забезпечення потреб осіб, які не в змозі повноцінно підтримувати належний рівень життя без сторонньої допомоги [4]. На відміну від опіки та піклування, які встановлюються над недієздатними чи обмежено дієздатними особами, патронат застосовується щодо повністю дієздатних осіб, забезпечуючи їхню автономію та самостійність у прийнятті рішень.

Правова природа патронату визначається його договірним характером, що передбачає укладення письмової угоди між патроном та підопічною особою. Відповідно до статті 78 Цивільного кодексу України, за договором патронату патронатний вихователь зобов'язується надавати патронатні послуги на професійній основі, а саме: забезпечувати догляд за підопічним, створювати йому належні побутові умови, забезпечувати харчуванням, одягом, медичною допомогою. Важливою особливістю є те, що підопічна особа зберігає всі свої цивільні права і може самостійно їх реалізовувати, а патрон надає лише підтримку та допомогу у повсякденних справах. Патронат може

встановлюватися як безоплатно, так і на платній основі, що визначається умовами договору та залежить від конкретних обставин [5].

Законодавчі вимоги до особи патрона включають повну цивільну дієздатність, відсутність судимостей за тяжкі злочини, відсутність обмежень у батьківських правах, а також відповідний стан здоров'я, що дозволяє здійснювати догляд за підопічним. Аналіз судової практики демонструє, що при розгляді справ, пов'язаних з патронатом, суди звертають особливу увагу на здатність потенційного патрона забезпечувати належний догляд. Так, у рішенні Васильківського міськрайонного суду Київської області від 21.11.2023 року у справі № 362/3131/23 суд, призначаючи опікуна над недієздатною особою, детально аналізував медичні висновки щодо стану здоров'я потенційного опікуна та його відповідність вимогам законодавства [2]. Хоча це рішення стосується опіки, а не патронату, принципи оцінки придатності особи для здійснення догляду за іншою особою є аналогічними.

Договір про патронат має містити чіткий перелік послуг, які надаватимуться патронатним вихователем, їхню періодичність, умови проживання підопічного, а також порядок і розмір оплати, якщо договір є оплатним. Особливу увагу необхідно приділити питанням збереження майна підопічного, оскільки, на відміну від опікуна, патрон не має права розпоряджатися майном підопічної особи без її згоди. Обсяг повноважень патрона обмежується лише наданням допомоги в реалізації прав підопічного, але не замінює його волевиявлення.

Припинення дії договору про патронат може відбуватися за взаємною згодою сторін, за ініціативою однієї зі сторін, у разі смерті підопічного або патрона, а також внаслідок неналежного виконання патроном своїх обов'язків. Судова практика демонструє, що у випадках неналежного виконання обов'язків патроном, підопічна особа має право звернутися до суду з вимогою про розірвання договору та відшкодування збитків. Так, аналогічно до справ про опіку, де суд контролює виконання опікуном своїх обов'язків (як у рішенні

Трускавецького міського суду Львівської області від 09.03.2023 у справі № 457/663/22), у справах про патронат суд також може втручатися для захисту прав підопічної особи [3].

Отже, патронат над дієздатною фізичною особою є важливим правовим інститутом, що забезпечує підтримку та допомогу особам, які зберігають повну цивільну дієздатність, але потребують сторонньої допомоги. Особливість патронату полягає в його договірному характері, що дозволяє гнучко визначати обсяг послуг, які надаватимуться патроном, забезпечуючи при цьому повагу до автономії підопічної особи. Подальший розвиток інституту патронату потребує удосконалення нормативно-правової бази, формування стабільної судової практики та підвищення рівня обізнаності суспільства щодо можливостей цього правового механізму.

Список використаних джерел:

1. Цивільне право України: погляд у майбутнє : збірник матеріалів XIII Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 04 квітня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 160 с.
2. Рішення № 115255360, 21.11.2023, Васильківський міськрайонний суд Київської області. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/115255360/>
3. Рішення від 09.03.2023 по справі 457/663/22 ТРУСКАВЕЦЬКИЙ МІСЬКИЙ СУД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. URL: <https://opendatabot.ua/court/109481964-0b548d97a5c5d5400c47c8a355780eb3>
4. Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" від 13.01.2005 № 2342-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 6. Ст. 147.
5. Правила опіки та піклування, затверджені наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України,

Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 № 34/166/131/88. Офіційний вісник України. 1999. № 26. Ст. 115.

КУЗЬМИК Артем Сергійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ГОРИСЛАВСЬКА Інна Вікторівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРИВАТНОПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність цифрової економіки в системі приватного права

Цифрова економіка сьогодні є одним із ключових чинників розвитку суспільства та бізнесу, що прямо впливає на сферу приватного права. Зростання електронної комерції, поява цифрових товарів і послуг, а також віртуальних активів зумовлюють необхідність модернізації правових підходів до договорів та майнових прав. Євроінтеграційний курс України підсилює цю актуальність: на Саміті Україна–ЄС 2020 року особливо наголошено на пріоритетності цифрового сектору для економічної інтеграції та наближення регулювання до права ЄС. Відтак, адаптація приватноправових норм до реалій цифрової економіки стає невід’ємною складовою формування сучасної правової системи. Це гарантуватиме ефективний захист прав учасників цифрових відносин (споживачів, підприємців, власників цифрових об’єктів) та сприятиме розвитку інноваційного бізнес-середовища.

Виклики національного регулювання цифрових ринків у процесі євроінтеграції

Розбудова правового регулювання цифрових ринків стикається з низкою викликів, особливо в контексті євроінтеграції України:

- Гармонізація законодавства з *acquis* ЄС: Україна зобов'язана узгодити національні норми із європейськими стандартами, аби усунути бар'єри у цифровій торгівлі та забезпечити взаємне визнання правових інструментів. Це вимагає імплементації директив і регламентів ЄС, зокрема у сфері електронної комерції, захисту прав споживачів та обігу цифрових продуктів.

- Випереджаючий характер технологій: Право традиційно не встигає за стрімким розвитком цифрових технологій. З'являються нові явища – такі як смарт-контракти, NFT, метавсесвіт – правове регулювання яких ще не усталене. Національний законодавець має реагувати оперативно, аби заповнити правові пробіли без створення зайвих обмежень для інновацій.

- Забезпечення прав та безпеки учасників: Цифрові ринки є транснаціональними, що ускладнює захист прав споживачів і бізнесу. Потрібно створити ефективні механізми відповідальності за порушення в інтернет-середовищі (неналежне надання цифрових послуг, кібершахрайство тощо) та забезпечити кібербезпеку транзакцій. В умовах інтеграції до ЄС це також означає впровадження високих стандартів ЄС щодо захисту персональних даних та прав споживачів в онлайн-торгівлі.

- Інституційна та технічна готовність: Для реалізації нових правил потрібні спроможні інституції (регулятори ринків цифрових послуг, органи із захисту прав споживачів) та розвиток електронних сервісів (системи електронної ідентифікації, взаємодія реєстрів). Відповідні органи мають бути здатні співпрацювати з європейськими інституціями та забезпечувати інтероперабельність цифрових систем.

Подолання цих викликів є передумовою успішної інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, що відкриє нові можливості для українських споживачів і підприємців (доступ до європейських онлайн-ринків, нижчі транзакційні витрати, посилений захист прав).

Вплив права ЄС на регулювання цифрових контрактів та електронної комерції

Право Європейського Союзу суттєво впливає на формування підходів до регулювання електронних договорів та цифрової торгівлі в Україні. Ключовим орієнтиром є акти ЄС у межах Цифрового єдиного ринку. Зокрема, Директива (ЄС) 2019/770 про цифровий контент і послуги запровадила єдині вимоги до договорів про надання цифрового контенту, акцентуючи на захисті споживача та якості цифрових товарів. Україна імплементувала цю директиву шляхом ухвалення Закону «Про цифровий контент та цифрові послуги» №3321-ІХ (2023 р.), що набув чинності у березні 2024 року . Цим законом вперше врегульовано відносини між виконавцем і споживачем щодо постачання цифрового контенту за договором, у тому числі визначено об'єктивні та суб'єктивні критерії якості цифрового продукту та правові наслідки їх порушення . Споживач отримав чіткі права у разі невідповідності цифрового товару умовам договору – вимагати усунення недоліків, зниження ціни або розірвання договору . Усе це підвищує рівень довіри до електронних контрактів і узгоджує українську практику з нормами ЄС.

Крім того, українське законодавство про електронну комерцію, що діє з 2015 року, наближається до європейських підходів. Закон України «Про електронну комерцію» встановлює основи вчинення електронних правочинів та визнає електронні документи і підписи легітимними для укладання договорів онлайн. У процесі євроінтеграції очікується подальше оновлення цих норм відповідно до сучасних вимог ЄС, зокрема з урахуванням Digital Services Act та інших актів, що встановлюють правила діяльності онлайн-платформ та захисту користувачів в ЄС (напр., щодо прозорості онлайн-реклами, відповідальності постачальників платформ за незаконний контент тощо). Хоча регламенти на кшталт DSA/DMA прямо стосуються публічно-правового регулювання інтернет-послуг, їх впровадження в Україні матиме опосередкований вплив і на приватноправові відносини, забезпечуючи більш безпечне та конкурентне середовище для електронної комерції.

В сфері договірної права вплив права ЄС виявляється і через реформування норм про електронні правочини та дистанційний продаж. ЄС постійно оновлює стандарти захисту споживачів у цифрових контрактах – приміром, Регламент (ЄС) 2018/302 заборонив необґрунтовану геоблокування в інтернет-торгівлі, забезпечуючи рівний доступ споживачів до товарів/послуг у всьому Союзі. Україна також поступово імплементує такі підходи, щоб її онлайн-ринок був сумісним з європейським. Загалом, під впливом *acquis* ЄС національні правила встановлюють баланс між стимулюванням цифрової торгівлі та належним захистом прав сторін електронних договорів.

Правове регулювання цифрових активів: національні та європейські підходи

Окремим сегментом цифрової економіки, що потребує приватноправового регулювання, є обіг цифрових активів – передусім віртуальних активів (криптовалют, токенів тощо). В Україні ухвалено спеціальний Закон «Про віртуальні активи» №2074-ІХ (2022 р.), який легалізує ринок криптоактивів та визначає права учасників цих відносин. Цей закон базується на сучасних міжнародних стандартах (рекомендаціях FATF) та покликаний встановити прозорі правила для постачальників послуг у сфері обігу віртуальних активів. Варто відзначити, що одночасно з ухваленням закону про цифровий контент у 2023 р. внесено зміни до Цивільного кодексу, якими розширено перелік об’єктів цивільних прав: введено поняття “цифрові речі”, серед яких виокремлено цифровий контент і віртуальні активи як різні види, що регулюються різними законами. Таким чином, українське приватне право заклало підґрунтя для розмежування цифрових об’єктів: цифровий контент (цифрові блага як об’єкти договорів зі споживачами) та віртуальні активи (предмети інвестиційного або іншого обігу, що мають майнову цінність).

Право ЄС також активно розвивається у сфері цифрових активів. У 2023 році прийнято Регламент ЄС MiCA (Markets in Crypto-Assets), який

запроваджує єдині правила обігу криптоактивів у державах-членах. Як країна-кандидат до ЄС, Україна готується до впровадження положень MiCA у національне законодавство. Вже при розробці українських законопроектів враховувалися положення MiCA, аби забезпечити максимальну сумісність з європейським регулюванням. Очікується, що імплементація європейських стандартів (вимоги до прозорості емісії токенів, ліцензування провайдерів послуг з віртуальними активами, заходи захисту споживачів-інвесторів) посилять правову визначеність на ринку цифрових активів України. Водночас, перед Україною стоїть завдання врахувати національні особливості та інтереси ринку, щоби надмірне регулювання не стримувало розвиток блокчейн-індустрії. В цілому, конвергенція підходів України та ЄС у сфері цифрових (віртуальних) активів є критичною для створення спільного фінансового простору та запобігання регуляторному арбітражу (коли бізнес мігрує в юрисдикції з м'якшими правилами).

Перспективи адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС

Україна вже зробила вагомі кроки для приведення приватноправового регулювання цифрової економіки у відповідність до права ЄС, але попереду – значний обсяг роботи. Прийняття законів про цифровий контент, про віртуальні активи, нової редакції закону про захист прав споживачів – все це свідчить про курс на цифрову євроінтеграцію. У перспективі найближчих років очікується:

- Повна імплементація європейських цифрових директив: Українське законодавство потребує адаптації до Директиви (ЄС) 2019/771 (щодо договорів купівлі-продажу товарів з цифровими елементами), оновлених правил захисту прав споживачів в онлайн середовищі (т.зв. “Omnibus” Директиви ЄС), а також правил про електронні підписи та ідентифікацію (Regulation (EU) No 910/2014 – eIDAS). Це забезпечить єдині високі стандарти якості продукції та послуг для українських та європейських споживачів.

- Інтеграція до Єдиного цифрового ринку: Виконання “цифрових” зобов’язань Угоди про асоціацію (зокрема, положень оновленого Додатку XVII-3 щодо електронних комунікацій та суміжних сфер) сприятиме укладенню своєрідного «цифрового безвізу» з ЄС. Це означатиме взаємне визнання електронних довірчих послуг (електронного підпису, цифрової ідентифікації), вільний обіг цифрових товарів і послуг, а також приєднання України до спільних ініціатив ЄС у сфері цифрової трансформації. Зокрема, вже зараз досягається сумісність українських сервісів (наприклад, мобільного застосунку «Дія») з європейськими вимогами, що відкриває доступ українцям до транскордонних цифрових послуг.

- Подальший розвиток інституційної спроможності: Необхідно створити чи посилити органи, відповідальні за регулювання цифрових ринків (наприклад, нагляд за онлайн-платформами, захист конкуренції в цифровому середовищі, кібербезпека). Також слід забезпечити навчання суддів та юристів новим цифровим нормам, аби практика їх застосування була ефективною.

- Моніторинг та оновлення законодавства: Цифрова сфера залишається динамічною, тому навіть після імплементації *acquis* ЄС українське законодавство потребуватиме регулярного перегляду. Важливо брати участь у європейських дискусіях щодо регулювання новітніх технологій (штучного інтелекту, Інтернету речей тощо) і проактивно оновлювати норми, щоб Україна не відставала від правового прогресу ЄС.

Висновок: Приватноправове регулювання цифрової економіки в Україні поступово трансформується під впливом євроінтеграційних процесів. Ця трансформація відповідає сучасним потребам суспільства та бізнесу: від контрактів на цифрові продукти до обігу криптоактивів – у всіх цих сферах запроваджуються європейські підходи, що підвищують захист прав та правову визначеність. Попри суттєві виклики у гармонізації норм і впровадженні нових правил, курс на адаптацію до *acquis* ЄС є стратегічно необхідним для України. Результатом стане інтегрований з ЄС цифровий ринок, де діють спільні правила гри, а українські громадяни та підприємці користуються перевагами

цифрової економіки на рівних з європейськими. Це створить основу для інноваційного розвитку, економічного зростання та успішної інтеграції України до Європейського Союзу .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берюкова А. О. Приватноправове регулювання електронних правочинів в Україні: виклики цифрової трансформації // Юридична Україна. – 2024. – № 1. – С. 17–23.
2. Висновки Саміту Україна – ЄС, 06 жовт. 2020 р., Брюссель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/media/46419/joint-statement-ukraine-eu-2020-10-06.pdf> (дата звернення: 12.05.2025).
3. Директива (ЄС) 2019/770 Європейського парламенту та Ради від 20 трав. 2019 р. про певні аспекти договорів про постачання цифрового контенту і цифрових послуг // Official Journal of the European Union. – 2019. – L 136. – С. 1–27.
4. Додаток XVII-3 до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (ред. 14.07.2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/july/tradoc_159724.pdf (дата звернення: 12.05.2025).
5. Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо регулювання цивільних правовідносин з цифровим контентом та цифровими послугами» : Закон України від 15 черв. 2023 р. № 3322-IX // Голос України. – 2023. – № 123.
6. Закон України «Про віртуальні активи» : Закон України від 15 лют. 2022 р. № 2074-IX // Голос України. – 2022. – № 46.
7. Закон України «Про електронну комерцію» : Закон України від 3 верес. 2015 р. № 675-VIII (в ред. 2024 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 45. – Ст. 410.

8. Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» : Закон України від 15 черв. 2023 р. № 3321-IX // *Голос України*. – 2023. – № 123.
9. OECD Digital Economy Outlook 2022. – Paris : OECD Publishing, 2022. – 269 p.
10. Регламент (ЄС) 2018/302 Європейського парламенту та Ради від 28 лют. 2018 р. стосовно заходів проти необґрунтованого геоблокування та інших форм дискримінації на внутрішньому ринку // *Official Journal of the European Union*. – 2018. – L 60 I. – С. 1–15.
11. Регламент (ЄС) 2022/1925 Європейського парламенту та Ради від 14 верес. 2022 р. про конкурентні та справедливі ринки в цифровому секторі (Акт про цифрові ринки) // *Official Journal of the European Union*. – 2022. – L 265. – С. 1–66.
12. Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського парламенту та Ради від 19 жовт. 2022 р. про єдині правила для послуг цифрового середовища (Акт про цифрові послуги) // *Official Journal of the European Union*. – 2022. – L 277. – С. 1–102.
13. Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського парламенту та Ради від 31 трав. 2023 р. щодо ринків криптоактивів (MiCA) // *Official Journal of the European Union*. – 2023. – L 150. – С. 40–202.
14. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation: the FATF Recommendations. – Paris : FATF/OECD, 2023. – 202 p.

ДАНИЛЕНКО Платон Олександрович

аспірант кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

У період глобальних змін у сфері прав людини, а також на тлі збройного конфлікту, питання евтаназії дедалі частіше стає предметом правового аналізу та суспільної дискусії. Це питання є актуальним і не має однозначного вирішення, оскільки охоплює як етичні, так і правові аспекти.

Як зазначає Р. Стефанчук, евтаназія — це свідомий та навмисний акт медичного працівника, спрямований на припинення нестерпних фізичних або психічних страждань пацієнта. Така дія здійснюється виключно на підставі неодноразово висловленого, чіткого бажання самого пацієнта або його офіційного представника, які отримали повну, об'єктивну та своєчасну інформацію про всі наслідки такого втручання. Головна мета — полегшення страждань, що в підсумку призводить до смерті пацієнта [1, с. 305].

У науковій та правовій літературі евтаназію поділяють на кілька основних видів залежно від характеру волевиявлення особи та соціально-етичних підстав для її застосування. Така класифікація дає змогу точніше визначити правову природу та моральні межі використання евтаназії в різних ситуаціях. Зокрема, розрізняють такі форми:

- а) добровільна евтаназія — здійснюється на прохання свідомої особи;
- б) недобровільна евтаназія — застосовується, коли пацієнт у зв'язку з тяжким станом не може самостійно висловити свою волю, тому рішення приймає його законний представник;
- в) примусова евтаназія — позбавлення життя всупереч волі особи. Цей вид евтаназії розцінюється як злочин проти людства і має лише формальне відношення до медицини;

г) соціальна евтаназія — рішення про припинення життя приймається не індивідуально, а на рівні суспільства, виходячи з економічної доцільності (збереження коштів для лікування інших пацієнтів, які мають шанс на одужання) [2, с. 27].

Одним із фундаментальних прав людини є право на життя, закріплене в статті 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя».[3] Особливо важливо підкреслити, що в цій же статті зазначено: «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя людини» [3]. Ці положення формують конституційну основу державної політики у сфері охорони життя громадян.

Норми Кримінального кодексу України містять однозначну правову оцінку щодо дій, спрямованих на позбавлення життя, навіть у разі згоди особи або з мотивів співчуття. Такі дії, як правило, кваліфікуються як умисне вбивство відповідно до частини першої статті 115 КК України.

У свою чергу, схилення до самогубства або сприяння цьому розцінюється як доведення до самогубства (стаття 120 КК України). Медичні працівники зобов'язані утримуватися від проведення евтаназії — навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань. Зазначимо, що для реалізації процедури легалізації евтаназії, потрібно: відділити евтаназію від умисного вбивства – для цього необхідно прийняти зміни до КК України [4, с.7].

Легалізація евтаназії потребує точного нормативного регулювання порядку її проведення, зокрема визначення умов, підстав та кола осіб, уповноважених на її здійснення. Замість переліку конкретних життєвих ситуацій доцільно орієнтуватися на загальні критерії, як: нестерпні страждання, втрата гідності, неможливість самостійного припинення життя за збереженням усвідомленого вибору. У цьому контексті право на смерть має реалізовуватись із дотриманням принципу поваги до людської гідності та за участю лише спеціально уповноважених медичних працівників, здатних забезпечити гуманне й безболісне завершення життя згідно з волею пацієнта.

Важливою складовою формування правового підходу до легалізації евтаназії є врахування суспільної думки. Згідно з результатами соціологічного опитування, 35,7 % респондентів повністю підтримують можливість евтаназії, 50 % займають нейтральну позицію, а 10,7 % — категорично проти [4, с.8].

На запитання про умови, за яких евтаназія має бути дозволеною, більшість учасників дослідження вказали на такі обставини: термінальна стадія невиліковного захворювання (79 %); нестерпний фізичний біль (43 %); наявність виключно добровільної згоди пацієнта (75 %) [4, с.9].

Легалізація евтаназії в Україні є важливим і необхідним кроком для забезпечення гуманного ставлення до невиліковно хворих. Суспільство й законодавці повинні ретельно зважити всі етичні та правові аспекти цього питання, обґрунтувати потребу у відповідній законодавчій базі.

Легалізація евтаназії має ґрунтуватися на принципах поваги до людської гідності, прав пацієнтів та медичної етики. Важливо забезпечити чітке розмежування між евтаназією та злочинними діями, такими як умисне вбивство чи доведення до самогубства. Лише після всебічного обговорення та реформування законодавства можна ефективно врегулювати це питання, забезпечивши реалізацію прав людини на життя та гідну смерть.

Список використаних джерел:

1. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К.: КНТ, 2008. 625 с.
2. Анікіна, Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні. Форум права 3. 2009. С. 25-34.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.04.2025)

4. Даниленко П. О. Перспективи легалізації евтаназії в Україні: конституційні проблеми. УДК 179.7:34.096:341.231.14(477). Національний університет біоресурсів і природокористування України.

ДЗЕРА Сергій Миколайович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного
університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ІНТЕРНЕТ-ПІРАТСТВУ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Правове регулювання протидії Інтернет-піратству в Україні в умовах євроінтеграції є важливим елементом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Інтернет-піратство, що охоплює незаконне відтворення, поширення та використання об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав із застосуванням мережі Інтернет, становить серйозну загрозу для розбудови держави, адже нелегальне поширення фільмів, музики, книг, програмного забезпечення та іншого цифрового контенту не лише завдає збитків правовласникам, а і гальмує розвиток економіки, культури та інноваційної сфери. В Україні ця проблема набуває особливої актуальності через невідпинне зростання цифрових технологій і прагнення держави до інтеграції в Європейський Союз.

У Міжнародному індексі прав власності за 2024 рік Україна посіла 102 рейтингове місце серед 125 країн світу [2, с. 39]. Слід зазначити, що вкрай низькі рейтингові позиції України в Міжнародному індексі прав власності обумовлені, зокрема її низькими показниками в категоріях «Право інтелектуальної власності», «Захист прав інтелектуальної власності» та «Захист авторських прав», що свідчить про наявність низки невирішених проблем щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Разом з тим, 29 квітня 2025 року Офіс Торгового представника США (USTR) оприлюднив щорічну «Спеціальну доповідь 301» за 2025 рік, що оцінює стан захисту прав інтелектуальної власності у світі в якому було відзначено, що попри триваючу війну, Україна продовжує конструктивно взаємодіяти з США щодо давніх проблемних питань у сфері інтелектуальної власності, зокрема: адміністрування системи організацій колективного

управління, які відповідають за збір та розподіл авторської винагороди правласникам; використання неліцензійного програмного забезпечення державними установами; та впровадження ефективних засобів боротьби з поширеним порушенням авторських прав в Інтернеті [3].

Важливим кроком на шляху посилення правового регулювання протидії Інтернет-піратству в Україні стало прийняття у грудні 2022 року нового Закону «Про авторське право та суміжні права» № 2811-ІХ. Так, зокрема, ст. 56 Закону № 2811-ІХ передбачає процедуру позасудового способу захисту авторських та суміжних прав, які порушені в мережі Інтернет (так звана процедура «notice and takedown»), що дозволяє правласникам звертатися до провайдерів чи адміністраторів вебсайтів із вимогою про видалення нелегального контенту. Також, було визначено обов'язки провайдерів послуг обміну контентом, тобто власників вебсайтів, на яких зберігаються відповідні твори та/або здійснюється доступ до об'єктів авторського права, у разі отримання інформації щодо порушення авторських та суміжних прав. Визначено, які заходи мають здійснюватися відповідними провайдерами при надходженні до них заяв від суб'єктів авторських/суміжних прав про порушення на відповідному вебсайті їх прав, та яким умовам повинні відповідати такі заяви (зокрема, провайдер послуг обміну контентом повинен припинити можливість доступу до відповідного контенту на власному вебсайті протягом 48 годин після отримання заяви стосовно порушення таким контентом авторських/суміжних прав). Передбачено умови, за яких власники вебсайтів звільняються від відповідальності у разі порушень авторських прав з використанням їх вебресурсу. Крім того, визначено умови, за яких власник вебсайту має право відмовити у задоволенні заяви про порушення авторських прав. Вказані вище положення наближають законодавчу базу України до стандартів, які діють у ЄС відповідно до Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17.04.2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС.

Наступним важливим кроком в посиленні боротьби з Інтернет-піратством стало приєднання України до держав, які спільно наповнюють та підтримують функціонування платформи «WIPO ALERT» у зв'язку з підписанням 24.07.2023 року Україною Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (надалі - ВОІВ) щодо співробітництва у сфері інтелектуальної власності [4].

«WIPO ALERT» – це глобальна захищена онлайн-платформа (яка адмініструється ВОІВ) для сприяння боротьбі з піратством, до якої уповноважені учасники від держав-членів ВОІВ можуть додавати національні переліки вебсайтів, які за визначеною внутрішньою процедурою визнаються такими, що містять контент, який порушує права інтелектуальної власності [5].

На виконання Україною своїх зобов'язань та з метою реалізації Закону України «Про рекламу», Міністерство економіки України 01.02.2024 року видало наказ № 2945 «Про затвердження Порядку формування та ведення національного переліку вебсайтів, що викликають занепокоєння щодо дотримання прав інтелектуальної власності» [6], яким запроваджена процедура формування та функціонування такого переліку вебсайтів з боку України, що своєю чергою має сприяти зменшенню кількості вебсайтів, що порушують права інтелектуальної власності чим відповідно протидіяти Інтернет-піратству.

Підсумовуючи вищевикладене, слід вказати, що незважаючи на суттєвий прогрес в розбудові правового регулювання протидії Інтернет-піратству в Україні, існує ще маса невирішених проблем до яких серед іншого можна віднести: все ще недосконалу законодавчу базу, технічні виклики пов'язані з анонімністю користувачів в інтернеті, недостатню координацію між державними органами та міжнародними організаціями у протидії Інтернет-піратству, низький рівень правової культури громадян. Протидія Інтернет-піратству в Україні в умовах євроінтеграції потребує комплексного підходу, що

об'єднує в собі: реформування законодавства (подальша гармонізація національного законодавства з нормами ЄС), впровадження технологічних рішень (наприклад, автоматизованих систем моніторингу контенту, таких як «Content ID», що застосовується на онлайн-платформах для виявлення порушення), міжнародну співпрацю та інформаційно-просвітницьку діяльність.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2811-20> (дата звернення: 09.05.2025).
2. Levy Carciente, S. International Property Rights Index 2024. *Property Rights Alliance, Tholos Foundation, Washington DC, USA*. 2024. 88 p. URL: https://atr-ipri24.s3.amazonaws.com/case-studies/IPRI_FullReport2024_v3.pdf (дата звернення: 09.05.2025).
3. 2025 Special 301 Report: США відзначили зусилля України у сфері захисту прав інтелектуальної власності. *IP офіс (УКРPHOIBI)*. URL: <https://nipo.gov.ua/2025-special-301-report> (дата звернення: 09.05.2025).
4. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності щодо співробітництва у сфері інтелектуальної власності: Меморандум; Міністерство економіки від 24.07.2023 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/999_001-23 (дата звернення: 09.05.2025).
5. Мінекономіки почало використовувати оновлену процедуру «WIPO ALERT» для захисту прав інтелектуальної власності. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bb6571b8-4303-4d15-8550-c1857e269631&title=wipoAlert> (дата звернення: 09.05.2025).

6. Про затвердження Порядку формування та ведення національного переліку вебсайтів, що викликають занепокоєння щодо дотримання прав інтелектуальної власності : Наказ; Міністерство економіки від 01.02.2024 № 2945 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0357-24> (дата звернення: 09.05.2025).

ДУДКО Павло Олексійович,

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

РАКОВСЬКИЙ Олександр Федорович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПЕРЕВЕЗЕНЬ АВТОМОБІЛЬНИМ ТРАНСПОРТОМ В УКРАЇНІ

У контексті агресії РФ проти України, відміни авіасполучення та скорочення перевезень використовуючи морські шляхи перевезення автомобільним транспортом набуває все більшої актуальності. Автомобільні перевезення для економіки України мають важливе значення так як вантажообіг та значна частина пасажирських перевезень припадає саме на автомобільний транспорт і він є одним з ключових у забезпеченні експорту й логістики в умовах війни. Також все актуальнішою стає необхідність чіткого правового регулювання для одночасного забезпечення безпеки і неможливості зловживань перевіряючими органами та посадовими особами.

Метою даної роботи є огляд аспектів правового регулювання автомобільних перевезень в Україні.

Пасажирський автомобільний транспорт являється важливою складовою виробничої інфраструктури України. Використання цього виду перевезень є необхідною умовою стабілізації, підйому і структурної перебудови економіки, забезпечення цілісності, національної безпеки, а також підтримки, покращення і підвищення рівня життя населення.

Відповідно до даних опублікованих на сайті Державної служби статистики України до 2022 автомобільний транспорт займав 2 місце за обсягом перевезень [11]. У 2022 році перевезення вантажів скоротилося на 49%, а пасажирів – на 40%. Вантажообіг 2022 року оцінюється в 165,94 млрд тонно-кілометрів, що на 42,7% менше порівняно з 2021 роком.

Кількість перевезених пасажирів різними видами транспорту у 2022 році склала 1,6 млрд пасажирів, що на 39,7% менше порівняно з 2021 роком.

У 2023 році в Україні перевезено 327,9 млн тонн вантажів. Зазначений обсяг на 3,3% більший від 2022 року, але на 47,2% менший від 2021 року. Вантажообіг у 2023 році склав близько 163,36 млрд тонно-кілометрів. Це на 2% менше від 2022 року та на 43,6% менше від 2021 року. У 2023 році перевезено близько 2,04 млрд пасажирів. Це на 27,4% більше від 2022 року, але на 23,2% менше від 2021 року. Пасажирообіг у 2023 році склав близько 39,39 млрд пасажиро-кілометрів. Це на 26,5% більше від 2022 року, але на 37,2% менше від 2021 року.

У 2024 році Держстат зафіксував збільшення обсягів перевезень як вантажів, так і пасажирів, попри складні умови війни. Обсяг перевезень зріс на 7,8% у порівнянні з 2023 роком і склав 354 млн тонн. В сфері пасажирських перевезень перевезено 2,176 млрд пасажирів, що на 6,8% більше, ніж у 2023 році. Пасажирообіг зріс на 10% – до 43,4 млрд пасажиро-кілометрів.

Виходячи з існуючої нормативно-правової бази можна зробити висновок про те, що такий вид господарської діяльності, як перевезення автомобільним транспортом товарів або пасажирів, знаходить своє відображення починаючи з Конституції України: про право на приватну власність, якою безсумнівно є транспортний засіб (ст. 41) та про право на підприємницьку діяльність (ст. 42) [1]. Далі цей вид господарської діяльності регулюють такі кодекси: Господарський - у сфері транспорту, визначаючи основи права і обов'язки суб'єктів господарювання: глава 32 та інші статті(19, 20, 232, 233) [2] та Цивільний - описує загальні положення, види договорів перевезення та права й обов'язки сторін: глави 64, 65 [3]. Крім цього є окремий Закон України “Про

автомобільний транспорт”, як основний закон, що регулює автомобільні перевезення [4] та інші нормативно-правові акти до яких можна віднести правила перевезень, ліцензування, стандарти. Наприклад: Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджені наказом Мінтрансу №363, визначають вимоги до перевезення різних видів вантажів [8].

Автомобільні перевезення можна розділити на: вантажні, пасажирські, міжнародні. Регулювання кожного з цих видів здійснюється відповідними нормативними актами: для вантажних перевезень маємо регулювання вимог до вантажу, підготовки водіїв та обладнання транспортних засобів. Для пасажирських перевезень визначені права та обов’язки пасажирів і перевізників [7]. В міжнародних перевезеннях діють угоди, які спрощують митні процедури при перевезенні вантажів через кордони [9, 10].

Держава ліцензує перевізників, вимагаючи від них наявності матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу, страхування т/з, дотримання законодавства щодо перевезень та екологічних норм і здійснює за ними контроль та нагляд через органи, що здійснюють контроль за автомобільними перевезеннями (Міністерство інфраструктури, Укртрансбезпека, Національна поліція, Державна митна служба, податкова), надаючи їм повноваження на зупинку транспортних засобів, перевірку документів, складання протоколів про адміністративні правопорушення та вимогу усунення порушень.

Отже, автомобільні перевезення є важливою галуззю економіки України, що потребують належного юридичного регулювання. Основними проблемами є корупція та не повне впровадження європейських стандартів в законодавство. Позитивними змінами можна вважати запровадження електронного документообіг. Для розвитку автоперевезень необхідне удосконалення законодавства, посилення контролю за дотриманням правил та безпекою перевезень, розвиток інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. ст.141
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
4. Закон України «Про автомобільний транспорт» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 22, ст.105
5. Закон України «Про дорожній рух» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 31, ст.338
6. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 28, ст. 222
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» [Електронний ресурс] // № 176 від 18 лютого 1997 р.
8. Наказ Міністерства транспорту України «Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні» №363 Із змінами, внесеними згідно з Наказами Мінтрансу № 90 від 23.03.98, № 763 від 05.11.2001.
9. TIRConvention. URL:
<https://unece.org/fileadmin/DAM/tir/handbook/TIRConventionENFRRU.pdf>
10. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польщі про міжнародні автомобільні перевезення від 12.03.2002
11. Дані про транспорт і зв'язок в Україні. Аналітика і графіки.
URL: <https://skilky-skilky.info/section/transport/>

ЖАРІКОВА Анна Леонідівна

здобувач другого рівня вищої освіти Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович

науковий керівник, доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕНТУ НА
ЗАСАДАХ FAIR USE**

У сучасному світі цифрові технології відіграють ключову роль у розповсюдженні інформації, комунікації та бізнесі. Соціальні мережі та інтернет-сервіси стали невід'ємною частиною життя мільйонів користувачів, що, у свою чергу, створює нові виклики у сфері захисту інтелектуальної власності. Швидкість та доступність поширення контенту у цифровому середовищі значно ускладнюють контроль за використанням авторських прав, патентів та торговельних марок. [1; 2; 3]

Незаконне копіювання, плагіат, порушення авторських прав та нелегальне використання торговельних марок набули масового характеру. Це призводить до суттєвих економічних збитків для правовласників, зменшення стимулів для створення нового контенту та інновацій, а також до правових колізій на міжнародному рівні. У зв'язку з цим, дослідження ефективних правових та судових механізмів захисту інтелектуальної власності в соціальних мережах та на інтернет-сервісах є вкрай актуальним. [1; 2; 3]

Добросовісне використання (Fair Use) - це правовий принцип, який дозволяє використовувати захищений авторським правом контент без дозволу правовласника у певних випадках. [1; 2; 3]

У США та деяких інших країнах цей принцип є частиною законодавства, але в Україні та ЄС застосовується аналогічне поняття – "вільне використання твору" із певними обмеженнями.

Щоб використання контенту вважалось добросовісним, потрібно враховувати кілька факторів:

Мета та характер використання: освітні, наукові, дослідницькі цілі, критика, коментарі, новини, некомерційне використання, комерційне використання (може бути визнане порушенням).

Характер оригінального твору. Використання фактів або офіційних матеріалів більше підпадає під Fair Use. Якщо твір є креативним (музика, кіно, література) - ймовірність Fair Use нижча.

Обсяг використаного матеріалу. Використання невеликого фрагмента твору (кілька секунд відео або цитати з книги), використання значної частини або всього твору, вплив на ринок оригінального твору. [1; 2; 3] Якщо використання контенту зменшує прибутки правовласника або може замінити оригінальний продукт, це НЕ Fair Use.

Приклади добросовісного використання: огляд фільму чи гри (з короткими уривками); Мем із використанням фрагмента зображення чи відео; цитування книги у рецензії; освітній контент, що аналізує авторський матеріал. критичний розбір музичного твору (завантаження повного фільму/серіалу у соцмереж, передрук статті без дозволу автора, використання музики в рекламі без ліцензії). [1; 2; 3]

Соціальні мережі мають власні правила щодо fair use, і алгоритми автоматично розпізнають можливі порушення. YouTube: система Content ID автоматично блокує відео, що містять чужий контент, але є можливість подати запит на «добросовісне використання». Instagram та Facebook: автоматичне розпізнавання музики, блокування контенту за скаргами правовласників. TikTok: дозволяє використовувати музику за ліцензією, проте копіювання чужих відео без змін може призвести до блокування. [1; 2; 3]

Багато хто помилково вважає, що має повне право використовувати короткі фрагменти чужого контенту. Це не так. Добросовісне використання жодним чином не пов'язано з тривалістю фрагментів. Іноді суди відхиляли заяви про добросовісне використання, хоча мова йшла про уривки, тривалістю

кілька секунд. Навіть якщо ви використовуєте дуже короткий фрагмент чужого контенту, на ваше відео може надійти заявка. В такому випадку можна подати апеляцію, аргументувавши це тим, що ви дотримувалися принципів добросовісного використання. Однак остаточне рішення буде приймати суд, а не фахівці YouTube. [1; 2; 3] На YouTube є спеціальні інструменти, які дозволять визначити, на яку частину ролика надійшла заявка, і видалити музику або замінити її треком з нашої безкоштовної фонотеки.

Якщо початковий матеріал ґрунтується на загальновідомих фактах, тобто навчає користувачів і сприяє поширенню інформації, то його використання в похідній роботі цілком може бути визнано добросовісним. Додавання ж у відео фрагментів неопублікованих робіт або оригінального контенту, який є художнім вимислом, добросовісним не рахується. [1; 2; 3] Розмір і значимість використаного фрагмента щодо всієї роботи, захищеної авторським правом. Використання початкового твору зазвичай не розцінюється як добросовісне, якщо в результаті правовласник втратив прибуток. [1; 2; 3]

Принцип fair use дозволяє використовувати чужий контент у певних випадках (цитування, критика, пародії, новини, освіта). Щоб контент підпадав під fair use, він повинен відповідати чотирьом критеріям: некомерційне використання, трансформативність, обмежений обсяг, відсутність шкоди для автора. Соціальні мережі (YouTube, Instagram, TikTok) автоматично визначають порушення авторських прав, тому навіть контент, що відповідає fair use, може бути видалений. Блогери та творці контенту повинні чітко розуміти межі fair use, щоб уникати порушень та санкцій з боку платформ. [1; 2; 3]

Отже, Fair Use дозволяє певне використання авторського контенту, але його межі є гнучкими та залежать від обставин. Якщо ви створюєте контент у соціальних мережах, завжди варто оцінювати ризики та дотримуватися принципів добросовісного використання.

Список використаних джерел

1. Шувар Н. Fair use у просторах Інтернету: міфи та реальність. Центр демократії та верховенства права. 26.02.2021 р. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/fair-use/>
2. Потапова Л.В. Аналіз практики застосування правової доктрини “Fair Use”. *Юридичний науковий електронний журнал. №4, 2023 р. С.217-220.* URL: http://lsej.org.ua/4_2023/51.pdf
3. Шувар Н. Путівник з авторського права для творців контенту» від Центру демократії та верховенства права. 2021 р. URL: <https://cedem.org.ua/library/putivnyk-avtorske-pravo/>

ЗОТОВ Владислав Віталійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

РЕЖИМ ВЕДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗСУ

У межах функціонування Збройних Сил України (ЗСУ), питання здійснення господарської діяльності є одним із найменш висвітлених у широкому правовому та економічному дискурсі, хоча має істотне значення для забезпечення належного матеріального, технічного й фінансового функціонування армії. Господарська діяльність у ЗСУ не є класичною в розумінні суб'єктів підприємництва, однак її правова природа передбачає наявність окремих елементів, притаманних господарсько-правовим відносинам. Особливості такого режиму обумовлюються спеціальним статусом суб'єкта, яким є військове формування, підпорядковане виключно державі та покликане забезпечити її обороноздатність, а не отримання прибутку [1]. Утім, функціонування оборонного сектора вимагає наявності системи постачання, ремонту, закупівлі, зберігання та транспортування матеріальних засобів, що неможливо без залучення механізмів господарювання.

Режим господарювання в ЗСУ не відокремлений від загального національного господарського простору, але має низку внутрішніх регламентів, підзаконних актів і відомчих положень, які регулюють процеси фінансового та матеріального забезпечення. До таких джерел належать Закони України «Про Збройні Сили України», «Про оборону України» [3], Господарський кодекс України, Бюджетний кодекс, а також численні

нормативно-правові акти Міністерства оборони. У межах своєї господарської діяльності ЗСУ можуть виступати розпорядниками бюджетних коштів, укладати договори постачання товарів і послуг, зокрема у сфері оборонних закупівель, а також забезпечувати внутрішній обіг майна. Характерно, що участь військових частин або структур МО України у правовідносинах господарського характеру завжди зумовлена цільовим призначенням – обслуговування потреб безпеки й оборони держави.

Фінансування господарської діяльності здійснюється переважно за рахунок коштів державного бюджету, а також шляхом залучення спеціальних фондів, міжнародної технічної допомоги, гуманітарних постачань. Одним із важливих напрямів є воєнно-технічне співробітництво, яке передбачає участь у міждержавних програмах, а також укладення контрактів із приватними оборонними підприємствами. Водночас, важливо наголосити, що комерційна складова в господарських процесах ЗСУ має бути суворо обмеженою та прозорою, оскільки надмірна комерціалізація може суперечити публічному призначенню збройного формування[2]. Тому встановлення чітких процедур закупівель, обліку майна, перевірки витрат та аудиту є критично важливим у процесі управління господарськими ресурсами військової сфери.

На практиці, господарська діяльність ЗСУ охоплює широке коло функцій: від будівництва об'єктів інфраструктури (казарми, полігони, технічні склади) до організації харчування особового складу, ремонту техніки, забезпечення пальним, амуніцією, зв'язком. Більшість цих процесів реалізується через тендерні механізми, відповідно до вимог законодавства у сфері публічних закупівель. При цьому держава зобов'язана гарантувати недопущення зловживань під час розподілу оборонного бюджету, що вимагає впровадження цифрових систем обліку, електронних платформ закупівель, а також публічного контролю з боку відповідних державних органів. В умовах воєнного стану, який запроваджено в Україні після збройної агресії Російської Федерації, правовий режим ведення господарської діяльності в ЗСУ набув

додаткових особливостей – держава дозволяє спрощені процедури укладання договорів, прискорення логістичних рішень, а також гнучке регулювання у сфері витрат на оборону.

Особливу увагу в структурі господарювання варто приділити підприємствам, які належать до сфери управління Міністерства оборони. Це можуть бути ремонтні заводи, навчальні заклади, виробничо-комунальні структури, які формально виступають як окремі суб'єкти господарювання, проте всі їхні доходи та операції підконтрольні державі й координуються відповідно до потреб армії. Ці підприємства мають право укласти контракти, наймати працівників, вести бухгалтерський облік, однак не можуть самостійно визначати напрямки діяльності поза межами оборонного сектору.

Господарська діяльність у системі Збройних Сил України є унікальним поєднанням бюджетного адміністрування, спеціалізованих господарських процесів і публічного контролю [4]. Її основне завдання полягає не в отриманні прибутку, а в забезпеченні безперервного функціонування та бойової готовності військових формувань. Водночас у період широкомасштабної війни особливої ваги набуває питання ефективності використання матеріальних і фінансових ресурсів, що вимагає посиленого моніторингу, прозорості процедур і дотримання високих стандартів управління. З огляду на динамічність військово-політичної ситуації, механізми господарської діяльності в ЗСУ повинні бути адаптивними, гнучкими та водночас підзвітними, щоб ефективно відповідати на виклики часу та забезпечити армію всім необхідним для виконання її стратегічних завдань.

Список використаної літератури

1. Про Збройні Сили України : Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1934-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.

2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–21. – Ст. 144.

3. Про оборону України : Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.

4. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – Ст. 89.

КАЛЬКОВЕЦЬ Валентин Леонідович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів та природокористування України

(м. Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІНКОТЕРМС У ДОГОВОРАХ ПОСТАВКИ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ ДОГОВІРНОГО ПРАВА З ПРАВОМ ЄС

Актуальність дослідження застосування правил Інкотермс у договорах поставки обумовлена інтенсифікацією євроінтеграційних процесів та необхідністю адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. В умовах глобалізації економічних відносин та розширення міжнародних торговельних зв'язків правила Інкотермс набувають особливого значення як універсальний інструмент регулювання договірних відносин.

Правила Інкотермс, розроблені Міжнародною торговою палатою, є загальновизнаним міжнародним стандартом, який встановлює єдині правила тлумачення торговельних термінів. Остання редакція Інкотермс 2020, яка набула чинності з 1 січня 2020 року, відображає сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та враховує зміни в логістичних ланцюгах поставок.

Аналіз національного законодавства свідчить про наявність певних неузгодженостей у правовому регулюванні договорів поставки порівняно з європейськими стандартами. Зокрема, відсутність чіткого законодавчого визначення статусу правил Інкотермс у системі джерел права створює передумови для неоднозначного тлумачення їх застосування судами при вирішенні спорів. Використання умов Інкотермс (Incoterms) у договорах поставки є одним із важливих механізмів гармонізації договірної практики України з європейською.

У цьому контексті особливого значення набуває розуміння нормативної та ненормативної сили Інкотермс, що виявляється у подвійній природі цих

правил. З одного боку, Інкотермс не має формального статусу нормативно-правового акта у більшості юрисдикцій, а отже, не володіє обов'язковою юридичною силою за відсутності прямого посилання на них у договорі (ненормативна сила). З іншого боку, завдяки широкому визнанню у міжнародній торговельній практиці, Інкотермс набуває характеру звичаю ділового обороту, що дозволяє судам та арбітражам застосовувати ці правила як джерело права при вирішенні спорів навіть за відсутності прямого зазначення конкретного терміну (нормативна сила). Саме це поєднання диспозитивності та загальноновизнаності робить Інкотермс унікальним інструментом гармонізації договірної права в умовах глобалізації торговельних відносин.

У праві ЄС правила Інкотермс розглядаються як складова частина *lex mercatoria* та широко застосовуються як у внутрішній, так і в міжнародній торгівлі. Директиви ЄС у сфері договірної права містять відсилання до Інкотермс як до загальноприйнятих торговельних звичаїв, що мають пріоритет над національним законодавством у разі їх включення до договору.

Порівняльно-правовий аналіз застосування термінів Інкотермс у договірній практиці України та країн ЄС дозволяє виділити такі ключові аспекти гармонізації:

1. **Уніфікація термінології.** Правила Інкотермс сприяють формуванню єдиного понятійного апарату в сфері міжнародної торгівлі, що полегшує комунікацію між контрагентами з різних країн та зменшує ризик виникнення спорів щодо тлумачення умов договору.
2. **Розподіл відповідальності та ризиків.** Європейська договірна практика характеризується чітким розмежуванням обов'язків продавця та покупця щодо доставки товару, страхування та митного оформлення. Застосування правил Інкотермс у національній практиці сприяє гармонізації підходів до розподілу ризиків між сторонами.

3. Електронний документообіг. Інкотермс 2020 враховує зростаючу роль електронних засобів комунікації та документообігу, що відповідає загальноєвропейським тенденціям діджиталізації торговельних відносин та знаходить відображення в директивах ЄС про електронну комерцію.

У контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire* пропонуються такі шляхи вдосконалення правового регулювання застосування Інкотермс:

1. Законодавче закріплення статусу правил Інкотермс як торговельного звичаю, що має пріоритетне значення при тлумаченні умов договору поставки.
2. Розробка методичних рекомендацій щодо застосування правил Інкотермс 2020 у договірній практиці з урахуванням вимог законодавства ЄС.
3. Включення положень про Інкотермс до навчальних програм підготовки фахівців у сфері зовнішньоекономічної діяльності та права.
4. Проведення судових тренінгів з метою формування єдиної практики застосування правил Інкотермс при вирішенні спорів, пов'язаних з договорами поставки.

Підсумовуючи, слід зазначити, що використання правил Інкотермс у договорах поставки є важливим інструментом гармонізації договірної права з правом ЄС. Правильне застосування цих правил сприяє формуванню єдиних підходів до регулювання торговельних відносин, зменшенню ризиків виникнення спорів та полегшенню інтеграції національних суб'єктів господарювання до європейського економічного простору.

Список використаних джерел

1. Інкотермс 2020. Правила МТП з використання термінів для внутрішньої та міжнародної торгівлі / [пер. з англ. ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД»]. Київ: Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД», 2019. 392 с.
2. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) // Official Journal of the European Union. L 177, 04.07.2008. P. 6–16.
3. Коваленко С.О. Правила Інкотермс як джерело регулювання зовнішньоекономічних договорів: питання теорії та практики. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 148-152.
4. Bergami R. Incoterms 2020: Changes and Challenges. The Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration. 2020. Vol. 24. P. 129-142.
5. Вавженчук С.Я., Бондар Н.А. Практичні аспекти застосування правил Інкотермс 2020. Підприємництво, господарство і право. 2022. № 5. С. 41-46.

КАНАРИК Юлія Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із найбільш актуальних питань у забезпеченні інформаційної безпеки є охорона права на комерційну таємницю. Тому існує необхідність у відповідному правовому регулюванні, котре буде гарантувати захист інформації, що становить комерційну таємницю, та буде стосуватися як суб'єктів підприємництва, так і органів публічної влади, що здійснюють контроль за охороною комерційної таємниці. Українське законодавство містить прогалини у побудові ефективного механізму контролю за безпекою інформації, що становить комерційну таємницю та її захистом. Основними проблемами та недоліками законодавства є суперечності у положеннях, що регулюють охорону комерційної таємниці, відсутність чіткого визначення поняття «комерційна таємниця» та її відмінності від «ноу-хау» та «конфіденційної інформації», мала кількість правозастосовчої практики, що стосується захисту та встановлення відповідальності за розголошення комерційної таємниці.

До комерційної таємниці відносяться відомості, що мають технічний, організаційний, комерційний та виробничий характер. Охорона комерційної таємниці є частиною охорони прав інтелектуальної власності. Тому майновими правами підприємства на захист комерційної таємниці володіє особа, яка визнала інформацію комерційною таємницею, не порушуючи при цьому умов договору. Ми погоджуємося з думкою О. Світличного, що фактичним підґрунтям охорони комерційної таємниці є монополія власника на інформацію, а не юридична монополія її використання [1, с.70]. Становлення

інституту комерційної таємниці ґрунтується на реформуванні економічної та юридичної сфери українського суспільства, розвитку ринкової економіки і боротьби з недобросовісною конкуренцією.

У ст.2 Директиви (ЄС) 2016/943 надається поняття «володілець комерційної таємниці», під яким розуміється будь-яка фізична чи юридична особа, яка законно контролює комерційну таємницю [2].

Частиною комерційної таємниці не є наступна інформація: кількість працівників, їх заробітна платня, кількість вакантних робочих місць; податкова звітність; установчі документи підприємства; екологічний фактор роботи підприємства, вплив на забрудненість навколишнього середовища; документи щодо платоспроможності установи.

Для забезпечення правової охорони прав на комерційну таємницю публічні органи повинні керуватися нормами Цивільного кодексу України (ст. 505-508); Господарського кодексу України (ст. 36, 162); Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»; Кримінального кодексу України (ст. ст. 231, 232); Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Необхідність охорони інформації, яка має обмежений доступ (включаючи комерційну таємницю) є важливим критерієм охорони національної безпеки, тому на органи публічної влади покладено відповідальність за збереження такої інформації від її неправомірного використання та розголошення. Виключення становить розголошення комерційної інформації у разі існування загрози для життя населення.

Чинним законодавством України не передбачено змогу отримати компенсацію за порушення комерційної таємниці. У ст. 432 Цивільного кодексу України у випадку неправомірного використання об'єкта інтелектуальної власності до правопорушника може бути застосоване разове грошове стягнення, тоді як відшкодування збитків повністю не передбачено [3]. Проте, порядок та розмір такої компенсації має бути визначений у законодавстві. Законодавець закріплює норму щодо накладення на

правопорушника зобов'язання щодо відшкодування власнику завданої майнової шкоди через відшкодування збитків або виплату компенсацій [4]. Стягнення компенсації відбувається шляхом звернення до суду. Названа норма дала можливість поширити норму прав грошову компенсацію на всі правові відносини у сфері захисту об'єктів інтелектуальної власності, тоді як раніше ця норма стосувалася лише захисту авторського права і суміжних прав. Ми погоджуємося з думкою А. Гуржій, що розслідування привласнення чи неправомірного розголошення комерційної таємниці ускладнюється відсутністю чітких практичних механізмів захисту [5, с.644].

Серед заходів щодо збереження комерційної таємниці можна виділити заходи організаційного, юридичного та технічного характеру. Організаційними заходами називають дії суб'єкта, що забезпечують обмеження доступу до комерційної таємниці для працівників та надання доступу лише за наявності спеціального засобу (наприклад, перепустка чи пропуск). До заходів юридичного характеру відносяться створення корпоративних нормативно-правових актів, що регулюватимуть доступ до комерційної таємниці та її охорону, створення документів для працівників підприємств про нерозголошення конфіденційної інформації, підписання трудових договорів з працівниками з передбаченими в них записами про охорону комерційної таємниці підприємства. До заходів технічного характеру відносяться заходи, які створюють перешкоду для несанкціонованого доступу до комерційної таємниці підприємств шляхом встановлення пристроїв для контролю доступу, використання кодів та шифрів. Аналіз Кодексу законів про працю України засвідчив, що чинне законодавство не містить чітко визначеної відповідальності працівників за розголошення комерційної таємниці. Відсутність таких норм створює прогалину в правовому регулюванні захисту конфіденційної інформації, що може ускладнювати механізми її охорони у трудових правовідносинах. [6].

Відповідальність за розголошення комерційної таємниці працівника може бути встановлена лише на основі локального нормативно-правового документу. Даний документ передбачає згоду працівника на нерозголошення комерційної чи іншої таємниці підприємства протягом його роботи на даному підприємстві, або в інші терміни, визначені у договорі. Задля збереження комерційної таємниці керівник підприємства, установи чи організації повинен надати завірений список відомостей, котрі відносяться до комерційної таємниці. Також на працівника може бути накладена адміністративна відповідальність згідно зі ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення у вигляді грошового відшкодування у розмірі дев'ять – вісімнадцять неоподатковуваних доходів. Тому ми вважаємо за необхідне доповнити Кодекс законів про працю України статтею, що передбачатиме трудову відповідальність за розголошення комерційної таємниці підприємства.

У Директиві (ЄС) 2016/943 визначаються ознаки законного набуття, використання та розкриття комерційної таємниці, випадки неправомірного набуття та використання комерційної таємниці, винятки та обмеження (ст. 3-5). Українське законодавство наразі не містить норм, що регулюють дані питання [2]. Відповідно до ст. 3 Директиви (ЄС) 2016/943 до правомірних способів набуття комерційної таємниці відносяться застосування працівниками права на інформацію згідно з правами Європейського Союзу, незалежне відкриття чи створення інформації, дослідження інформації, що містить комерційну таємницю у тій частині яка була оприлюднена на загальний доступ третьою особою, будь-який інший спосіб, що не суперечить порушенню комерційної практики.

Серед публічних органів влади за захист права на комерційну таємницю відповідає Антимонопольний комітет України – державний орган, наділений спеціальним статусом, який діє з метою забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Комітет діє на основі Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», який визначає розголошення комерційної таємниці як один із виявів використання

недобросовісної конкуренції (ст. 17). До органів у складі Антимонопольного комітету України, які розглядають справи про порушення комерційної таємниці відносяться адміністративна колегія територіального відділення, уповноважена особа комітету, адміністративна колегія, та Антимонопольний комітет України як колегіальний орган загалом. Постраждалий суб'єкт може подати заяву до органів Антимонопольного комітету України протягом шести місяців з моменту порушення його прав. Термін розгляду даних справ комітетом може тривати від чотирьох місяців до шести років, що залежить від кількості доказів та складності справи.. Відповідно до проведеного дослідження звітів Антимонопольного комітету України, серед справ, розглянутих комітетом до кінця 2024 року лише одна справа стосувалася порушення права на комерційну таємницю, а саме справа № 127-26.4/51-22 про незаконне збирання інформації, що становить комерційну таємницю ПАТ «Науково-виробничий центр «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод» у ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Провадження було закрито за відсутністю доказів. Поділяємо позицію Н. Борсук, що практика Антимонопольного комітету України у вирішенні справ про порушення комерційної таємниці недостатньо активна, тому наголошуємо на важливості запровадження просвітницьких заходів, спрямованих на ознайомлення суб'єктів господарювання з доступними механізмами захисту їхніх прав

Однією із важливих проблем публічно-правового захисту права на комерційну таємницю є відсутність юридичного закріплення прав на комерційну таємницю, відсутність визначення комерційної таємниці з соціального боку, відсутність чітко визначених правових гарантій захисту права на комерційну таємницю з боку держави.

У 2008 році Верховною Радою України було внесено на розгляд Закон України «Про охорону прав на комерційну таємницю», який не було прийнято. Проаналізувавши положення даного законопроекту ми дійшли до висновку, що існує потреба у чіткому визначення відповідальності органів публічної влади

за контроль витоку інформації, що містить комерційну таємницю [9]. Прикладом може слугувати ст. 61 Закону України «Про банки і банківську діяльність», що встановлює обов'язок по збереженню банківської таємниці і відповідальність за порушення банківської таємниці у договорах між клієнтом та банком [10]. Органи державної влади, а також фізичні та юридичні особи, при виконанні покладених на них законом функцій або при наданні послуг банкові, отримали інформацію, яка включає в себе банківську таємницю мають обов'язок забезпечення зберігання такої інформації конфіденційною, перешкоджати її розголошенню та не використовувати її задля власної вигоди. У випадку, якщо через діяльність названих суб'єктів клієнт чи банк понесе збитки у вигляді витоку банківської таємниці, збитки повинні бути відшкодовані винними державними органами. У зв'язку з цим визначається необхідність передбачити у новому законопроекті щодо комерційної таємниці положення про відповідальність за її розголошення не лише для винних суб'єктів – фізичних осіб, а й для службових осіб органів публічної влади, працівників правоохоронних органів, які допустили розголошення конфіденційної інформації. Важливо також закріпити обов'язок таких осіб щодо матеріального відшкодування завданої шкоди або втраченої вигоди, що сприятиме ефективному захисту комерційної інформації.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що розвиток системи правового захисту комерційної таємниці потребує комплексного підходу, який включає удосконалення нормативно-правової бази, реформування правозастосовчої практики та посилення державного контролю за збереженням конфіденційних даних. Це сприятиме підвищенню рівня довіри між підприємствами, забезпеченню стабільності економічного середовища та запобіганню незаконному використанню комерційної інформації.

Список використаних джерел

1. Світличний О.П. Правове регулювання комерційної таємниці як міжгалузевого інституту в системі права та законодавства України. Право. Людина. Довкілля. Науково-практичний журнал. Vol. 11. №4. С. 67-74.

2. Директива (ЄС) 2016/943 Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2016 року про захист нерозкритих ноу-хау та ділової інформації (комерційної таємниці) від їх незаконного придбання, використання та розголошення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_042-16 (дата звернення 01.05.2025).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. 435-IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 01.05.2025)

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20 березня 2023 року № 2974-IX32. Відомості Верховної Ради. 2023. № 63. Ст. 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2974-20> (дата звернення 01.05.2025).

5. Гуржій А.В., Запотоцька О.В., Шаповалова А. О. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: збереження та безпека інновацій. Юридичний науковий електронний журнал. № 2. URL: http://lsej.org.ua/2_2023/153.pdf (дата звернення 01.05.2025)

6. Кодекс законів про працю України : Закон України від 12.10.1971 р. № 322-08. Відомості Верховної Ради. 1971. додаток до № 50. Ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 02.05.2025)

7. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07 червня 1996 року № 236/96. Відомості Верховної Ради. 1996. № 36. Ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.05.2025).

8. Борсук Н. Я. Захист інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції органами Антимонопольного комітету України. Науковий вісник

Ужгородського Національного Університету. № 68. С. 86-90. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/16.pdf> (дата звернення 03.05.2025) 9.

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю»» від 05 листопада 2008 року № 1404-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-2008-%D1%80#Text> (дата звернення 03.05.2025).

10. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07 грудня 2000 року № 2121-III. Відомості Верховної Ради. 2001. № 5-6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 03.05.2025).

ТКАЧУК Олексій Петрович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

КАНАРИК Юлія Сергіївна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ВИЗНАННЯ ДОБРЕ ВІДОМОГО ПОЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ АПЕЛЯЦІЙНОЮ ПАЛАТОЮ УКРНОІВІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄС

В умовах євроінтеграції Україна активно адаптує своє правове поле до стандартів Європейського Союзу, зокрема у сфері інтелектуальної власності. Визнання добре відомого позначення Апеляційною палатою УКРНОІВІ є важливою складовою цієї гармонізації, адже воно демонструє прагнення до правової визначеності та захисту комерційних інтересів відповідно до європейських норм. Такий процес є не лише юридичним механізмом, а й індикатором зрілості національної системи правової охорони.

Правова охорона добре відомих позначень виникає не внаслідок формальної державної реєстрації прав на такі позначення або їх використання на території конкретної держави, а з огляду на їх широку впізнаваність серед споживачів, що відповідає положенням статті 6bis Паризької конвенції про охорону промислової власності [1]. Зазначене положення закріплює принцип пріоритетності фактичної відомості над формальним актом реєстрації, що є ключовим для міжнародної охорони інтересів власників таких марок.

В Україні інститут визнання торговельної марки добре відомим позначенням реалізується через Апеляційну палату Національного органу інтелектуальної власності України (УКРНОІВІ) або у судовому порядку [2]. Апеляційна палата, відповідно до чинного Регламенту, функціонує як

колегіальний адміністративний орган, уповноважений на розгляд заяв щодо визнання торговельних марок добре відомими, ґрунтуючись на низці передбачених законодавством критеріїв.

Одним з основоположних доказових елементів при визначенні статусу торговельної марки як добре відомої є результати соціологічного або маркетингового опитування, проведеного незалежною спеціалізованою дослідницькою організацією [3]. Таке опитування повинно відповідати критеріям репрезентативності, об'єктивності та відповідності цільовій аудиторії, з урахуванням специфіки товарів або послуг, що маркуються даним позначенням.

У контексті правових систем зарубіжних країн спостерігається різний підхід до встановлення критерію відомості. Зокрема, в межах правопорядку Європейського Союзу для отримання правової охорони достатньо наявності репутації (*reputation*) торговельної марки серед суттєвої частини споживачів відповідного сегменту ринку. Натомість у праві США, згідно з §43(c) Закону Ланхема, застосовується вища планка доказування — марка повинна бути широко відомою серед загальної публіки, що характеризує її як "*famous mark*" у межах доктрини *dilution* [4].

У 2024 році в Україні було внесено зміни до вимог щодо проведення опитувань, необхідних для підтвердження доброї відомості торговельної марки. Відповідно до оновлених положень, мінімальну кількість опитаних осіб знижено до 200 тис. (замість попередніх 500 тис.), а мінімальну кількість респондентів у будь-яких двох населених пунктах — до 70 осіб (було 125) [3]. Такі зміни свідчать про прагнення до оптимізації доказового процесу без шкоди для достовірності отриманих результатів.

Змістовна повнота опитування передбачає врахування типу продукції. Якщо торговельна марка стосується виробничо-технічної продукції, опитування повинно здійснюватися серед професійних споживачів — представників виробничих, торговельних та інших ділових кіл, які безпосередньо взаємодіють з відповідними товарами чи послугами.

8 червня 2024 року наказом НОІВІ №93/2024 затверджено персональний склад Апеляційної палати, погоджений Міністерством економіки України. До складу Палати увійшло 40 фахівців у сфері інтелектуальної власності, що спеціалізуються на розгляді справ за окремими об'єктами прав інтелектуальної власності [5].

Таким чином, відновлення повноцінної діяльності Апеляційної палати має суттєве значення для забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів заявників у сфері визнання торговельних марок добре відомими в Україні.

Список використаних джерел

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності: від 20 березня 1883 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_123 (дата звернення: 08.05.2025).
2. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 08.05.2025).
3. Про затвердження Регламенту Апеляційної палати Національного органу інтелектуальної власності: наказ Міністерства економіки України від 23 листопада 2023 року № 17768, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 04 січня 2024 р. за № 21/41366. URL: <https://docs.dtki.ua/doc/z0021-24> (дата звернення: 08.05.2025).
4. Federal Trademark Dilution Act of 1995, Pub. L. No. 104-98, 109 Stat. 985 (Jan. 16, 1996), amending the Trademark Act of 1946, codified at 15 U.S.C. § 1125 et seq.ec.
5. Оприлюднено персональний склад Апеляційної палати НОІВ. Офіційний сайт НОІВІ. URL: <https://pravo.ua/opryliudneno-personalniyi-sklad-apeliatsiinoi-palaty-noiv/> (дата звернення: 08.05.2025).

КАЧУР Альона Сергіївна

доктор філософії у галузі знань права, старший викладач кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРИВАТНОПРАВОВІ ПИТАННЯ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Спортивне право - порівняно нова та ще не до кінця структурована галузь правознавства в Україні. В умовах глобалізації та євроінтеграції зростає потреба у вдосконаленні нормативної бази, яка б забезпечувала правову визначеність у відносинах між спортсменами, клубами, федераціями, спонсорами та іншими учасниками спортивного процесу. Водночас, існують суттєві розбіжності між українським підходом до регулювання спортивних правовідносин та європейськими стандартами, зокрема нормами CAS, FIFA, WADA та Європейської хартії спорту.

Спортивне право в Україні перебуває на етапі становлення та інтеграції в міжнародну правову систему. З огляду на глобалізаційні виклики та євроінтеграційні прагнення, важливим є аналіз національного законодавства та його узгодження з міжнародними стандартами у сфері спорту.

Конституція України зазначає, що Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» регулює спортивну діяльність в Україні. Цей закон визначає загальні засади організації та розвитку фізичної культури і спорту, права та обов'язки учасників спортивного процесу.

Але такі нагальні проблеми у даній тематиці, як відсутність кодифікованого спортивного кодексу, що ускладнює систематизацію правових

норм, недостатня увага до правового статусу професійних спортсменів та тренерів, та проблеми з імплементацією міжнародних стандартів у національне законодавство потребують вивчення, і як наслідок вдосконалення та адаптації до сучасних реалій існуючої системи правового регулювання.

Міжнародне спортивне право базується на актах міжнародних організацій, таких як:

- Олімпійська хартія Міжнародного олімпійського комітету (МОК);
- Кодекс Всесвітнього антидопінгового агентства (WADA);
- Регламенти міжнародних спортивних федерацій (FIFA, UEFA, IAAF тощо).

Ці документи встановлюють загальні принципи та правила, обов'язкові для національних федерацій та спортсменів.

Спортивний арбітражний суд (CAS) у Лозанні є ключовим органом у вирішенні міжнародних спортивних спорів. Його рішення визнаються обов'язковими для виконання національними федераціями та спортсменами у понад 150 країнах.

Українське законодавство визнає пріоритет міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою, над національними законами. Це створює правову основу для інтеграції міжнародних стандартів у національне регулювання. Зокрема, Україна активно впроваджує міжнародні норми, а саме:

- Імплементація положень Олімпійської хартії у національне законодавство;
- Співпраця з WADA щодо боротьби з допінгом у спорті;
- Визнання рішень CAS у національній судовій практиці.

Гармонізація українського та міжнародного спортивного права є необхідною умовою для розвитку спорту в Україні та інтеграції у світову спортивну спільноту. Національна нормативна база має фрагментарний характер та не повною мірою враховує міжнародні стандарти щодо статусу

спортсменів, вирішення спорів, а також антидопінгового контролю. Наприклад, рішення Спортивного арбітражного суду (CAS) не завжди визнаються автоматично в українських судах через прогалини в законодавстві. Більшість спортивних спорів в Україні розглядаються у загальних судах, які не мають відповідної спеціалізації й можуть не враховувати специфіку спортивної галузі. Через неузгодженість між спортивним і трудовим правом, спортсмени нерідко позбавлені елементарних соціальних гарантій: медичного страхування, відпустки, компенсацій за травми. Також спортсмени України не завжди мають адекватний захист своїх прав, зокрема у випадках травм, дискваліфікацій, дострокового розірвання контракту, тощо.

Попри формальне прийняття Кодексу WADA, контроль за його виконанням в Україні залишається формальним і епізодичним.

Водночас позитивною є практика імплементації окремих норм міжнародного спортивного права через угоди з федераціями та підписання відповідних кодексів. Серед актуальних питань можна виділити такі, як підвищення рівня правової обізнаності учасників спортивного процесу щодо їхніх прав та обов'язків; ефективна імплементація міжнародних стандартів та рішень міжнародних спортивних організацій; посилений правовий захист прав та інтересів спортсменів, тренерів та інших учасників спортивного процесу; а також розробка та прийняття Спортивного кодексу України, який систематизує всі правові норми у сфері спорту.

Адже забезпечення ефективного правового регулювання сприятиме захисту прав учасників спортивного процесу, підвищенню рівня спортивних досягнень та зміцненню авторитету України на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996

2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-ХІІ (в редакції зі змінами та доповненнями).
3. Олімпійська хартія: Міжнародний олімпійський комітет. - Лозанна, 2023.
4. Всесвітній антидопінговий кодекс: Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA). - Монреаль, 2021.
5. Статут ФІФА (FIFA Statutes). - Цюрих, 2022.
6. Court of Arbitration for Sport (CAS): Code of Sports-related Arbitration. Lausanne, 2023.
7. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Спортивне право: навч. посіб. -Одеса: Юридична література, 2019. - 304 с.
8. Пахомов В.В. Правові аспекти врегулювання спортивних спорів: монографія. - Київ: КНТ, 2021. - 252 с.
9. Карась О.І. Спортивне право в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // Вісник Національної академії правових наук України. - 2022. - №2. - С. 37 - 45.
10. Звіт Міністерства молоді та спорту України про діяльність спортивних федерацій за 2022 рік.
11. Бойко Т.І. Міжнародне спортивне право: основні джерела та механізми реалізації // Юридичний журнал. - 2023. - №5. - С. 50-56.

КИТИЦЯ Андрій Віталійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

**АГРАРНІ БІРЖІ ТА ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ПРОДУКЦІЄЮ**

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій аграрний сектор зазнає значних трансформацій. Одним із важливих інструментів підвищення ефективності торгівлі сільськогосподарською продукцією є аграрні біржі та електронна комерція, що забезпечують прозорість, відкритість та доступ до широкого ринку як для великих агропідприємств, так і для фермерських господарств.

Аграрна біржа – це спеціалізований торговельний майданчик, де здійснюються операції з купівлі-продажу сільськогосподарської продукції за стандартними контрактами. Основна функція біржі – організація торгів та забезпечення справедливої ринкової ціни на основі співвідношення попиту і пропозиції. Учасниками біржових торгів є виробники, постачальники, трейдери, переробники та експортери [1, с. 123].

Сучасні аграрні біржі в Україні виникли у 2000-х роках як відповідь на потребу в прозорому механізмі реалізації сільськогосподарської продукції. Їх діяльність регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких основними є Господарський кодекс України, Закон України «Про товарну біржу», а також спеціальні постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства аграрної політики. Крім того, електронна торгівля частково підпадає під регулювання Закону України «Про електронну комерцію». В Україні діють декілька аграрних бірж, серед яких найбільш відомими є

«Аграрна біржа», «Українська аграрна біржа» та «Українська універсальна біржа». На цих платформах можна укласти контракти на зернові, олійні культури, продукцію тваринництва та інші товари [2].

Електронна торгівля в агросекторі охоплює як діяльність аграрних бірж у цифровому форматі, так і функціонування спеціалізованих платформ і маркетплейсів для онлайн-продажу сільськогосподарської продукції. Завдяки діджиталізації агровиробники отримують можливість [1, с. 125]:

- реалізовувати продукцію без посередників;
- розширювати коло покупців (в тому числі міжнародних);
- автоматизувати процеси закупівель і продажу;
- оперативно отримувати аналітичну інформацію про ціни, обсяги і тенденції ринку.

Одним із прикладів успішної електронної платформи є система Prozorro. Продажі, через яку здійснюються електронні аукціони, в тому числі з реалізації агропродукції. Крім того, функціонують численні B2B-маркетплейси та мобільні додатки для аграріїв, які дозволяють продавати зерно, насіння, техніку, добрива тощо [3].

Аграрні біржі та електронна торгівля мають низку переваг, серед яких можна виокремити прозорість ціноутворення, підвищення конкуренції між покупцями і продавцями, зменшення витрат на логістику та пошук контрагентів, а також швидкість укладання угод. Водночас існують і суттєві виклики: низький рівень цифрової грамотності серед сільських виробників, нерозвинена інфраструктура зберігання та логістики, ризики кібербезпеки та недовіра до електронних платформ, а також потреба в удосконаленні законодавчого регулювання електронної біржової торгівлі.

Під час воєнного стану аграрна біржа та електронні торги в Україні функціонують в умовах підвищеної нестабільності та ризиків, що впливають на ринок сільськогосподарської продукції. Однією з ключових особливостей стало зміщення акценту з довгострокових контрактів на короткострокові угоди, що дозволяють швидше реагувати на зміни в логістиці, доступності

ресурсів і безпековій ситуації в регіонах. Через обмеження доступу до портів, руйнування інфраструктури та ускладнену систему транспортування, значно зросла роль внутрішніх торговельних платформ та локальних біржових механізмів [3].

Електронні торги під час воєнного стану набули ще більшого значення, оскільки дозволяють здійснювати операції дистанційно, мінімізуючи фізичні ризики для учасників ринку. Проте водночас зросло навантаження на системи кіберзахисту, адже інтернет-платформи стали об'єктами кібератак і технічних збоїв. Уряд та профільні органи здійснюють заходи щодо стабілізації ситуації – зокрема, шляхом підтримки електронних аукціонів, забезпечення функціонування критичної інфраструктури та адаптації нормативно-правової бази до умов воєнного часу [3]. Подальший розвиток цих інструментів потребує державної підтримки, інвестицій в цифрову інфраструктуру та підвищення обізнаності сільгоспвиробників.

Список використаних джерел

1. Бондарчук А. Порядок організації біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні. *Юридичний вісник*. Вип. 5. 2020. С. 120-126. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v5_2020/17.pdf (дата звернення 09.05.2025)
2. Навальнев О. Аграрна біржа: машина часу чи сучасна необхідність? 16.03.2023. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/agrar-na-birzha-mashina-chasu-chi-suchasna-neobhidnist.html> (дата звернення 09.05.2025)
3. Козловський С. В. Аграрна біржа України: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку в умовах воєнного стану. *Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України No 975 від 11.07.2019). Спеціальності–051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. URL:*

<https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4000/4035> (дата звернення
09.05.2025)

КРАСНОВА Юлія Андріївна

доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

(м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-7898-9603>

ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНИХ, ДАЧНИХ ТА САДОВИХ КООПЕРАТИВІВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Процес євроінтеграції України, розпочатий в 1994 році, вимагає глибокої модернізації правового регулювання будь-яких економічних, екологічних і соціальних відносин. Тому впровадження принципів та норм Європейського Союзу в національну правову систему є важливим аспектом гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, над якими тривалий час працюють представники вітчизняних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та науковці.

Одним із яскравих прикладів такої діяльності є розробка і прийняття Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», який, на думку його розробників, максимально наблизить країну до вступу в Європейський Союз.

Не вдаючись в наукову полеміку з цього приводу, вважаємо за необхідне підняти питання про подальше існування житлово-будівельних, дачних та садових кооперативів, як форм споживчої кооперації, діяльність яких не підпала під коригування вищевказаного Закону та регулюється Законом України «Про кооперацію».

Задоволення житлових та садівничих потреб громадян входило на перший план державної політики радянського періоду існування України де

значна увага приділялася формуванню ініціативи громадян щодо вирішення своїх житлових та садових проблем шляхом кооперації.

Таким кооперативам надавалась значна допомога від держави:

- для житлово-будівельних та дачних кооперативів – будівництво здійснювалося за пільговими цінами державними підрядними організаціями; безкоштовно виділялися земельні ділянки під забудову; надавалися кредити під низькі відсотки та ін.;

- для садових кооперативів – безкоштовно виділялися земельні ділянки для ведення садівництва

Основна суть діяльності таких кооперативів – об'єднуватись за для самостійного, за власний кошт будівництва житла, ремонту цих будинків, впорядкування прибудинкової території, ведення садівництва для власних потреб і т. ін.

За цими принципами такий різновид кооперації сьогодні продовжує існувати в усьому світі, маючи всебічну підтримку з боку держав. Такі кооперативи є невід'ємною складовою європейської моделі забезпечення громадян правом на житло і землю.

Натомість в Україні розвиток такої форми кооперації майже зупинений. Продовжують діяти ті кооперативи, які були створені ще за радянських часів, у зв'язку з чим, основною проблемою їх існування стало досягнення переважною більшістю співвласників пенсійного віку та відсутності фінансової можливості у вирішенні найбільш глобальних проблем (наприклад: прокладання або ремонт під'їзної дороги, заміна трансформаторної електростанції, капітальний ремонт будинку, укладення договорів про очищення водних об'єктів – озер, які знаходяться на території дачних та садових товариств та багато ін.).

Така ситуація змушує поставити питання перед державою про подальшу долю окреслених кооперативів та можливості розвитку вітчизняного законодавства щодо їх підтримки, враховуючи позитивний досвід європейських країн.

Зазначене питання є актуальним ще й тому, що у Законі України «Про кооперацію» вищенаведеним різновидам кооперативів не визначено їх приналежність до таких їх форм, як: виробничі, споживчі чи обслуговуючі у зв'язку з чим в науці цивільного права вони віднесені до споживчих кооперативів [1, с. 6], що суперечить положенням Закону України «Про споживчу кооперацію» та відповідно до статті 13 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» з серпня 2025 року створення та діяльність таких кооперативів забороняється, а існуючі споживчі кооперативи мають бути реорганізовані в товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю.

Список використаних джерел:

1. Позова Д.Д. Правове становище житлово-будівельних кооперативів за законодавством України: Автореферат дис.. канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний університет «Одеська юридична академія». 2012. 21 с.

ЛОЗА Максим Валерійович

аспірант кафедри цивільного та господарського права, Національний
університет біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У контексті гібридної агресії РФ проти України питання запровадження санкцій щодо економіки агресора, зокрема його аграрного сектору, набуває особливої актуальності. Міжнародні санкції переважно спрямовані на військово-промисловий комплекс РФ, тоді як агросектор, який формує понад 10 % її експорту, залишається переважно поза обмеженнями. Водночас аграрний сектор України забезпечує понад 20 % ВВП і понад 40 % валютних надходжень від експорту [1, с. 27-29], що вимагає розробки ефективних правових механізмів реагування на економічну асиметрію а також інтегрування в економіку ЄС.

Виходячи з цього метою дослідження був аналіз правових аспектів застосування санкцій України проти міжнародних агропромислових компаній, які продовжують діяльність у РФ.

За результатами проведеного дослідження нами було виявлено що найбільш ефективними є санкції, прийняті коаліціями держав, а не окремими країнами. Тому спільна санкційна політика країн що входять до складу ЄС має надзвичайну перевагу порівняно з індивідуальним санкційним тиском.

Значна кількість міжнародних компаній припинили інвестиції в стратегічні галузі РФ, проте продовжують постачати насіння, агрохімію та техніку, підтримуючи аграрний експорт РФ. А наразі, після зміни риторики

США навіть планують повернутися на ринок. Тому в сфері сільського господарства має бути чітка практика формування скоординованих на міжнародному рівні санкційних інструментів впливу.

Лише у 2022 році рф заробила понад 45 млрд дол. США на експорті агропродукції, частина яких фінансувала війну проти України [2, 3]. А отже, з точки зору правильності застосування санкцій сільськогосподарська галузь нічим не відрізняється від інших в плані забезпечення подальшого ведення війни за рахунок податків та зборів отримуваних від зовнішньоекономічної діяльності. Адже в випадку потреби забезпечення власного населення продуктами харчування країна агресор не змогла б експортувати стільки сільськогосподарської продукції.

Закон України «Про санкції» має низку недоліків: нечіткі правові формулювання, відсутність прозорих процедур і слабкий контроль за виконанням [4]. Надачу до слабкості закону є відсутність міжнародного визнання рф як держави-спонсора тероризму ускладнює притягнення до відповідальності компаній, що співпрацюють з агросектором рф.

Отже, потрібно внести зміни до законодавства України з метою уточнення критеріїв, процедур і відповідальності при застосуванні санкцій. При цьому слід розширити міжнародну співпрацю для публічного виявлення та обмеження компаній, які підтримують аграрний сектор рф. А також запровадити механізми юридичної відповідальності компаній, що порушують санкційні обмеження, через прозорі адміністративні та судові процедури.

Одержані результати слугують основою для вдосконалення санкційної політики України та зміцнення національної економічної безпеки. Вони також сприяють розвитку міжнародно-правових механізмів обмеження діяльності агрокомпаній, що опосередковано фінансують агресію через торгівлю.

Список використаних джерел

1. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. / [А. Бобровицький, Н. Гавриленко, А. Гончарук, І. Ус, Г. Широкий, Р. Юлдашев] ; за заг. ред. М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2023. 76 с. (Серія «Міжнародні відносини»). DOI: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.10>
2. Росія вкрала майже 6 млн тонн українського зерна минулого року: доповідь Конгресу США. РБК Україна. 31 серпня 2023. (дата звернення: 25.04.2025).
3. Russia Reaped \$1 Billion of Wheat in Occupied Ukraine, NASA Says. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-12-03/russia-reaped-1-billion-of-wheat-in-occupied-ukraine-nasa-says> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Закон України «Про санкції» від 14 серпня 2014 р. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

МЕЛЬНИК Ростислав Ігорович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Антимонопольне регулювання в Україні є невід'ємною складовою формування конкурентного середовища, що забезпечує справедливу ринкову гру, стримує зловживання домінуючим становищем та підтримує баланс між державним регулюванням і ринковою саморегуляцією. У пострадянській період Україна обрала модель переходу до ринкової економіки, де ефективна конкуренція виступає важливим чинником економічного розвитку та інтеграції до європейського простору.

Основою правового регулювання в цій сфері є Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 2001 року. Він визначає поняття монопольного (домінуючого) становища, антиконкурентних узгоджених дій, злиттів суб'єктів господарювання, що підлягають контролю, та встановлює санкції за порушення конкурентного законодавства. Закон також містить положення щодо ролі Антимонопольного комітету України (АМКУ) — центрального органу виконавчої влади, що здійснює державну політику в сфері захисту конкуренції.

АМКУ має право проводити розслідування, видавати обов'язкові для виконання приписи, накладати штрафи, а також оскаржувати в судах дії органів державної влади, які призводять до обмеження конкуренції. Він діє не

лише як каральний орган, але й як експертно-аналітична установа, що здійснює економічну оцінку ринку та нормативних актів.

Суттєвою складовою антимонопольного регулювання є попередження концентрацій (злиттів) компаній, які можуть призвести до суттєвого обмеження конкуренції. Законодавством передбачено обов'язкове попереднє погодження таких угод з АМКУ, якщо вони перевищують встановлені фінансові пороги. Це дозволяє державі контролювати структуру ринку та запобігати утворенню монополій.

В українському законодавстві передбачено механізм контролю концентрацій, який полягає у вимозі попереднього погодження з Антимонопольним комітетом України (АМКУ). Якщо сукупна вартість активів або річний обіг учасників концентрації перевищує встановлені законом порогові значення, сторони зобов'язані звернутися до АМКУ для отримання дозволу. Комітет проводить економічний аналіз ринку, оцінює рівень конкуренції та визначає, чи не призведе об'єднання до створення або посилення монопольного становища.

Такий підхід дозволяє державі превентивно впливати на структуру ринку та не допустити антиконкурентних наслідків. Контроль за концентраціями виконує не лише стримувальну функцію, але й стимулює прозорість бізнес-процесів, особливо серед великих компаній. Успішна реалізація цього механізму значною мірою залежить від якісної роботи аналітичних підрозділів АМКУ, дотримання процесуальних норм та чесного співробітництва суб'єктів господарювання з державними органами.

Особливу роль у правовому забезпеченні антимонопольної політики відіграє судова практика. Адміністративні суди України розглядають значну кількість справ про оскарження рішень АМКУ, що свідчить про важливість процесуальних гарантій прав суб'єктів господарювання. Саме на стику

правозастосування та судового контролю формується реальний зміст конкурентного права.

Останні роки в Україні спостерігається активізація законодавчої діяльності у сфері антимонопольного регулювання. Так, було ухвалено низку змін до Закону «Про захист економічної конкуренції», зокрема щодо вдосконалення процедур дослідження ринків, встановлення прозорих критеріїв оцінки концентрацій та посилення відповідальності за змову на торгах. Також імплементуються європейські підходи відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

Водночас залишаються проблеми, які потребують правового доопрацювання: недостатня фінансова незалежність АМКУ, складність доведення фактів змови, наявність «тіньової» конкуренції та впливу великого бізнесу на ухвалення державних рішень. Вирішення цих питань можливе лише за умов політичної волі та високої правової культури в економіці.

Правові засади антимонопольного регулювання в Україні є досить розвиненими і динамічними, однак потребують подальшої гармонізації з європейськими стандартами, посилення інституційної спроможності АМКУ та створення реальних бар'єрів для антиконкурентної поведінки.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III.
2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII.
3. Господарський кодекс України. — [Електронний ресурс] — <https://zakon.rada.gov.ua>

МЕХЕД Олег Валерійович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРАВОЧИНИ З МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ

В умовах воєнного стану питання збереження прав власності стає особливо актуальним. До таких прав належать не лише речові, а й майнові права, які виступають важливими елементами цивільного обігу. Майнові права охоплюють широке коло нематеріальних активів – права вимоги, користування, застави, ліцензії, авторські права тощо. Саме можливість укласти правочини з такими правами надає особам дієвий механізм збереження і реалізації контролю над своїм майном у ситуаціях, коли фізичне володіння об'єктом стає неможливим чи небезпечним.

Нормативне підґрунтя для укладення таких правочинів передбачене Цивільним кодексом України (далі – ЦКУ), який визнає майнові права самостійними об'єктами цивільних прав (ст. 177, ст. 190) [1]. Водночас закон дозволяє включати їх до предмета зобов'язальних договорів (зокрема купівлі-продажу, дарування, застави), що надає значну гнучкість у правовому регулюванні [1].

З огляду на безпекові виклики війни, сторони все частіше використовують можливість укладання правочинів, що передбачають передачу чи управління майновими правами. Наприклад, через договори доручення чи довіреності, оформлені належним чином, особа може делегувати свої права іншій фізичній або юридичній особі, навіть якщо тимчасово не має доступу до майна (ст. 1000–1004 ЦКУ) [1]. Це особливо важливо для мобілізованих осіб,

внутрішньо переміщених осіб або тих, хто залишив майно на територіях, наближених до зони бойових дій.

Досить поширеним способом захисту прав власності в умовах ризиків є довірче управління або довірча власність. Цей механізм передбачає передачу майнових прав іншій особі (управителю) для тимчасового володіння, розпорядження та захисту в інтересах бенефіціара. Такі механізми активно використовуються в банківській сфері, при управлінні корпоративними правами, а також для планування спадкування [2].

Реєстрація правочинів, пов'язаних із майновими правами, у державних реєстрах є ще одним способом юридичного підтвердження та захисту прав. Зокрема, під час дії воєнного стану функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно було адаптовано до нових умов: забезпечено резервне копіювання, доступ через нотаріусів та окремі правові механізми для захисту прав громадян [3]. Це дозволяє легалізувати правочини, пов'язані з управлінням або передачею майнових прав, навіть за обмеженого доступу до об'єкта.

Крім того, правочини з майновими правами можуть бути використані для міжнародного структурування прав власності, особливо у випадках, коли йдеться про інтелектуальну власність, валютні активи чи участь у транскордонних компаніях. Передача прав на таких засадах дозволяє уникнути втрати активів та зафіксувати їх правовий статус у стабільних юрисдикціях.

У контексті воєнних дій також набуває значення компенсаційна функція майнових прав. Вони можуть стати основою для заяв до майбутніх державних або міжнародних реєстрів втрат, де передбачатиметься механізм компенсації шкоди, заподіяної агресією. У проектах KSE Institute та Мін'юсту зазначено, що майнові права (зокрема, права вимоги) розглядаються як окремий об'єкт компенсаційного відшкодування [4].

Таким чином, у сучасних умовах збройного конфлікту правове забезпечення збереження і реалізації майнових прав набуває нового значення. Законодавство України пропонує гнучкий інструментарій, що дозволяє фізичним та юридичним особам адаптуватися до викликів воєнного часу, зберігаючи контроль над активами навіть за умов відсутності доступу до них. Практика правозастосування свідчить про зростання ролі правочинів з майновими правами як способу захисту, делегування повноважень та міжнародного структурування власності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що правочини з майновими правами виконують багатофункціональну роль: вони не лише дозволяють реалізовувати право власності, але й ефективно захищають його у складних правових або фізичних умовах. В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення саме такі правові механізми дадуть змогу мінімізувати втрати, зберегти спадкоємність правовідносин та забезпечити юридичну захищеність учасників цивільного обороту.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723-15#Text>
3. Міністерство юстиції України. Повідомлення щодо функціонування реєстрів. URL: <https://minjust.gov.ua>
4. KSE Institute. «Росія заплатить» – модуль втрат власності, 2024. URL: <https://kse.ua>

МИХАЛЬСЬКИЙ Дмитро Юрійович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ОРГАНИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Поміж значної кількості державних органів у сфері публічно-правової охорони інтелектуальної власності в Україні, провідне місце займають суб'єкти системи державної охорони інтелектуальної власності, які здійснюють функціональне публічне управління, виконавчу, розпорядчу, організаційну, координаційну та контрольну-наглядову функцію, що надає їм прерогативу в реалізації та виконанні поставлених завдань в охорони інтелектуальної власності. Здійснення функцій публічного управління у сфері охорони інтелектуальної власності покладається на визначену державою систему уповноважених органів, що володіють спеціальною галузевою компетенцією. Проте, крім цих органів, публічно-правову охорону інтелектуальної власності в Україні також забезпечують органи міжгалузевою та спеціальної компетенції.

Правове регулювання суспільних відносин у сфері охорони інтелектуальної власності регулюється значною кількістю нормативно-правових актів, спрямованих перш за все на охорону та захист суб'єктивних прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності.

На підставі аналізу положень Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. №3166-VI [1], розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні від 01.06.2016 р. № 402-р [2], та постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 р. №442 [3],

відповідно до схеми спрямування і координації діяльності центральних органів та з огляду на предмет дослідження, а також інших нормативно-правових актів констатуємо, що

публічно-правова охорона інтелектуальної власності ґрунтується на комплексі нормативно-правових актів, які враховують особливості охорони об'єкта права інтелектуальної власності та адміністративно-правовий статус відповідного органу

Отже, крім органів спеціальної галузевої компетенції та міжгалузевої компетенції у сфері публічно-правової охорони інтелектуальної власності задіяна значна кількість органів спеціальної компетенції, які умовно поділяються на правоохоронні органи та органи, що здійснюють державний контроль.

До правоохоронних органів у сфері публічно-правової охорони інтелектуальної власності відносимо:

- Бюро економічної безпеки України;
- Національну поліцію Міністерства внутрішніх справ України;
- Службу безпеки України.

До органів, що здійснюють державний контроль відносимо:

- Антимонопольний комітет України;
- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України;
- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство юстиції України;

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами;

- Державну митну службу України;
- Державну податкову службу України;
- Державне агентство України з питань кіно;

- Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти; Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення.

Ці органи мають як горизонтальні, так і вертикальні зв'язки, відповідно ці органи у своїй діяльності підпорядковуються:

- 1) Служба безпеки України – Президенту України ;
 - 2) Антимонопольний комітет України; Бюро економічної безпеки України; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Міністерство культури та стратегічних комунікацій України; Державне агентство України з питань кіно – Кабінету Міністрів України;
 - 3) Національна поліція України – Міністерству внутрішніх справ України;
 - 4) Державна митна служба України – Міністерству фінансів України;
 - 5) Державна податкова служба України – Міністерству фінансів України;
 - 6) Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти – Міністерство культури та стратегічних комунікацій України;
- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – незалежний постійно діючий колегіальний державний орган.

Список використаних джерел:

1. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. №3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
2. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-p#Text> (дата звернення 28.04.2025)

3. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади:
постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. №442 (в редакції
постанови № 336 від 25.03.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-п#Text>
(дата звернення 28.04.2025)

НЕДАЙБИДА Олександр Дмитрович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ДОГОВІР: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Частиною 2 ст. 11 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), визначений перелік підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема:

- 1) договори та інші правочини;
- 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- 4) інші юридичні факти.

Отже, як вбачається із приписів ст. 11 ЦК України, законодавець виносить договір на перший план серед будь-яких інших підстав виникнення цивільно-правових відносин.

Як звертає увагу В. Луць, серед 1308 статей ЦК України більша частина з них, що сягає майже половини, безпосередньо присвячена договору, починаючи із загальних положень про договір (глави 52-53 ЦК України) і закінчуючи нормами про окремі види договорів (глави 54-77 ЦК України). Підсумовуючи, Володимир Луць зазначає, що більшість загальних положень про зобов'язання і, в тому числі, про способи їх забезпечення ґрунтуються на конструкції цивільно-правового договору [1, с. 119].

Враховуючи, що договір є центральним елементом цивільно-правових відносин, а також, суттєві розширення об'єктів таких правовідносин, дослідження наукового сприйняття договору є необхідним. З метою забезпечення наукового підґрунтя для правильного врегулювання договором цивільних правовідносин за новоствореними об'єктами, а також дотримання сприйняття договору на достатньому рівні аби, це відповідало сучасним потребам суспільства.

Через сучасні тенденції спрямовані на приведення законодавства України у відповідність до законодавчих стандартів Європейського Союзу, виникає необхідність не лише в аналізі та усвідомленні сучасних трендів. А і в усвідомленні побудови, зокрема, цивільного права в Європейському Союзі, усвідомленні та розумінні засад, на яких воно було створене. Засади, які беруть свій початок з римського приватного права. Саме тому вірне розуміння ключових підходів римського цивільного права є необхідним для якісного приведення законодавства України у відповідність до законодавчих стандартів Європейського Союзу.

Римське право розрізняло два види правочинів цивільно-правового характеру, які визнавалися легальними та мали за собою юридичні наслідки, а саме: *actum* та *contractus*. *Actum* або *actum nudum*, угода що мала моральну чи соціальну вагу, але не була підставою для судового захисту, якщо її умови не виконано добровільно. Якщо домовленість супроводжується фактом, на підставі якого висловлене право кредитора охороняється позовом, то така домовленість називалася в джерелах договором – *contractus* (від *contrahere* – стягувати, збирати) [2, с. 538].

Фундаментальною категорією для сучасного поняття договору є згода (*consensus*) [3, с. 23]. Визначення через згоду характерне практично для будь-якого договору, незалежно від галузевої належності породжуваних ним наслідків, а тому домінуючою у правовій доктрині є «консенсусна» теорія («теорія згоди»).

В Україні сучасний підхід до розуміння та усвідомлення поняття «договір», закріплений нормативно у ст. 126 ЦК України. Згідно з першою частиною якої, договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Проте, як зазначає К. Рагуліна, сучасне законодавче визначення договору, не відображає одну із головних функцій договору, який виступає регулятором суспільних відносин, отже є елементом правотворчості [4, с. 23].

Слід також наголосити, на необхідності розмежування або уніфікації сумісних понять, таких, як «контракт» чи «угода», в цивільному праві. Правильне розуміння та розмежування наведених понять є необхідним в контексті, тенденцій приведення законодавства України у відповідність до законодавчих стандартів Європейського Союзу, оскільки там наявні такі визначення, як «agreement» та «contract», жодне з яких дослівно не може бути перекладене українською мовою, як «договір».

Отже, з метою здійснення наукового дослідження будь-якого із цивільно-правових договорів, є необхідним вірне розуміння базового поняття «договір», включаючи не лише його формальні складові, а і функції, які ним виконуються.

У зв'язку з вище викладеним, необхідно підкреслити, наявність широкого спектру питань, для дослідження явища «договір» в контексті юридичної науки загалом та цивільного права зокрема. Таке розуміння необхідне для забезпечення подальшої наукової розробки, як існуючих видів цивільно-правових договорів, так і цивільно-правових договорів, які регулюватимуть правовідносини стосовно об'єктів, що перебувають на стадії формування наукових підходів до їх розуміння, таких як цифрові активи, новостворені види послуг, тощо.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
2. Луць В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору. Приватне право. 2013. № 1. С. 118–128. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpr_2013_1_13
3. Zimmermann R. The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford: Oxford University Press, 1996. URL: <https://archive.org/details/lawofobligations0000zimm>
4. Погребняк С. Договір: загальнотеоретичне розуміння / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 4(67). – С. 17–28.

5. Рагуліна К. Поняття й сутність договору як правового явище загалом і джерела права зокрема. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. С. 41-46.

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

**ДО ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ЯК НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА**

Навчальна дисципліна «Господарське право», її структура та зміст ґрунтуються на знаннях доктрини господарського права, норм чинного законодавства та правозастосовної практики. Рекодифікація цивільного законодавства та прийняття нормативно-правових актів, що закріплюють новації, зокрема «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі – ПОРДЮОФ) актуалізують питання подальшого розвитку господарського права як галузі права, галузі законодавства, науки та навчальної дисципліни.

Беззаперечно, Господарський кодекс України (далі – ГК) має особливе місце у системі господарського законодавства, як єдиний кодифікований акт, що встановлює загальні положення, принципи, поняття та інститути, розмежування компетенції між органами управління, закріплення заходів відповідальності, визначення напрямів розвитку спеціального господарського законодавства тощо. При цьому, з 2003 року наукові доробки у сфері господарського права неодмінно ґрунтувалися на аналізі змісту норм ГК, їх впливу на регулювання суспільних відносин у сфері господарювання. Зайвим буде пояснення щодо впливу норм ГК на галузь господарського права в цілому та навчальну дисципліну при підготовці майбутніх юристів. Але, згідно з положеннями ПОРДЮОФ кодекс втрачає чинність і постає питання нових підходів у викладанні навчального матеріалу курсу господарського права. У

академічній спільноті навіть існує думка про необхідність перейменування дисципліни «Господарське право» та відповідних кафедр у закладах вищої освіти. Прихильники таких підходів обґрунтовують це необхідністю позбавитися від негативного спадку та використовувати термінологію зрозумілу для іноземного інвестора. Активні відсилки до англomовних варіацій «business law», «economic law», «commercial law».

На нашу думку, процеси пов'язані з перейменуванням навчальної дисципліни не мають нічого спільного зі справжньою ревізією навчального матеріалу з метою підвищення якісної підготовки юристів для сфери господарювання. Вбачаємо правильним нині спрямувати зусилля за такими напрямками.

➤ Чітке розмежування навчального матеріалу між такими дисциплінами як господарське право, цивільне, адміністративне, фінансове, банківське, аграрне, земельне, екологічне та іншими з відповідним визначенням обсягу щодо окремих тем. Це дозволить уникнути повторів у окремих темах та логічно структурувати весь навчальний матеріал у межах курсу підготовки фахівця відповідного освітнього ступеня. Вирішенню цього питання мають сприяти навчально-методичні ради факультетів та фахові семінари.

➤ Перегляд робочих програм дисципліни «Господарське право», відхід від прив'язки структури навчального курсу до структури экс-кодексу.

➤ Акцент на таких питаннях, які неврегульовані або недостатньо врегульовані нормами Цивільного кодексу України. Зокрема, антимонопольне регулювання та захист економічної конкуренції, особливості діяльності суб'єктів господарювання, реформування яких не вимагає ПОРДЮОФ, банкрутство юридичних осіб та ФОПів та ін.

➤ Вбачається необхідним впровадження комплексного підходу до опанування матеріальних та процесуальних норм. Зокрема, робота з кейсами є невід'ємною частиною опанування господарського права, але у переважній більшості програм дисципліна «Господарський процес» вивчається після опанування «Господарського права». Таким чином, під час аналізу норм матеріального права студент не має чіткої уяви ні про систему господарського судочинства, ні про особливості господарської юрисдикції і відповідно не уявляє як реалізуються ці самі норми. Доцільно включати вказані дисципліни для вивчення у одному семестрі.

➤ Підвищення престижності серед студентської спільноти роботи юриста у господарському секторі. Адже, втрата чинності ГК породжує хибне уявлення про несуттєвість правового регулювання економічних відносин.

Системна робота з перегляду та оновлення навчально-методичного забезпечення, виважений підхід у презентації навчального матеріалу та поєднання теорії з практикою – запорука підготовки висококваліфікованого юриста.

ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

НОВІ ВИКЛИКИ І ТЕНДЕНЦІЇ У ЗАХИСТІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ПРОТЯГОМ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання захисту приватних прав у період збройного конфлікту залишається надзвичайно складним і водночас фундаментальним для правової системи будь-якої демократичної держави. Приватні права є базовим інструментом самореалізації особистості, економічної участі, створення сім'ї, інвестування, а отже — і формування розвиненого суспільства загалом. В умовах війни, коли першочерговими стають безпека, оборона, збереження державного суверенітету, ризик звуження простору приватної автономії зростає у рази. І ми з вами часто спостерігаємо випадки порушення права на почуття власної гідності, на повагу до особистості і її базових прав і потреб.

Водночас практика України переконливо доводить: саме в період збройної агресії захист приватних прав набуває стратегічного значення, оскільки без нього неможливо ані зберегти довіру громадян до держави, ані забезпечити сталий розвиток після завершення воєнних дій.

Майнові права, зокрема право власності, виявилися найбільш уразливими до збройної агресії, після звичайно найфундаментальнішого права на людське життя.

Йдеться не лише про безпосереднє знищення житла, підприємств, інфраструктури, а й про порушення юридичної визначеності права: тривалу втрату доступу до реєстрів, неможливість реалізувати свої права на укладення цивільно-правових договорів, відсутність підтверджувальних документів, фізичну неможливість реалізувати право володіння і розпорядження майном у зонах бойових дій або тимчасової окупації. Право на землю, як ключовий актив українського населення, також зазнає значних обмежень: сотні тисяч гектарів сільськогосподарських земель заміновано, частина перебуває під

окупацією або не може бути використана через руйнування інфраструктури. Земля, як об'єкт довгострокового володіння і передавання у спадщину, вимагає не лише фізичної реабілітації, а й відновлення юридичної стабільності: нотаріального посвідчення, спадкування, кадастрового обліку, державної реєстрації.

Паралельно з цим, правовий режим нерухомості — як житлової, так і комерційної — стикається з новими викликами. Інвестори, у тому числі міжнародні, які бажають увійти в ринок після війни, потребують чітких гарантій збереження інвестицій. Це можливо лише за умови законодавчої передбачуваності, ефективного захисту права власності, стабільності системи реєстрації речових прав та нотаріальної практики. Право на майно є не лише індивідуальним інтересом, а й індикатором правової системи загалом: якщо держава не здатна гарантувати фізичне і юридичне збереження активів, довіра до її правової системи втрачається на всіх рівнях.

Трансакційні витрати, тобто витрати на укладення, забезпечення та виконання договорів, а також на захист і підтвердження прав, є ключовим фактором, що визначає ефективність приватноправового обігу. У воєнний та післявоєнний період їх зростання є особливо небезпечним, оскільки ускладнює доступ до правосуддя, знижує мотивацію до інвестування, уповільнює укладення угод і стимулює тінізацію економічних відносин. В умовах високої юридичної та фізичної невизначеності громадяни й бізнес змушені витрачати більше ресурсів на юридичний супровід, страхування ризиків, оформлення нотаріальних дій, підтвердження своїх прав у судовому порядку. Така ситуація не лише знижує швидкість правового обігу, а й підриває довіру до правової системи загалом. Тому одним із ключових завдань законодавця є зменшення трансакційних витрат шляхом запровадження прозорих і стандартизованих процедур, цифровізації реєстрів, спрощення доказової бази та створення передбачуваних правових режимів для дій в умовах надзвичайних ситуацій. Це забезпечить ефективність відновлення країни, зміцнить правовий порядок і сприятиме економічному зростанню.

Надмірне податкове навантаження в умовах післявоєнного відновлення створює значні ризики для реалізації цивільних прав, зокрема права на підприємницьку діяльність, володіння і розпорядження майном, свободу укладення договорів. У ситуації, коли економічні суб'єкти щойно виходять із режиму виживання, фіскальний тиск може мати демотиваційний ефект: зменшується кількість інвестицій, уповільнюється укладення нових зобов'язань, обмежується попит на нерухомість і землю, ускладнюється передача та відновлення майна. У цивільно-правовому аспекті це призводить до скорочення активного обігу, підвищення частки неформальних домовленостей, зростання кількості правовідносин без належного юридичного оформлення. Податковий тиск, який не враховує реальну економічну здатність платника, вступає у суперечність із принципами пропорційності й правової визначеності, що є базовими для сучасного приватного права. Тому податкова політика має бути збалансованою, спрямованою не лише на наповнення бюджету, але й на стимулювання правової активності, інвестиційної ініціативи та відновлення приватноправової архітектури суспільства.

Правове регулювання замороження банками готівкових коштів фізичних осіб у разі наявності підозри в їх зв'язку з тероризмом чи його фінансуванням передбачає автоматичне застосування обмежувальних заходів без попереднього повідомлення клієнта та без судового рішення. Такий підхід, хоча і продиктований вимогами фінансової безпеки та імплементацією міжнародних стандартів FATF, водночас створює потенційний ризик порушення базових конституційних принципів, насамперед — принципу презумпції невинуватості та гарантії недоторканності власності. За відсутності судового контролю або незалежного механізму перегляду рішень про замороження, особа фактично може бути позбавлена доступу до своїх активів на невизначений строк, без чітких процедурного захисту або права на апеляцію. Це ставить під загрозу реалізацію низки цивільних прав — права на власність, право на укладення угод, здійснення підприємницької діяльності. У разі помилкової підозри або зловживання повноваженнями з боку банку чи

уповноважених органів особа не матиме належної можливості захистити свої інтереси, що суперечить принципам правової держави. Отже, навіть у сфері боротьби з фінансуванням тероризму має бути забезпечений баланс між безпековими цілями та фундаментальними правами людини, зокрема через законодавче встановлення процесуальних гарантій, судового нагляду та можливості оскарження обмежувальних заходів.

Вибірковістю, а то і просто дивними схемами грішать і норми законів, якими передбачаються пом'якшення для підприємців щодо податкових виплат та боржників за цивільними зобов'язаннями. Наведу один приклад. Є Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану

Підпункт 9.2. пункту 9 підрозділу 8 Платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи - підприємці та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 10 мільярдів гривень. Коментарі як то кажуть – зайві.

Перехідні положення Закону України «Про виконавче провадження» - спостерігаю за динамікою, якщо спочатку нотаріусів просто «відлучили» від вчинення виконавчих написів, то потім дозволили їм робити це, але тільки не з кредитними договорами, що не посвідчені нотаріально. При чому з іншими договорами, що не посвідчені нотаріально, як виявляється, можна. І тому подібними , клаптиковими, половинчастими рішеннями, або вигідними конкретним економічним гравцям, а не звичайним людям, наповнені відповідні нормативно-правові акти.

Окремо слід зосередитися на питанні цифрових речей і віртуального майна. Активність людей у віртуальній сфері зростає, цінність відповідних створених і ній активів стає інколи вищою за інше майно, яким володіє людина. У 2023 році Цивільний кодекс України зазнав важливої зміни — було введено статтю 179-1, яка закріпила правову категорію цифрової речі. Цей крок варто

розцінювати як знаковий у контексті наближення до європейських правових стандартів.

Проте сам факт визнання цифрової речі потребує доповнення у вигляді процесуальних механізмів захисту таких прав, процедур ідентифікації власників, правил передачі, спадкування, забезпечення відповідного реєстру або системи верифікації.

Права зобов'язального характеру — насамперед договірні зобов'язання — також масово порушуються в умовах воєнного стану. У багатьох випадках виконання договору стає фактично неможливим через втрату логістики, пошкодження об'єкта договору, зміну економічних умов або навіть втрату сторони як суб'єкта. У цьому контексті потребують розвитку як інститут форс-мажору, так і механізми медіації, тимчасового зупинення зобов'язань, реструктуризації боргу. Законодавство має передбачити умови справедливого перегляду договорів без визнання сторони недобросовісною, якщо порушення зумовлене виключно воєнними обставинами.

Окремою категорією є порушення прав інтелектуальної власності. В умовах масової міграції, втрати фізичного доступу до носіїв творів, викрадення активів із музеїв, наукових інституцій та підприємств — постає завдання відновлення авторських прав, прав на торговельні марки, патенти, технічну документацію. Це передбачає як національні механізми реєстрації втрачених прав, так і міжнародну співпрацю з відповідними організаціями.

Ситуація з реєстрацією прав інтелектуальної власності в аграрній сфері, яку представляє наш університет є вкрай не вигідною для вітчизняних селекціонерів, адже Україна зобов'язана приймати до реєстрації іноземні сорти без відповідної експертизи, а іноземні країни не мають такого обов'язку щодо сортів вітчизняної селекції

Проблематика персональних даних і приватності в умовах війни є надзвичайно гострою. Військові дії обумовлюють підвищений контроль: перевірки, фіксацію біометричних даних, доступ до пристроїв. Водночас таке втручання має бути врівноважене прозорими процедурними гарантіями,

чітким строком зберігання даних, обмеженою метою їх використання. Законодавство має передбачити відповідальність посадових осіб за перевищення повноважень у сфері збору персональних даних, а також механізми оскарження таких дій в адміністративному або судовому порядку. Довіра до інституту захисту персональних даних — це один із маркерів демократичної правової держави, навіть у часи війни.

Проте слід констатувати ерозію захисту персональних даних громадян, перетворення суми корисних для людини технологій на дещо подібне до електронного концтабору, де не маєш можливості в'яснити, ким і коли прийнято помилкове рішення, яке миттєво позбавляє людину можливості користуватись своїм майном, грошима на рахунках, навіть на оперативну сплату того ж самого судового збору, який потрібен для оскарження і призупинення дії неправомірних рішень.

Реформування цивільного законодавства України у світлі вищенаведених викликів є невідкладним завданням. Цивільний кодекс України, прийнятий у 2003 році, формувався в умовах стабільності і не враховував сценаріїв системної загрози як для держави, так і для приватного обігу. Необхідно внести зміни, що враховуватимуть правовий режим речей і зобов'язань у воєнний і післявоєнний період. Йдеться про необхідність закріплення категорій воєнного форс-мажору, обмеженого права власності, спрощеного порядку відновлення прав, а також процедур фіксації завданої шкоди як факту, що породжує зобов'язання відшкодування. Цивільне право має бути адаптоване до надзвичайних умов, не втрачаючи при цьому власної аксіологічної сутності — захисту особи як самостійного і відповідального суб'єкта правовідносин.

У повоєнний період головним завданням стане відновлення довіри до держави через ефективний захист приватних прав. Це включатиме створення національної системи компенсації завданих збитків, спрощення порядку підтвердження прав на нерухомість, спадщину, частки у статутних капіталах. Інвесторам, які бажатимуть долучитися до відбудови, має бути гарантовано не

лише законодавчий захист, а й доступ до арбітражу, прозорих процедур реєстрації прав, страхування політичних і воєнних ризиків. Земельні ділянки, зокрема в містах і навколо них, потребуватимуть оновлення кадастрових записів, а договори оренди — поновлення на підставі фактичного володіння, оскільки багато договорів не були пролонговані через об'єктивні перешкоди.

Таким чином, війна як надзвичайна подія висвітлює і прискорює необхідність глибокої модернізації приватного права. Йдеться не лише про екстрене реагування, а й про системне переосмислення ролі держави у захисті приватної автономії, прав власності, зобов'язань, персональних даних. Впровадження новітніх правових конструкцій, цифрових реєстрів, прозорих механізмів компенсації, відновлення доступу до прав — усе це формує майбутню архітектоніку українського права як посткризового, але гнучкого, інтегрованого в європейський простір і спрямованого на захист особи як найвищої соціальної цінності.

В цьому контексті є важливі застереження. Головною небезпекою є провалювання в безодню ігнорування приватноправового дискурсу на тій підставі, що мовляв, війна не час для реалізації прав особистості у приватній сфері, суспільство потребує мобілізації, згуртованості і готовності до відсічі. В той же час, у міру того, як держава, еліти будуть під приводом війни чинити прихований наступ на приватні права, ми будемо поступово перетворюватись на щось подібне до тих, на кого ми б ніколи не хотіли перетворюватись.

Дане протистояння розпочалось як протистояння ціннісних систем демократії і авторитаризму, і тільки якщо ми будемо послідовно відстоювати наші цінності разом з нашими територіями, боротьба і за території і за уми людей, які на них живуть, буде мати сенс ствердження України як незалежної, соціальної, правової держави.

ПРИЗ Олександр Олександрович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ

З огляду на євроінтеграційний вектор, правове регулювання агросектору України потребує суттєвого переосмислення. Метою змін є підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності та підтримка агробізнесу задля стабільного забезпечення ринку продуктами. Сучасна система інструментів забезпечення зобов'язань має створити сприятливі умови для кредитування та інвестування в галузь. У цьому контексті забезпечувальна довірча власність – новий, але поки що недостатньо вивчений механізм гарантування виконання договорів. Основною ціллю встановлення забезпечувальної довірчої власності є можливість у випадку невиконання або порушення виконання основного зобов'язання захистити права кредитора шляхом звернення стягнення на майно, яке виступає предметом такого договору.

Як зазначає Д.В. Кушерець, забезпечення договірних зобов'язань є самостійною, хоча і кореспондуючою категорією до основних договорів, відіграючи в першу чергу охоронну роль майнових прав кредитора, оскільки всі види забезпечувальних заходів відіграють виключно стимулюючу роль, як охоронну. І лише при невиконанні чи неналежному виконанні договірних зобов'язань всі способи забезпечення договірних зобов'язань починають відігравати роль захисту майнових прав, оскільки на цьому етапі відбувається саме реалізація способів забезпечення виконання договірних зобов'язань [1, с. 79]. На думку М.О. Легенченко, різниця між поняттям охорони та захисту права яскраво простежується в тому, що охорона права насамперед направлена на гарантування підстав набуття цивільних та господарських прав (оберігає законний інтерес), у той час як під захистом права розуміють конкретні дії, спрямовані на поновлення порушеного чи оскарженого права [2, с.63].

Особливість інституту забезпечувальної довірчої власності полягає також і у правовій регламентації порядку звернення стягнення на об'єкт довірчої власності, який є спрощеним, порівняно з інститутом іпотеки. Як слушно зазначає І.В. Нестеренко, у разі порушення боржником своїх обов'язків кредитор ініціює процедуру звернення стягнення на майно значно простіше, аніж звернення стягнення на заставлене майно. У свою чергу, майно боржника переходить не у власність кредитора, а у довірчу власність, остання передбачає виникнення речового права у довірчого власника, але все одно таке право є обмеженим та має припинитися у момент повного виконання довірчим засновником своїх обов'язків за договором позики або кредитним договором [3, с. 354].

Саме речове забезпечення виконання зобов'язання в контексті права довірчої власності перебуває в статичному стані до моменту безпосереднього порушення виконання зобов'язання. Таким чином, таке речове забезпечення у випадку належного виконання зобов'язання відіграє роль гарантії дотримання прав кредитора, а у випадку неналежного виконання – їх активного захисту та відновлення порушеного стану. Момент порушення виконання зобов'язання трансформує статичний стан забезпечення виконання зобов'язання у вигляді довірчої власності у динамічні правовідносини, направлені на захист порушеного права кредитора.

В такому випадку, варто виділити наступні функції забезпечувальної довірчої власності, а саме: охоронна, стимулююча, захисна, компенсаційно-відновлююча. Охоронна функцій формує превентивні основи, які створюють сприятливе середовище для дотримання прав кредитора шляхом усвідомлення можливого стягнення у випадку неналежного виконання зобов'язання. Стимулююча функція спонукає боржника до належної поведінки, оскільки в протилежному випадку він зазнає майнових втрат. Захисна функція передбачає комплекс інструментів, що направлені на активне відновлення порушеного права та усунення негативних наслідків неналежного виконання зобов'язання. Компенсаційно-відновлювальна функція полягає у безпосередньому

задоволенні майнових прав кредитора, що призводить до відновлення порушеного права. Враховуючи речовий характер такого способу забезпечення виконання зобов'язання як довірча власність, компенсаційні механізми у вказаній правовій конструкції мають також речових характер, що полягає у зверненні кредитором стягнення саме на майно, яке є предметом договору про встановлення довірчої власності.

Така можливість отримати реальну матеріальну компенсацію для кредитора формує систему гарантій, які сприяють підвищенню рівня кредитування суб'єктів господарювання в цілому, що є важливим компонентом ефективного функціонування суб'єктів агробізнесу зокрема.

Список використаних джерел

1. Кушерець Д.В. Забезпечення виконання договірних зобов'язань як гарантія охорони та захисту майнових прав. Часопис цивілістики. Вип. 17. С. 76-79.
2. Легенченко М.О. Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.) Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОН України; НУ ОЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2014. – Вип. 72. – С. 59-65.
3. Нестеренко І.В. Інститут довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання: переваги та ймовірні ризики. *the Journal of Eastern European Law* / Журнал східноєвропейського права. – 2019. – № 70. С. 349-356.

ПУСТОВІТ Олександр Юрійович

кандидат юридичних наук, докторант Національного університету
біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Забезпечення безпеки експорту сільськогосподарської продукції є однією з ключових передумов ефективного функціонування аграрного сектору України в умовах глобалізації та інтеграції до світових ринків. У сучасних умовах, коли Україна активно розвиває міжнародні торговельні зв'язки, особливо важливо створити ефективну систему державного контролю за якістю та безпечністю продукції, що експортується. Це не лише гарантує дотримання внутрішніх та міжнародних стандартів, а й формує позитивний імідж держави як надійного партнера на зовнішніх ринках.

Ключову роль у цьому процесі відіграють органи державного управління, на які покладено завдання із нагляду, контролю, регулювання та координації експорту сільськогосподарської продукції. Одним із центральних органів є Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) [1], яке здійснює нормативне регулювання аграрної політики, координує діяльність інших органів виконавчої влади та відповідає за реалізацію державної політики у сфері аграрного виробництва та експорту. Міністерство бере участь у формуванні технічної політики щодо якості продукції, розробляє відповідні програми підтримки експортерів, а також забезпечує міжвідомчу координацію з митними та контролюючими органами. Одним із напрямів діяльності міністерства є підтримка виробників у впровадженні міжнародних стандартів, таких як HACCP, GlobalG.A.P., ISO, що дозволяє українським товарам виходити на нові ринки.

Значне значення має також Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) [2]. Вона забезпечує державний контроль у сферах санітарного та фітосанітарного нагляду, ветеринарної медицини, карантину рослин, а також сертифікації продукції, що підлягає експорту. Діяльність Держпродспоживслужби особливо важлива, оскільки вона є компетентним органом у взаємодії з країнами-імпортерами, зокрема в питаннях визнання еквівалентності стандартів, інспекцій та процедур сертифікації. Саме вона видає ветеринарні, фітосанітарні та інші документи, необхідні для перетину кордону сільськогосподарською продукцією.

При цьому орган працює у тісному зв'язку з митними органами – Державною митною службою, яка забезпечує контроль за переміщенням товарів через митний кордон, дотриманням експортних обмежень і правил. Координація між цими інституціями є важливою умовою ефективної реалізації експортної політики. Одночасно Мінагрополітики здійснює аналітичну та прогностичну діяльність, пов'язану з експортним потенціалом, розробляє галузеві стратегії та проводить переговори на міжнародному рівні щодо відкриття нових ринків збуту для української продукції.

У сфері правового регулювання ключовими є положення Законів України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» [3] та «Про безпеку та якість харчових продуктів». [4] Ці закони закріплюють вимоги до виробників, процедури контролю та відповідальність за порушення норм. Водночас важливим інструментом забезпечення безпеки аграрного експорту є застосування міжнародних стандартів, таких як вимоги СОТ щодо санітарних і фітосанітарних заходів (SPS) та регламенти ЄС щодо сертифікації органічної продукції.

Особливу роль у забезпеченні високого рівня якості експортованої продукції відіграє участь України у міжнародних ініціативах. Наприклад,

підписання Угоди про асоціацію з ЄС передбачає імплементацію європейських стандартів безпеки харчових продуктів. Це зумовило зміну підходів до контролю за продукцією, удосконалення процедур сертифікації, а також розвиток національної системи простежуваності товарів — від виробника до кінцевого споживача.

Важливим викликом у сфері безпеки експорту залишається низький рівень технічної модернізації на окремих підприємствах, що виробляють продукцію для експорту. Часто виробники стикаються з труднощами при проходженні міжнародної сертифікації, що може бути пов'язано з недостатньою поінформованістю або фінансовими обмеженнями. Саме тому держава реалізує програми підтримки експортерів, зокрема шляхом надання консультацій, навчань, спрощення процедур сертифікації та цифровізації державних послуг. Мінагрополітики у цьому аспекті відіграє важливу роль у залученні міжнародної технічної допомоги та координації проєктів, спрямованих на розвиток експортного потенціалу аграрного сектору.

У підсумку, ефективне функціонування системи державного управління у сфері безпеки експорту сільськогосподарської продукції залежить від належної координації між органами влади, нормативно-правового забезпечення, адаптації до міжнародних стандартів, технічного супроводу виробників та прозорі взаємодії з бізнесом. Подальший розвиток цієї системи має орієнтуватися на інтеграцію цифрових технологій, автоматизацію процесів сертифікації та посилення міжнародної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний сайт. URL: <https://minagro.gov.ua>
2. Держпродспоживслужба. Інформація про експортний контроль. URL: <https://consumer.gov.ua>

- 3.** Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти:
Закон України від 18.05.2017 №2042-VIII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19>
- 4.** Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів:
Закон України від від 23.12.1997 № 771/97-ВР URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр#Text>

ПУШКАР Марина Василівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПОЛЩУК Артем Едуардович

аспірант кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄС

У контексті європейської інтеграції Україна докладає значних зусиль для гармонізації свого законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема прав на сорти рослин. Прийняття Закону України №2763-IX від 16.11.2022 року [1] створило підґрунтя для допуску до обігу на території України сортів, зареєстрованих у ЄС та США без проведення обов'язкових національних польових випробувань. Це водночас розширило можливості міжнародного співробітництва, але й спричинило ризики для національних селекційних установ, створивши умови нерівної конкуренції.

Тому метою роботи було встановлення сучасних викликів реалізації права інтелектуальної власності на сорти рослин в Україні та аналіз впливу законодавчих змін на захист прав національних селекціонерів в контексті євроінтеграції.

Право на сорт рослин є результатом інтелектуальної діяльності, що повинне охоронятись як за формою (унікальна назва), так і за змістом (морфологічні та біологічні ознаки) [3, 4]. А закон №2763-IX доповнив перелік майнових прав інтелектуальної власності новим поняттям — право на поширення, що включає продаж, імпорт, експорт, відтворення тощо.

Згідно з новими положеннями, стало можливим зареєструвати сорт в Україні на основі даних, отриманих за кордоном, без національної експертизи, що викликає сумніви щодо його адаптивності до вітчизняних агрокліматичних

умов. Не дивлячись на те що частка вітчизняних сортів у Державному реєстрі становить 53,8% [2], однак транснаціональні корпорації активно використовують спрощені процедури, посилюючи конкурентний тиск на українські установи.

В сфері захисту авторських прав інтелектуальної власності на сорти рослин правова колізія полягає у визнанні іноземних сортів без взаємного визнання українських — це дискримінаційна практика щодо національних виробників.

Захист прав передбачає не лише охорону, а й ефективне контролювання поширення, яке на практиці в Україні не забезпечується належним чином, зокрема через слабо діючі механізми контролю за тіншовим ринком насіння. Отже, необхідно внести подальші зміни до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» з метою: забезпечення рівних умов конкуренції для вітчизняних та іноземних суб'єктів; впровадження дієвих механізмів контролю за обігом сортів; встановлення прозорої системи реєстрації з урахуванням результатів вітчизняної експертизи; гармонізації із європейським правом без шкоди для інтересів українських селекціонерів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу» від 16 листопада 2022 року № 2763-IX
2. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sortiv-roslin> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Про насіння та садивний матеріал: Закон України № 411-IV від 26.12.2002 р. (Редакція станом на 10.06.2023 р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>.

4. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 року № 3116-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12> (дата звернення: 05.05.2025).

СВИСТУНОВА Анна Олександрівна

здобувач вищої освіти 1 курсу механіко-технологічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України

КРАВЧЕНКО Володимир Григорович

науковий керівник, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
міжнародного права та порівняльного правознавства Національного
університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах євроінтеграції України особливо актуальним є питання адаптації законодавства до вимог Європейського Союзу. Одним із важливих напрямів є правове регулювання транспортування сільськогосподарських тварин, оскільки воно безпосередньо пов'язане з міжнародною торгівлею та розвитком аграрного сектору нашої країни.

Питання міжнародного транспортування сільськогосподарських тварин регулюється нормами митного та цивільного права. Аналіз українського законодавства свідчить про наявність розгалуженої нормативно-правової бази, що включає акти у сфері ветеринарного контролю, митного оформлення, сертифікації, проте вона потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, транспортування тварин часто здійснюється без належних умов, а контроль з боку державних органів залишається несистемним. Відсутність єдиної цифрової системи відстеження переміщення тварин, застарілий підхід до сертифікації та перевірок, а також слабка технічна база ветеринарно-санітарних пунктів на кордоні створюють ризики для забезпечення належного благополуччя тварин.

Крім державного регулювання, яке встановлює вимоги до перевізників та визначає умови для митного оформлення і перетину державного кордону,

важливе місце посідає договірне регулювання транспортування сільськогосподарських тварин.

Загальні вимоги до перевезень вантажів містяться у статтях 908 та 909 Цивільного кодексу України [1]. Істотні умови договору транспортного експедирування визначено у статті 9 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» [2]. З урахуванням специфіки вантажу сторони повинні узгодити всі істотні умови договору транспортування сільськогосподарських тварин. У цьому контексті особливої ваги набуває чітке визначення предмета договору, що включає вид, породу, кількість тварин, а також їхній фізіологічний стан на момент укладення договору. Особливу увагу слід приділити умовам транспортування, які мають враховувати наявність відповідного обладнання, спеціально облаштованих транспортних засобів, а також регламенту перевезення з урахуванням тривалості, маршрутів, місць зупинок і можливості ветеринарного обслуговування в дорозі. Важливою складовою договору є також визначення відповідальності сторін у разі шкоди, завданої тваринам, включаючи страхування ризиків загибелі чи травмування.

У рамках євроінтеграційного курсу Україна має орієнтуватися на вимоги Регламенту (ЄС) № 1/2005 про захист тварин під час транспортування [3]. Цей акт передбачає, зокрема, обмеження тривалості перевезення до восьми годин, обов'язкову сертифікацію перевізників, наявність електронних засобів реєстрації переміщень тварин і фіксацію усіх змін маршруту, а також чіткі вимоги до температурного режиму й простору для тварин у транспортному засобі. Перевізники, які займаються транспортуванням тварин у ЄС, повинні мати спеціальну ліцензію, а персонал зобов'язаний проходити навчання щодо гуманного поводження з тваринами. Контроль за виконанням цих норм здійснюють ветеринарні органи держав-членів, які мають право накладати штрафи або забороняти діяльність перевізників, що не відповідають встановленим стандартам.

Наразі в Україні не передбачено спеціальних вимог до договору транспортування сільськогосподарських тварин. Сторони користуються

загальними договорами перевезення вантажу, які не передбачають спеціальних умов для живих тварин, що створює загрози для їхнього благополуччя та виконання міжнародних стандартів. Вважається доцільним включити такі вимоги до переліку істотних умов договору транспортування сільськогосподарських тварин.

Питання транспортування сільськогосподарських тварин має не лише економічне, а й гуманітарне значення, оскільки йдеться про забезпечення належних умов утримання та переміщення живих істот, що пов'язано з етичними вимогами та міжнародними зобов'язаннями України у сфері захисту тварин. Досвід Європейського Союзу, зокрема вимоги Регламенту (ЄС) № 1/2005, свідчить про ефективність системного підходу до регулювання транспортування тварин як на державному, так і на приватному рівнях. Зважаючи на це, імплементація європейських стандартів транспортування тварин є вкрай актуальним завданням. Це дозволить не лише забезпечити відповідність міжнародним зобов'язанням, а й сприятиме розвитку сільського господарства, підвищенню гуманності поводження з тваринами, зменшенню корупційних ризиків та покращенню іміджу України на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Закон України "Про транспортно-експедиторську діяльність": Закон України від 01.07.2004 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 52, с. 562. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15>
3. Регламент (ЄС) № 1/2005 Європейського Парламенту та Ради від 22 грудня 2004 року про захист тварин під час транспортування. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005R0001>

СВІТЛИЧНИЙ Олександр Петрович

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДОМ

Положення статей 41, 54, 55 Конституції України не тільки закріплює право кожної людини володіти, користуватися і розпоряджатися своєю інтелектуальною власністю, але й кожен правовласник об'єкта права інтелектуальної власності має право звернутися до суду, якщо вважає, що його права порушені, невизнані чи оспорювані [1]. Можливість широкого застосування судового захисту прав інтелектуальної власності передбачено і конкретними спеціальними нормами. На захист прав інтелектуальної власності вказують норми ст. 432 ЦК, згідно частини першої якої кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до статті 16 ЦК. Проте, на відміну від ст. 16 ЦК, як містить загальні положення, частина друга ст. 432 ЦК передбачає спеціальні засоби захисту права інтелектуальної власності [2]. На судовий захист права інтелектуальної власності вказують і норми спеціальних законів у сфері охорони інтелектуальної власності. Відповідно, судовий захист здійснюється в порядку адміністративного, господарського, кримінального і цивільного процесуального законодавства. Також чинним законодавством передбачено захист прав інтелектуальної власності спеціалізованим судом, яким відповідно до п. 1 частини другої ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII, є Вищий суд з питань інтелектуальної власності [3], який повинен розглядати справи, які віднесені до його юрисдикції процесуальним законом. Таким законом є Господарський процесуальний

кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ, згідно частини другої ст. 21 якого Вищий суд з питань інтелектуальної власності уповноважений розглядати справи щодо порушення прав інтелектуальної власності [4]. Проте, за повідомленням із Офісу Президента, існує ймовірність, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, а також його Апеляційна палата, що були створені 29 вересня 2017 року під час судової реформи, який до речі так не запровадив до цього часу свою діяльність, скоріш за все буде ліквідований у зв'язку з відсутністю необхідності існування такого суду. Відповідне рішення планується ухвалити після затвердження Президентом Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства до 2029 року [5].

Якщо буде прийнято політичне рішення щодо ліквідації Вищого суду з питань інтелектуальної власності, то тривалі багаторічні дискусії фіхівців, науковців, експертів щодо створення в Україні ефективного суду із захисту прав інтелектуальної власності та готовності нашої держави впроваджувати прозорі та ефективні механізми відповідно до міжнародних стандартів, може бути сприйнята нашими партнерами із США та ЄС як зміна пріоритетів у цій сфері відносин.

Позиція сторонників ліквідації Вищого суду з питань інтелектуальної власності порушує належне та ефективне виконання Україною зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є. Не применшуючи роль кожного із видів національного судочинства, слід зазначити, що провідну роль у захисті прав інтелектуальної власності відіграють господарські суди. На це вказує інформація Верховного Суду, згідно якої переважна частина справ щодо захисту прав інтелектуальної власності розглядається саме господарськими судами (порівняно із судами цивільної юрисдикції у 2021 році господарські суди розглянули в п'ять разів більше ІР-спорів, а у 2022 і 2023 роках – у три рази більше). При цьому у 2023-му приблизно 45% ІР-спорів надійшли на розгляд Господарського суду міста Києва [6].

Приймаючи до уваги важливість діяльності судового захисту інтелектуальної власності, сподіваємося, що керівництвом держави буде прийняти привильне рішення, яке буде відповідати можливості широкого застосування судової форми захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі, які повинні відповідати кращим міжнародним стандартам у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Конституції України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31. Ст. 545.
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11. 1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
5. **Хрипун В.** Буде проведено вивчення доцільності функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності – Офіс Президента. *Судово-юридична газета*. 7 березня 2025 року. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/325049-vysshiy-sud-po-voprosam-intellektualnoy-sobstvennosti-budet-likvidirovan-ofis-prezidenta>
6. Від моніторингу до захисту: інструменти права інтелектуальної власності. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1596771/>

СЕНДЗЮК Василь Іванович

аспірант кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ АГРОЕКОЛОГІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ: У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОЇ УГОДИ ПРО КРИТИЧНІ МІНЕРАЛИ

У публічному просторі з'явилися повідомлення про укладення між Україною та Сполученими Штатами Америки Угоди щодо створення Фонду реконструкції України, яка, зокрема, передбачає співпрацю у сфері критично важливих мінералів. Хоча офіційний текст угоди станом на травень 2025 року не був оприлюднений, окремі її положення стали доступними завдяки публікаціям ЗМІ, зокрема видання *Європейська Правда*. Водночас слід зауважити, що автентичність витоків не підтверджена офіційно, а зміст самої угоди міг зазнати змін до підписання. Однак наявна інформація дозволяє зробити низку попередніх правових оцінок.

Згідно з повідомленнями, сторони зобов'язалися забезпечити, аби держави та особи, які діяли ворожо щодо України під час конфлікту, не могли отримати вигоди від її післявоєнної відбудови, включаючи доступ до мінеральних ресурсів. У цьому контексті санкційна політика набуває значення як додатковий інструмент захисту національних інтересів, особливо в агроекологічному вимірі.

Академік В.З. Янчук, досліджуючи проблематику правового регулювання використання та охорони природних ресурсів, наголошував на пріоритетності національного контролю за стратегічними ресурсами та на необхідності унеможливлення доступу до них недоброчесних чи зовнішньополітично ворожих суб'єктів. Його підхід ґрунтувався на поєднанні принципів сталого розвитку, правового захисту довкілля та стратегічної безпеки держави.

Сучасні виклики, пов'язані з відновленням України після масштабної збройної агресії та потребою у залученні інвестицій до розробки природних ресурсів, вимагають збереження контролю над тим, хто саме отримує доступ до українських надр. Санкційні обмеження, хоча й не є безпосередньо складовою екологічного законодавства, мають екстериторіальне значення і впливають на можливості участі певних суб'єктів у проектах з видобутку природних ресурсів.

За словами Олега Іцхокі та Еліни Робакової, ефективність санкцій залежить від їхньої чіткості, всеохопності та здатності досягати поставлених цілей без надмірних витрат для країн, що їх запроваджують. Вони підкреслюють, що санкції є важливим інструментом економічного впливу, але їх успіх часто залежить від ясності цілей та ефективності реалізації.

У свою чергу, Ніколас Малдер зазначає, що сучасні санкції мають глобальні економічні наслідки, які значно перевищують ті, що спостерігалися в минулому. Він підкреслює, що санкції можуть призводити до значних економічних потрясінь, що вимагає ретельного аналізу їхнього впливу на світову економіку.

Враховуючи вищезазначене, для України доцільно:

1. Визначити чіткі критерії для допуску іноземних інвесторів до розробки критично важливих мінералів, зокрема враховуючи їхню участь у санкційних списках.
2. Забезпечити прозорість та підзвітність у процесі укладення міжнародних угод, що стосуються природних ресурсів.
3. Розробити національну стратегію управління критично важливими мінералами, яка б враховувала екологічні, економічні та безпекові аспекти.

4. Співпрацювати з міжнародними партнерами для створення механізмів моніторингу та контролю за дотриманням санкційних обмежень у сфері природокористування.

Висновки:

1. Угода між Україною та США про критично важливі мінерали, навіть з огляду на обмежену публічність її тексту, містить положення, які дозволяють інтерпретувати її як правову основу для обмеження участі підсанкційних суб'єктів у сфері надрокористування.

2. Ідеї академіка В.З. Янчука щодо охорони ресурсів, національного пріоритету і екологічної безпеки залишаються методологічно актуальними у формуванні сучасної державної політики у сфері природокористування.

3. Санкційні режими, незважаючи на те, що формально не є складовою природоохоронного чи аграрного законодавства, мають екологічне значення, оскільки обмежують вплив недоброчесних суб'єктів на природне середовище.

4. Для ефективного захисту агроекологічних інтересів України необхідно інтегрувати санкційну політику у національну стратегію сталого розвитку та управління природними ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Янчук В.З. Теоретичні проблеми аграрного права України: монографія. Київ: Юридична думка, 2004. 336 с.

2. Янчук В.З. Екологічне аграрне право: становлення та розвиток. Вісник аграрної науки. 2001. № 9. С. 195–201.

3. Bilateral Agreement Establishing Terms and Conditions for a Reconstruction Investment Fund. European Pravda. 26.02.2025. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2025/02/26/7205922/>

4. Itskhoki, O., & Ribakova, E. (2024). The Economics of Sanctions: From Theory Into Practice. Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/the-economics-of-sanctions-from-theory-into-practice/>
5. Mulder, N. (2022). The Sanctions Weapon. Finance & Development Magazine, IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/06/the-sanctions-weapon-mulder>
6. O’Sullivan, M. (2022). Sanctions and the Global Economy. Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/articles/sanctions-and-the-global-economy>
7. Rattray, G. (2021). Mineral Extraction and International Law. Journal of Energy & Natural Resources Law, 39(2), 123–140.
8. The Brutal Impact of Sanctions on the Global South. Yale Journal of International Law. 2023. URL: <https://yjil.yale.edu/posts/2023-06-28-the-brutal-impact-of-sanctions-on-the-global-south>
9. Revisiting the Resource Curse in the Age of Energy Transition: Cobalt Reserves and Conflict in Africa. arXiv. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2404.17713>

СЛУЦЬКИЙ Ігор Миколайович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

МАЙНОВА ОЦІНКА ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ЗЕМЕЛЬНИМ РЕСУРСАМ

Оцінка шкоди, завданої земельним ресурсам, є ключовим інструментом у забезпеченні екологічної безпеки держави, особливо в умовах війни. Повномасштабне вторгнення РФ завдало нищівної шкоди довкіллю України, зокрема ґрунтам і сільськогосподарським угіддям. Землі зазнали забруднення важкими металами, нафтопродуктами, уламками снарядів і техніки, значні площі заміновано, а цілі аграрні райони стали непридатними для обробітку. В таких умовах майнова оцінка шкоди є не лише правовим механізмом фіксації екологічних злочинів, а й економічним інструментом для майбутнього відшкодування, планування відновлення та пред'явлення претензій агресору.

Згідно з оцінками KSE Institute, загальна шкода, завдана земельним ресурсам України внаслідок війни, перевищила 203 мільярди гривень (близько 5,5 млрд доларів США) станом на початок 2024 року. Ці дані були оприлюднені в рамках проєкту «Росія заплатить», який реалізується KSE Institute спільно з Міністерством економіки України та Офісом Президента [1]. Із них близько 70% становить шкода, пов'язана з деградацією ґрунтів, втратою родючості, хімічним забрудненням та необхідністю проведення рекультивації. Так, понад 30% сільськогосподарських земель у зоні бойових дій або на окупованих територіях тимчасово виведені з обігу, за оцінками Міністерства аграрної політики.

Юридичним підґрунтям для здійснення майнової оцінки шкоди є низка державних методик. Однією з базових є Методика визначення розмірів шкоди,

зумовленої забрудненням і засміченням земель [2]. Цей документ залишається чинним, із оновленнями, внесеними в 2020 році, і широко використовується для обрахунку збитків у мирний та воєнний час.

У 2022 році, з огляду на війну, була ухвалена спеціальна Методика оцінки шкоди, завданої ґрунтам внаслідок бойових дій [3]. Ця методика враховує специфіку бойових дій, типові для воєнного часу забруднювачі та масштабні деградаційні процеси. Окремо слід відзначити Методичні рекомендації, підготовлені Міністерством аграрної політики України у 2022 році, що регламентують оцінку збитків сільськогосподарським угіддям через агресію рф [4]. Вони є практичним інструментом для фермерів, аграріїв та громад, що постраждали від бойових дій, і включають алгоритм визначення втрат урожаю, пошкодження меліоративної інфраструктури, виведення земель із обігу тощо.

Оцінка шкоди ускладнюється через мінування, обмежений доступ до територій, відсутність оперативного екологічного моніторингу та нестачу спеціалізованих експертів у зоні бойових дій. Крім того, не всі типи шкоди можна виміряти лише матеріальними категоріями: наприклад, руйнування чорноземів або природних екосистем має довгострокові й часом незворотні наслідки. Тому важливо не лише фіксувати прямі втрати, але й закладати потенційні витрати на повноцінне відновлення землі.

У здійсненні оцінки шкоди беруть участь різні суб'єкти: Державна екологічна інспекція, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, місцеві органи влади, експертні та наукові установи. Громадські ініціативи, як от SaveEcoBot або "Екодія", також сприяють збору даних, фіксації екозлочинів і підвищенню обізнаності громадян. Участь місцевих громад у моніторингу стану земель дає змогу оперативно реагувати на забруднення та ініціювати відповідні експертизи.

Отже, майнова оцінка шкоди земельним ресурсам – це не просто статистика, а елемент національної стратегії відновлення України. Вона слугує

доказовою базою для майбутніх міжнародних судів, інструментом захисту національних інтересів і засобом фіксації воєнних злочинів проти довкілля. В умовах війни кожен метр української землі набуває стратегічного значення, і її збереження та відновлення мають стати пріоритетом для держави та суспільства.

Список використаних джерел:

1. KSE together with the Ministry of Economy and the Office of the President launches a site to collect data on the damage caused to Ukraine during the war. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/kse-together-with-the-ministry-of-economy-and-the-office-of-the-president-launches-a-site-to-collect-data-on-the-damage-caused-to-ukraine-during-the-war/?utm>
2. Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земель: Затверджена Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 27.10.1997 № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>
3. Про затвердження Методики оцінки шкоди, завданої ґрунтам внаслідок бойових дій: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 р. № 167 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>
4. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2022 № 295 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>

СПОДІН Андрій Ігорович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДОТРИМАННЯ НОРМ ПРАВА ПІД ЧАС ПРИМУСОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНА БОРЖНИКІВ

Процес примусового позбавлення боржників (фізичних або юридичних осіб) права власності на майно, яке їм належить, шляхом проведення аукціонів з продажу їх майна за допомогою електронних систем, в країнах Європи, та можливість ознайомитися з міжнародним досвідом правового врегулювання зазначеного питання, основне завдання цієї роботи.

Сучасний стан проблеми, піднятої в цій роботі, на українському рівні: потребує додаткового дослідження та наукових напрацювань, оскільки, в українському законодавстві станом на сьогодні достатнім чином на законодавчому рівні не сформовано єдиного підходу до механізму, який би дозволяв з повною впевненістю позбавляти осіб права власності, яке гарантується їм Конституцією України. Сфера застосування електронних ресурсів для такого позбавлення осіб належного їм права власності в нашій країні існує та функціонує, однак, й досі залишається багато питань до захисту прав учасників таких електронних аукціонів, як з боку боржників (або ж юридичних осіб чиє майно відчужують внаслідок ліквідації) так і з боку організаторів чи учасників таких аукціонів.

На сьогоднішній день існує ситуація, за якої відчутним є зниження вартості відчужуваної нерухомості, і пов'язано це з тим, що покупці переважно купують нерухомість, яка добровільно виставляється власниками на продаж, та не бажають зіштовхуватися з проблемами, які можуть статись під час придбання примусово реалізованого майна. Після аналізу ризиків придбання з торгів приватного житла, науковцями встановлено певні відмінності між

регіонами, де реалізується відчужуване майно. Крім цього, існують прямі та непрямі наслідки ліквідності через добровільну участь власників домоволодінь під час примусової реалізації або навпаки, у випадку їх бездіяльності чи оскарження примусової реалізації. Низька ліквідність (в тому числі через непривабливе розташування об'єкта реалізації) збільшує невизначеність під час оцінки ціни реалізації активу, і це призводить до того, що вплив ліквідності на невизначеність посилюється і при зверненні стягнення [1].

Норвегія представляє особливий інтерес як ринок для вивчення наслідків ліквідності ринку, оскільки ліквідність ринку широко варіюється в залежності від регіону, але з однаковим для всіх регіонів процесом стягнення майна та режимом збору даних боржників. Процедура звернення стягнення може початися вже через 14 днів після оголошення особи банкрутом. Типовий процес стягнення майна включає в себе прострочене отримання банком повідомлення через 14 днів після оплати боргу боржником, слідом за цим відбувається надсилання листа боржникові про примусове стягнення на тридцятий день банкрутства особи.

Здебільшого іпотечні кредити передаються колекторському агентству через 48 днів після виникнення боргу, а провадження у справі про звернення стягнення триває через судові процеси, близько 60-ти днів з моменту оголошення особи банкрутом. Після цієї дати суд може призначити помічника (зазвичай агента з продажу нерухомості або адвоката) для продажу майна. Час між термінами виплати та звернення стягнення зазвичай перевищує 90 днів. Цей період залежить від ступеня кооперації боржника і місцевого ринку нерухомості. Власники нерухомості, які отримують право викупу, також можуть вибрати призначення свого агентства нерухомості та брати участь з кредиторами, щоб мінімізувати втрати, рекламуючи нерухомість як добровільний продаж. У цьому випадку покупець має кращий регрес у разі

пошкодження майна, і пропозиції учасників аукціону не повинні проходити процес оскарження в суді.

Якщо власники нерухомості мають великі незабезпечені борги після відчуження їх арештованої нерухомості і мають обмежені можливості для оплати цих боргів, вони можуть претендувати на судове врегулювання заборгованості. Примусові продажі в Норвегії ґрунтуються на принципах англійського аукціону, а саме: відбувається реклама арештованого майна, яке запропоноване для продажу та здійснюються його публічні перегляди. Але варто зазначити, що вони мають деякі відмінності: учасник з найвищою ставкою в аукціоні повинен чекати близько шести тижнів, цей час потрібен, щоб суд визнав аукціон таким, що відбувся та для затвердження продажу майна.

Продаж арештованого майна несе великі ризики для покупця, оскільки, покупець не матиме змоги згодом вимагати скасування відповідної угоди купівлі-продажу арештованого майна з аукціону, допускаються лише відшкодування покупцеві втрат внаслідок допущених помилок і упущень під час підготовки арештованого майна до розміщення на аукціоні. [2].

В Нідерландах, сім'ї, які змушені стикнутися з проблемами скрутного фінансового становища через непередбачуване зниження цін на житло, на 21% рідше змінюють місце проживання порівняно з сім'ями, які підтримують власний капітал у прийнятному стані. Наявність значної кількості домогосподарств з незадовільним фінансовим станом власного капіталу викликає занепокоєння як на приватному рівні, так і на соціальному. На приватному рівні падіння вартості нерухомого майна за рахунок якого сформований родинний капітал може спричинити суттєві обмеження для бюджету [3].

Особистий борг – це пристрій, що збільшує свободу вибору, але вбудований у моральні та правові рамки, який конструює людей як

індивідуалізованих фінансових суб'єктів. У Чеській Республіці, у 2021 році 10 відсотків дорослого населення зіткнулися з законним примусовим стягненням боргів, що значно порушило їхнє економічне становище. Аналізуючи 84 стенограми парламентських дебатів та 32 документи з оцінки регуляторного впливу, пов'язані із законами про споживче кредитування та списання боргів, встановлено неоднозначність та складність управління боргом та роль держави в цьому процесі. Незважаючи на те, що було прийнято дві основні ролі держави – каральну та захисну – дискурс політиків утворює своєрідний континуум, змішуючи різні моральні логіки, приписуючи численні обов'язки (індивідуальні, державні та приватні) та інтенсивно обговорюючи категорію гідності боржника. Акцентуючи увагу на фінансовій освіті як на інструменті вирішення передбачуваних провалів ринку (хижацьке кредитування), фінансіалізована логіка та структури підтверджуються, хоча й залишають певні дискурсивні простори для перегляду переговорів та потенційного опору таким державним функціям [4].

Зазначені матеріали щодо досвіду країн ЄС з дотримання норм права під час примусової реалізації майна боржників дозволяють провести порівняльний аналіз із правовою практикою нашої країни, виявити сильні та слабкі сторони національної системи, а також визначити потенційні шляхи вдосконалення правового регулювання та процедур виконання для законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Ендре Дж. Рейте, А. Оуст (2023). Як множинні кредитори, ринкова ліквідність та участь власників житла впливають на знижки при зверненні стягнення. Дослідницька площа.

2. Олауссен, Дж. Олаф, А. Ауст, О. Якоб Сунстебу (2018). Поведінка на торгах на ринку житла за різних ринкових умов. Журнал ризиків та фінансового менеджменту.

3. С. ван Велдхуйзен, Б. Фогт, Б. Вугт (2020). Негативний власний капітал зменшує мобільність домогосподарств: Докази з адміністративних даних. Журнал економіки житла.

4. Т. Самец (2023). Захищати чи карати боржників? Дискурс політиків щодо ролі держави в управлінні особистими боргами. Нова політична економія.

СТЕЦЕНКО Євгенія Валентинівна

Адвокат, Адвокатського об'єднання "БІЗНЕС ПРОТЕКТ"

(м. Київ, Україна)

ОРЕНДА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЕМФІТЕВЗИС: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Земля в Україні має виняткове значення, про що свідчить стаття 14 Конституції, яка проголошує її основним національним багатством [1]. З 2002 року до 2021 року Земельний кодекс України (надалі – ЗК України) містив норму, що впроваджувала мораторій на продаж сільськогосподарських земель. Неможливість вільного обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення стимулювала розвиток інститутів оренди та емфітевзису як альтернативних форм користування.

Відповідно до статті 93 ЗК України та статті 1 Закону України «Про оренду землі» оренда землі - це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності [2, 3].

З прийняттям 16 січня 2003 року Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) було законодавчо запроваджено таку класичну правову конструкцію як емфітевзис, що визначається як право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб [4].

Тож, оренда землі та емфітевзис — це два правові інститути, які регулюють користування земельними ділянками в Україні, мають спільні ознаки та відмінності.

До основних спільних ознак оренди землі приватної власності та емфітевзису можна виділити наступні:

По-перше, оренда землі та емфітевзис є різновидами речових прав на нерухоме майно, тому для їх виникнення потрібно не лише укласти договір у письмовій формі, а й зареєструвати його у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

По-друге, договір оренди землі та договір емфітевзису не вимагають обов'язкового нотаріального посвідчення такого договору, але може здійснено за бажанням однієї із сторін.

По-третє, предметом договору оренди землі та договору емфітевзису є надання права користування чужою земельною ділянкою на умовах визначених відповідним договором. До орендаря та землекористувача не переходить право розпорядження земельною ділянкою.

Основні відмінності між орендою землі сільськогосподарського призначення та емфітевзисом є наступними:

1. Строк дії договору оренди та емфітевзису.

Мінімальний строк для емфітевзису не встановлено, на відміну від оренди земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства, що не може бути меншим як 7 років. Як для оренди, так і для емфітевзису українським законодавством встановлено максимальний строк у 50 років. Варто зазначити, що до 2018 року жодних обмежень щодо строку договору емфітевзису, предметом яких були земельні ділянки приватної власності, законодавчо встановлено не було.

2. Оплатність договору оренди та емфітевзису.

Договір оренди землі завжди є оплатним, відповідно до статті 21 Закону України «Про оренду землі». На практиці договором встановлюють орендну плату не нижче 3% від нормативної грошової оцінки з метою виконання «рекомендаційного» Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян - власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)» № 92/2002 від 02 лютого 2002 року. Що ж стосується емфітевзису, то ні ЦК України, ні ЗК України не містять прямої норми про оплатність чи безоплатність договору емфітевзису [5]. Оплата за цим договором може здійснюватись як одразу за весь період користування земельною ділянкою так і періодично, в той час коли за договором оренди землі оплата здійснюється щорічно.

Оскільки Україна подала заявку на членство в ЄС, то доцільним буде розглянути основні положення щодо правових інститутів оренди та емфітевзису в європейських країнах.

Основою земельної реформи в країнах ЄС стало формування приватної власності на сільськогосподарські землі для захисту фермерських господарств і створення ефективних сільгоспвиробників.

При цьому оренда землі в європейських країнах – це важливий елемент організації сільськогосподарського виробництва. Переважна більшість країн Європи мають великий досвід у сфері орендних відносин. Так, у країнах ЄС орендується 48 % сільськогосподарських земель, у Бельгії, Німеччині й Франції – понад 60 %, Люксембурзі – близько 50 %, Нідерландах, Іспанії, Данії, Греції, Португалії та Фінляндії – понад 20 % [6].

Останнім часом спостерігається тенденція до захисту прав орендарів, яка проявляється у збільшенні термінів оренди та стабільності розмірів орендної плати, з метою забезпечення інвестування в поліпшення земельних ресурсів.

Що ж стосується емфітевзису, то в сучасних національних законодавствах країн континентальної Європи емфітевзис зберігся у праві лише деяких держав. При цьому його конструкція у класичному вигляді включена лише до новітнього цивільного кодексу Нідерландів [7].

Назараз спостерігається відмова від цього інституту з заміною його аналогічними за змістом правовими конструкціями – узуфруктами, суперфіцієм чи речовими обмеженнями. При цьому в деяких зарубіжних країнах поряд із узуфруктами залишено й інститут емфітевзису (Франція, Італія, Нідерланди).

Отже, правові інститути оренди землі та емфітевзису відіграють ключову роль у регулюванні сільськогосподарського землекористування в Україні, та потребують врахування європейського досвіду при вдосконаленні земельного законодавства в контексті євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 08.05.2025).
2. Земельний кодекс України : Закон від 25.10.2001 № 2768-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/ed20250207#Text> (дата звернення 08.05.2025).
3. Закон України «Про оренду землі» : Закон від 06.10.1998 № 161-XIV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення 08.05.2025).
4. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20250409#top> (дата звернення 08.05.2025).
5. Ірина Вісіцька. Безоплатний емфітевзис. Податкові наслідки // Клуб успішних аграріїв : 2017. № 19. URL: <https://vysitska.com/wp-content/uploads/2017/12/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B5%D0%BC%D1%84%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B2%D0%B7%D0%B8%D1%81.pdf> (дата звернення 08.05.2025).
6. Бондарчук Н.В., Мусієнко А.О. Правове регулювання оренди земельних відносин в країнах ЄС // Юридичний науковий електронний журнал : 2020. № 7/2020. URL: http://lsey.org.ua/7_2020/55.pdf (дата звернення 08.05.2025).
7. Гончаренко В.О. Емфітевзис за законодавством України та західноєвропейських країн // Часопис цивілістики : 2020. Випуск 38. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fe2cd2a1-916d-40d7-b88a-d66c01492b7b/content> (дата звернення 08.05.2025).

ТАРАН Вадим Сергійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

**ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИКЛЮЧНОЇ (МОРСЬКОЇ)
ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ**

Виключна (морська) економічна зона (В(М)ЕЗ) України є важливим компонентом державного суверенітету та економічного потенціалу країни. Її правовий режим визначається міжнародним та національним законодавством, встановлюючи особливі умови для здійснення різноманітних видів господарської діяльності. Розгляд правового режиму В(М)ЕЗ крізь призму господарського права дозволяє ідентифікувати специфіку правового регулювання економічних відносин, що виникають у цьому морському просторі, та значення цього режиму для національної економіки.

Правові основи визначення та режиму В(М)ЕЗ.

Визначення В(М)ЕЗ як окремого морського простору стало результатом розвитку міжнародного морського права. Ключовим документом є Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 року (КОНМП 1982), яка визначає В(М)ЕЗ як район за межами територіального моря, прилеглий до нього, не більше ніж на 200 морських миль від вихідних ліній, де прибережна держава здійснює суверенні права з розвідки, розробки, збереження та управління ресурсами, а також виробництва енергії з води, течій і вітру [1, ст. 55–56].

На національному рівні правовий статус В(М)ЕЗ України закріплено Законом України «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 року № 162/95-ВР, який деталізує географічні межі зони, права та обов'язки України й іноземних суб'єктів у В(М)ЕЗ [2, ст. 1–2].

Господарсько-правове забезпечення реалізації суверенних прав.

1. Використання біологічних ресурсів. Україна управляє рибними запасами, встановлюючи загальні допустимі вилови та квоти, ліцензує промислове рибальство і надає доступ іноземним операторам до надлишку ресурсів на підставі угод [2, ст. 9–10].

2. Розробка небіологічних ресурсів. Суверенні права на мінерали на дні та в надрах В(М)ЕЗ реалізуються відповідно до Закону України «Про надра» від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР через спеціальні дозволи, технологічні вимоги та екологічні гарантії [3, ст. 15–16].

3. Штучні острови та установки. Юрисдикція України поширюється на створення та експлуатацію штучних островів, морських платформ і вітрових установок за правилами, що регулюють будівництво, експлуатацію, безпеку та відповідальність за шкоду [1, ст. 60; 2, ст. 12].

4. Захист морського середовища. Україна має право запобігати та контролювати забруднення морського середовища з усіх джерел відповідно до КОНМП 1982 та національного законодавства [1, ст. 207–210]. Господарські суб'єкти зобов'язані дотримуватися встановлених екостандартів.

Виклики та значення для господарського права.

Ефективна реалізація господарських прав у В(М)ЕЗ потребує сильних механізмів контролю та адаптивного законодавства. Основні виклики: протидія незаконному видобутку ресурсів, інтеграція нових технологій та розвиток договірних відносин з іноземними партнерами.

Правовий режим В(М)ЕЗ України, базований на нормах міжнародного та національного права, створює правову основу для сталого використання морських ресурсів, розвитку інфраструктури і захисту навколишнього середовища. Подальше вдосконалення господарсько-правових механізмів є ключовим для зміцнення економіки та національної безпеки.

Список використаних джерел:

Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права : від 10.12.1982. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00O5WDC64C> (дата звернення: 11.05.2024).

Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

Кодекс України "Про надра" : від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-> (дата звернення: 11.05.2024).

ТРОЦЕНКО Владислав Олександрович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗШИРЕННЯ СТАТУСУ СПОЖИВАЧА НА МАЛІ ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА І КООПЕРАТИВИ

Поняття статусу споживача в українському праві зазвичай пов'язують із захистом індивідуальних фізичних осіб, які придбавають товари чи послуги для особистого споживання. Проте в системі господарського права споживачі також визнані окремою категорією суб'єктів (ст. 2 Господарського кодексу України), однак законодавець не дав чіткого визначення цьому статусу [3]. Як зазначає А. В. Замрига, відсутність у ГК України ясного переліку прав і обов'язків споживача та навіть самого поняття «споживач» створює невизначеність і перешкоджає повному розкриттю його ролі в господарських правовідносинах [8]. Зокрема, господарським кодексом не передбачено спеціальних норм для захисту аграрного споживача у господарських правовідносинах, тоді як у законодавстві про захист прав споживачів об'єктами такого захисту традиційно визнаються лише фізичні особи - кінцеві споживачі.

Правове значення статусу споживача полягає в тому, що він покликаний урівноважити дисбаланс суб'єктів споживчого договору. Наприклад малі фермерські господарства переважно функціонують як сімейні або індивідуальні підприємства, їхня діяльність зосереджена на виробництві та продажу сільськогосподарської продукції, а також задоволенні власних потреб родини.

Теоретичні та правові підстави розширення статусу споживача на малі фермерські господарства і кооперативи слід шукати в принципах справедливості та економічної різноманітності. Як наголошує Гафурова, законодавство України має забезпечувати рівний захист державою усіх

суб'єктів господарювання незалежно від їх розміру та форми власності [7]. Якщо дрібні товаровиробники (фермери) не здатні скористатися захистом споживача у разі порушень з боку постачальників чи торгових партнерів, це суперечитиме принципу рівності і може обмежувати їх права в ринкових відносинах. Зокрема, для невеликих місцевих, сімейних ферм важливо мати доступ до якісних засобів виробництва – насіння, техніки, добрив – і бути захищеним на рівні із кінцевим споживачем.

На сьогоднішній день така модель розширення статусу споживача не реалізована: Закон «Про захист прав споживачів» не визнає фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб (до яких належать фермерські господарства) споживачами, а натомість імперативно визначає споживачами лише фізичних осіб, які купують або мають намір придбати товари чи послуги для особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю [1]. Тобто на законодавчому рівні наявна заборона поширення такого статусу на зареєстрованих фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб. Однак без відповідної реєстрації фермер просто не може здійснювати свою діяльність у правовому полі. Україна — це єдина країна, в якій ОСГ може бути визнане сімейним фермерським господарством, лише якщо воно офіційно отримає статус ФОПу (фізична особа-підприємець), тобто прирівняється до типового підприємництва без врахування особливостей сільськогосподарського виробництва [9]. Що з одного боку унеможливорює діяльність без реєстрації, а з іншого не дає можливості користуватися правами і захистом як споживачу.

Також варто зазначити про відсутність положень про гарантії для сільгосптоваровиробників як споживачів, зокрема, у новому Законі «Про сільськогосподарську кооперацію» [3].

При порівняльному аналізі діяльності ферм та кооперативів можна виявляються суттєві відмінності, які слід урахувати при поширенні на них статусу споживача. Фермерські господарства, навіть малочисельні сімейні, переважно розглядаються як виробники сільгосппродукції і рідше – як

повноцінні учасники споживчих відносин. Вони можуть укласти угоди з кооперативом як суб'єкт аграрного сектору, але при цьому зберігають риси суб'єкта господарювання (мають доходи від продажу, платять податки, зайняті в бізнесі). Кооперативи ж мають корпоративну структуру (їх учасники є співвласниками), декларують обслуговуючий характер діяльності. Сімейні ферми та товариства як юридичні особи – основні види фермерських господарств в Україні, тоді як кооперативи з 2020 р. поділяються на прибуткові та неприбуткові [6].

Фермери, зареєстровані як юридичні особи або фізичні особи-підприємці, могли б виступати споживачами при придбанні товарів та послуг для особистих потреб. У кооперативах споживання проявляється через використання спільних ресурсів, таких як обладнання чи інфраструктура. Однак, чинне законодавство не надає членам кооперативів додаткових гарантій як споживачам кооперативних послуг чи продукції, що створює правові прогалини.

Відсутність чіткого юридичного визначення поняття «споживач» у господарському праві ускладнює захист прав фермерів та членів кооперативів в ролі споживачів. Чинне законодавство зосереджене переважно на організаційних та фінансових аспектах діяльності аграрних суб'єктів, залишаючи поза увагою механізми індивідуального захисту прав споживачів.

Для вирішення цих проблем необхідно внести зміни до Закону України «Про фермерське господарство» та Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію», надавши фермерським господарствам і кооперативам статус «споживача» товарів та послуг для власних потреб. Також доцільно адаптувати законодавство про захист прав споживачів, щоб надати дрібним агровиробництвам можливість реалізовувати споживчі права при придбанні товарів і послуг для власних потреб, не з метою перепродажу або безпосередньою господарською діяльністю.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1023-12> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/973-15> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 № 819-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/819-20> (дата звернення: 06.05.2025).
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 06.05.2025).
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 06.05.2025).
6. Долинська М. Порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2021. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2021.30.143>.
7. Гафурова О. В. Сільськогосподарські кооперативи як суб'єкти аграрних правовідносин. Науковий вісник Ужгородського національного Університету. Серія : Право. 2024. Вип. 82: ч.2. С. 53–57. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.8>.
8. Замрига А. В. "Теоретико-правове регулювання правового статусу споживача в господарських відносинах." Право і суспільство 3 (2) (2016): 68-72.
9. Наталія Мамонова, Олена Бородіна, Браян Кунс «Українське сільське господарство у війсьній час: стійкість, реформи та ринки.». The Transnational Institute (TNI) 2023 URL: <https://www.tni.org/en/article/ukrainian-agriculture-in-wartime?translation=uk> (дата звернення: 06.05.2025).

ЧЕРКАСОВА Дана Едуардівна

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПІДДУБНИЙ Олексій Юрійович

науковий керівник, завідувач кафедри цивільного та господарського права, доктор юридичних наук, професор
(м. Київ, Україна)

ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ОСОБИ НА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ПРО СЕБЕ ШЛЯХОМ ВИДАЛЕННЯ ЇЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ (ПРАВО НА ЗАБУТТЯ)

Право на забуття є важливим механізмом захисту персональних даних в умовах розвитку цифрових технологій. Воно дозволяє особі вимагати видалення або блокування інформації про себе, яка є неточною, застарілою або поширеною без законних підстав. Це право ґрунтується на принципі контролю особи над своїми персональними даними та відображає баланс між правом на приватність і суспільним інтересом у доступі до інформації.

На міжнародному рівні право на забуття закріплене в таких документах, як Загальний регламент про захист даних (GDPR) ЄС та рішення Суду Європейського Союзу у справі Google Spain SL. Ці акти встановлюють стандарти захисту персональних даних та правові механізми реалізації права на забуття. [1][3]

В Україні право на забуття частково регулюється Законом України «Про захист персональних даних» та іншими нормативно-правовими актами. Проте, існує потреба у більш чіткому законодавчому визначенні цього права та механізмів його реалізації. [2]

Реалізація права на забуття стикається з проблемами, пов'язаними із забезпеченням балансу між правом на приватність та свободою вираження поглядів, а також з технічними складнощами видалення інформації з Інтернету. Штучний інтелект також створює нові виклики для реалізації права на забуття, зокрема, через автоматизовану обробку великих обсягів даних. [4]

Для ефективної реалізації права на забуття необхідне подальше вдосконалення правових механізмів захисту персональних даних, зокрема, через прийняття спеціалізованого законодавства та адаптацію існуючих норм. Важливим є також міжнародне співробітництво у сфері захисту персональних даних та обмін досвідом щодо ефективної реалізації права на забуття. [5]

Право на забуття є важливою правовою інновацією, яка з'явилася в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та масового поширення інформації в Інтернеті. Це право дозволяє фізичним особам вимагати видалення або обмеження доступу до особистої інформації, яка є застарілою, неточною або такою, що завдає шкоди репутації. [5]

Одним з основних викликів, які постають перед правом на забуття, є його потенційний конфлікт із правом на свободу вираження поглядів. Стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП) гарантує свободу вираження думок, що є фундаментальним правом, яке підтримує відкритість і доступ до інформації. [6]

Водночас, коли інформація, що стосується конкретної особи, є застарілою або невірною, але залишається доступною в Інтернеті, виникає необхідність знайти баланс між захистом приватності та правом на доступ до інформації. Видалення певних даних може обмежити доступ до публічної інформації, що може мати негативний вплив на публічний інтерес. [4]

Українські правознавці активно досліджують концепцію права на забуття, аналізуючи його сутність, правові аспекти та можливості впровадження в національне законодавство. У збірці статей під редакцією І. В. Спасибо-Фатєєвої «Право на забуття» автори розглядають це право з позиції практики Європейського суду з прав людини та доктринальних підходів, намагаючись визначити його зміст та можливості реалізації в сучасних умовах. [4]

Загалом, українське законодавство поки що не містить чіткої регламентації права на забуття. Хоча Конституція України у статті 32 гарантує право на недоторканність приватного життя та забороняє збирання,

використання та поширення персональної інформації без згоди особи, на практиці відсутність чітких механізмів реалізації цього права ускладнює його застосування. [6]

Закон України «Про захист персональних даних» лише декларує загальні принципи захисту інформації, але не передбачає процедури видалення даних або обмеження їхньої обробки на вимогу суб'єкта персональних даних. Сучасні реалії потребують адаптації українського законодавства до європейських стандартів у сфері цифрових прав. [2]

Отже, право на забуття є важливим елементом захисту персональних даних в цифровому суспільстві. Його ефективна реалізація вимагає комплексного підходу, що включає чітке законодавче регулювання, розробку практичних механізмів застосування та забезпечення балансу з іншими правами людини.

Використана література

1. Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний Регламент про захист даних) // Офіційний вісник Європейського Союзу. – L 119/1.
2. Закон України «Про захист персональних даних» № 2297-VI від 01.06.2010 р.
3. Рішення Суду Європейського Союзу у справі Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González (C-131/12) від 13 травня 2014 року.
4. Спасибо-Фатєєва І.В., Харитонов Є.О. Здійснення та захист особистих немайнових прав фізичних осіб: навч. посібник. Харків: Юрайт, 2018. 232 с.

5. Безух Ю.В. Право на забуття як новітній засіб захисту персональних даних фізичних осіб // Вісник господарського судочинства. 2017. № 2. С. 160-167.

6. Богдан Ж.В. Право на забуття: проблеми теорії та практики // Європейське право та порівняльне правознавство: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16-17 грудня 2016 р.). Ужгород: Видавництво ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2017. С. 36-39.

ЧИСТЯКОВА Олена Сергіївна

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Господарсько-торговельна діяльність виступає особливим видом господарської діяльності, яка спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання. Дана діяльність включає як внутрішню торгівлю, так і зовнішньоекономічні торговельні операції. Сучасний стан торговельних відносин характеризується динамічністю та різноманітністю форм їх здійснення, що зумовлює необхідність належного правового регулювання [1].

Правова регламентація господарсько-торговельної діяльності здійснюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили. Господарський кодекс України є основним документом, який встановлює загальні засади функціонування суб'єктів торговельної діяльності. Зокрема, статтею 263 цього кодексу визначено поняття та форми господарсько-торговельної діяльності. Серед форм виділяють: матеріально-технічне постачання і збут, енергопостачання, заготівлю сільськогосподарської продукції, оптову та роздрібну торгівлю [2].

Торговельна діяльність в Україні регулюється також спеціальними нормативними актами, які встановлюють порядок провадження торговельної діяльності. Зокрема, це стосується ліцензування певних видів торговельної діяльності, патентування, сертифікації продукції, що реалізується. Правове регулювання торговельної діяльності містить низку імперативних вимог щодо

забезпечення якості та безпеки товарів, захисту прав споживачів, дотримання конкурентного законодавства.

Державне регулювання торговельної діяльності має на меті забезпечення економічних інтересів України, створення умов для ефективного розвитку внутрішнього ринку та захисту інтересів учасників торговельних відносин. При цьому державне регулювання повинно забезпечувати баланс між публічними інтересами та свободою підприємницької діяльності.

Правове регулювання оптової торгівлі відзначається певною специфікою. Оптові торговельні підприємства забезпечують посередницькі функції між виробниками та роздрібними торговцями. Основним правовим інструментом у відносинах оптової торгівлі виступає договір поставки. Положення, які регулюють поставку товарів, містяться у Цивільному кодексі України та Господарському кодексі України [3].

Роздрібна торгівля, як форма господарсько-торговельної діяльності, підпорядковується окремим правилам. Правове регулювання роздрібною торгівлі передбачає встановлення правил продажу окремих видів товарів, вимог до суб'єктів роздрібною торгівлі, порядку оформлення документації.

Особливу увагу в правовому регулюванні господарсько-торговельної діяльності приділено електронній торгівлі, яка набуває все більшого поширення. Електронна торгівля вимагає особливого правового підходу, оскільки має специфічні ознаки: віддаленість сторін, особливості укладання договорів в електронній формі, специфіка доставки товару, питання захисту прав споживачів. Правове регулювання електронної торгівлі в Україні здійснюється відповідно до Закону України "Про електронну комерцію", який встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем [1].

Не менш актуальними є питання правового регулювання зовнішньоторговельної діяльності. У цій сфері діють норми міжнародного характеру, зокрема положення угод Світової організації торгівлі, членом якої є Україна. Національне законодавство у сфері зовнішньоекономічної діяльності

формується під впливом міжнародних зобов'язань України та спрямоване на лібералізацію зовнішньої торгівлі з одночасним захистом національного виробника і споживача.

Регулювання торговельної діяльності має свої особливості залежно від об'єкта торгівлі. Торгівля деякими видами товарів підпорядковується спеціальним правилам, зокрема це стосується лікарських засобів, підакцизних товарів, зброї, агрохімікатів тощо. Такі правила встановлюються спеціальними законами та підзаконними нормативно-правовими актами [2].

Законодавство встановлює додаткові вимоги до торгівлі продовольчими товарами. Торговельна діяльність у цій сфері регулюється з урахуванням необхідності забезпечення безпеки та якості харчових продуктів, дотримання санітарних вимог. Відповідні положення закріплені у законодавстві про безпечність та якість харчових продуктів.

Реформування правового регулювання господарсько-торговельної діяльності передбачає вдосконалення законодавства з метою створення сприятливих умов для розвитку торгівлі, усунення надмірних адміністративних бар'єрів, забезпечення балансу інтересів усіх учасників торговельних відносин [4].

Отже, правове регулювання господарсько-торговельної діяльності є комплексним явищем, що охоплює різні аспекти торговельних відносин. Воно здійснюється на підставі норм різних галузей права, які у сукупності забезпечують належне функціонування торговельної сфери. Розвиток правового регулювання торговельної діяльності повинен відповідати сучасним потребам економіки та суспільства [3].

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-22. Ст. 144.

ЧИСТЯКОВА Олена Сергіївна

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ВЕКТОР РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКОЮ ІНТЕГРАЦІЄЮ ТА ВИКЛИКАМИ ВОЄННОГО ЧАСУ

В умовах сучасного етапу розвитку *цивільне право* України перебуває на перехресті двох потужних факторів — *європейської інтеграції* та викликів, що постають через збройну агресію Росії. Після здобуття незалежності та проголошення курсу на *європейську інтеграцію*, Україна зобов'язалася привести своє законодавство у відповідність до стандартів ЄС. Цей процес передбачає не лише технічні, але й суттєві правові зміни, зокрема в сфері *цивільного права*, яке повинно забезпечити баланс між традиційними національними підходами та вимогами європейського правового поля. Згідно з *Угодою про асоціацію між Україною та ЄС*, адаптація українського законодавства до *acquis communautaire* є основною метою реформи, що включає в себе численні аспекти *цивільного права*, серед яких *договірне, зобов'язальне право*, а також захист прав *споживачів* та *інтелектуальної власності* [5].

Важливим кроком у цьому процесі стала гармонізація *договірного права*, яка включає впровадження європейських принципів, таких як *добросовісність* та *рівність сторін* у зобов'язаннях. Це вимагає чіткого встановлення механізмів, які сприятимуть виконанню зобов'язань та забезпеченню *правової визначеності*. Так, в Україні поступово започатковуються нові підходи до тлумачення суті та змісту *цивільних правовідносин*, зокрема через введення норм, що гарантують захист прав *споживачів* та *інвесторів* [6]. Європейський

підхід до *прав людини та верховенства права* поступово впроваджується й у *цивільний кодекс України*, що має забезпечити не лише стабільність, але й гнучкість правової системи в умовах швидких змін.

Проте, незалежно від європейських орієнтирів, Україна зазнає серйозних викликів через розгортання військових дій, що розпочалися в 2014 році, і повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році. Ці події призвели до істотних змін у соціально-економічному середовищі, які поставили *цивільне право* України перед необхідністю оперативної адаптації. Ситуація, що склалася, унеможливила виконання багатьох прав і зобов'язань, зокрема щодо використання *майна* та укладення *договорів* [7]. Значні територіальні втрати, руйнування інфраструктури, знищення чи пошкодження *майна*, а також переміщення великої кількості осіб призвели до виникнення нових правових проблем, таких як питання *форс-мажору*, *зміни обставин*, нездійсненності або припинення правочинів [8].

Тимчасовий характер багатьох правових актів, прийнятих під час *воєнного стану*, створює додаткові труднощі для забезпечення *правової визначеності*. Закони, спрямовані на врегулювання правових наслідків війни, часто містять специфічні обмеження, які можуть суперечити основним принципам *цивільного права*. Це ставить перед українською правовою системою завдання збереження цілісності і єдності *цивільного законодавства*. Водночас, деякі з тимчасових законів щодо відновлення прав і компенсації за зруйноване *майно* не завжди узгоджуються з європейськими практиками та нормами [4]. Це ще більше підкреслює важливість чіткого розмежування тимчасових заходів та постійних змін, які мають бути впроваджені в рамках європейської гармонізації законодавства.

Відповідно до міжнародного досвіду, ефективна правова адаптація до кризових ситуацій повинна забезпечити не лише швидкий, але й справедливий механізм для відновлення порушених прав. У цьому контексті *цивільне право* України повинно враховувати інтереси *громадян та бізнесу*, захищати їх від

незаконних втрат, а також гарантувати можливість відновлення прав на *майно* та укладення нових *правочинів* після припинення бойових дій [3].

З огляду на це, важливим є удосконалення правових механізмів, спрямованих на підтримку стабільності приватноправових відносин. Це включає в себе розробку нових норм щодо гарантій виконання зобов'язань у надзвичайних умовах, а також вдосконалення інститутів *медіації* та альтернативного вирішення спорів, що є частиною європейської правової практики [6]. Всі ці зміни повинні реалізовуватися з урахуванням сучасних викликів, спричинених *воєнним станом*, і з тим, щоб забезпечити належний захист *прав людини*.

Таким чином, можна стверджувати, що вектор розвитку *цивільного права* України має поєднувати інтереси *європейської інтеграції* з реаліями війни. Врахування європейських стандартів у реформуванні *цивільного законодавства* дозволяє побудувати правову систему, здатну ефективно реагувати на надзвичайні ситуації, зберігаючи принципи *справедливості* та *правової визначеності*, що є основою для майбутнього розвитку та відновлення країни після завершення військового конфлікту [2].

Список використаних джерел

1. Загальна частина цивільного права ЄС: переклад ДЦП, Acquis Group. – К.: Юрінком Інтер, 2020.
2. Конституція України: із змінами і доповненнями.
3. Лук'янова Є.В. Гармонізація цивільного права України з правом Європейського Союзу // Юридичний вісник. – 2022. – №2.
4. Офіційний сайт Верховної Ради України: zakon.rada.gov.ua
5. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, 2014.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV.

7. Черненко С. Форс-мажор та істотна зміна обставин: правові механізми захисту сторін під час війни // Підприємництво, господарство і право. – 2022. – №5.

8. Шевчук С. Принцип верховенства права в українській правовій доктрині та практиці Конституційного Суду // Вісник Конституційного Суду України. – 2021.

ШЕВЧЕНКО Сергій В'ячеславович

аспірант кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національний університет біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0009-0792-2781>

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТРУДОВУ
МІГРАЦІЮ: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ПЛАТФОРМНОЇ
ЗАЙНЯТОСТІ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ)**

Цифровізація трансформує глобальний ринок праці, створюючи нові форми зайнятості, серед яких особливе місце посідає платформенна зайнятість та дистанційна робота. Ці явища відкривають значні можливості для трудової мобільності, зокрема для українських громадян, які шукають роботу на міжнародних ринках, особливо в контексті євроінтеграційних прагнень України. Однак, поряд з перевагами, виникає низка правових викликів, пов'язаних із класифікацією трудових відносин, захистом прав працівників, обробкою персональних даних та доступом до правосуддя.

Однією з центральних проблем платформенної економіки є правова природа відносин між цифровою платформою та особою, яка виконує роботу (надавачем послуг). Платформи часто класифікують таких осіб як незалежних підрядників або самозайнятих осіб, що дозволяє їм уникати обов'язків, передбачених трудовим законодавством (мінімальна заробітна плата, оплачувані відпустки, соціальне страхування тощо). Як зазначає Європейська комісія у своїй пропозиції щодо Директиви про поліпшення умов праці в платформеній роботі, така неправильна класифікація може призвести до "недостатнього соціального захисту, нестабільності доходів та відсутності доступу до прав на колективні переговори". А в Україні ще й до колапсування солідарної пенсійної системи.

Відсутність чіткого законодавчого визначення статусу платформених працівників створює правову невизначеність. Європейський Союз активно працює над вирішенням цієї проблеми. Зокрема, пропозиція щодо Директиви ЄС про поліпшення умов праці осіб, що працюють через цифрові платформи (2021), передбачає презумпцію наявності трудових відносин за наявності певних критеріїв контролю з боку платформи. Імплементация подібних підходів в українське законодавство є важливим кроком на шляху євроінтеграції та захисту прав таких працівників, проте потребує узгодженості щодо збереження гнучкості доступу до платформеної роботи, що є її ключовою цінністю, а також часто основою бізнес-моделі платформ.

Окремої уваги заслуговує тема захисту персональних даних, що є фундаментальним правом в ЄС, закріпленим у Загальному регламенті про захист даних (GDPR). Положення GDPR мають екстериторіальну дію і застосовуються до обробки персональних даних осіб, які перебувають в ЄС, навіть якщо контролер або обробник даних знаходиться за межами ЄС. Це особливо актуально для українських платформених працівників, які:

- надають послуги клієнтам в ЄС через онлайн-платформи;
- працюють на платформі, зареєстровані або орієнтовані на ринок ЄС.

Платформи збирають значний обсяг даних про своїх працівників: від ідентифікаційних даних до інформації про продуктивність, місцезнаходження та фінансові транзакції. "Прозорість та контроль працівника над власними даними є ключовими принципами, які мають бути забезпечені" [ст. 5, 12-15 GDPR]. Необхідно забезпечити належний рівень захисту персональних даних, включаючи право на доступ, виправлення, видалення даних та право на перенесення даних. Імплементация Україною стандартів, аналогічних GDPR, у національне законодавство (Закон України "Про захист персональних даних") та забезпечення його ефективного виконання є важливим євроінтеграційним зобов'язанням.

Ще одним важливим аспектом є доступ платформених працівників до надійних та прозорих фінансових інструментів для отримання оплати праці. Часто розрахунки відбуваються через міжнародні платіжні системи або криптовалюти, що може створювати ризики затримок, непрозорих комісій або навіть шахрайства. Варто також розглянути питання обміну даними та інтеграції українських банківських та платіжних систем з європейськими для спрощення транскордонних платежів для трудових мігрантів та платформених працівників.

Захист прав платформених працівників у судовому порядку ускладнюється кількома факторами, особливо в транскордонних справах:

- **Визначення юрисдикції:** Часто умови використання платформ містять положення про розгляд спорів у судах країни реєстрації платформи, що може бути фінансово та логістично обтяжливим для українського працівника. Регламент Брюссель I-біс (Regulation (EU) No 1215/2012) надає певні захисні механізми для працівників в ЄС, дозволяючи їм подавати позови за місцем свого проживання або виконання роботи. Розширення подібних правил або укладення відповідних міжнародних угод з Україною є важливим.

- **Застосовне право:** Визначення права, яке має застосовуватися до спору (право країни платформи, право країни працівника, право країни виконання роботи), є складним питанням. The Rome I Regulation (Regulation (EC) No 593/2008) встановлює правила для визначення застосовного права до договірних зобов'язань, надаючи перевагу праву країни, де працівник зазвичай виконує свою роботу.

- **Проблеми доказування:** Алгоритмічне управління, відсутність чітких трудових договорів та розпорошеність даних ускладнюють збір доказів порушення прав (наприклад, необґрунтоване блокування акаунту, непрозора система оплати). Як зазначають дослідники, "алгоритми, що керують розподілом роботи та оцінкою

ефективності, часто є "чорною скринькою" для працівників, що ускладнює оскарження несправедливих рішень" [V. De Stefano, 2016].

- Доступ до правосуддя: Висока вартість судових процесів, особливо транскордонних, та брак спеціалізованих юридичних знань можуть стати перешкодою для платформених працівників.

Європейський досвід показує тенденцію до посилення захисту прав платформених працівників через судову практику та законодавчі ініціативи. Наприклад, суди в деяких країнах ЄС вже визнавали платформених працівників саме працівниками, а не незалежними підрядниками. Україна, на шляху євроінтеграції, має враховувати ці тенденції, адаптуючи своє процесуальне законодавство та розвиваючи механізми позасудового вирішення спорів для цієї категорії осіб. Важливим є також підвищення обізнаності самих працівників про їхні права та доступні механізми захисту.

Цифровізація ринку праці та зростання платформеної зайнятості створюють як значні можливості для українських трудових мігрантів та фрілансерів, так і серйозні правові виклики. В контексті європейської інтеграції України, першочерговими завданнями є:

1. **Чітке законодавче визначення статусу платформених працівників**, що буде синхронізовано з підходами ЄС до понятійного апарату у цій сфері.

2. **Забезпечення ефективного застосування стандартів захисту персональних даних**, аналогічних GDPR, до відносин за участю українських платформених працівників, особливо тих, хто працює на європейські платформи або з клієнтами з ЄС.

3. **Створення прозорих та безпечних механізмів для оплати праці платформених працівників**, включаючи регулювання використання новітніх фінансових інструментів та спрощення транскордонних розрахунків, та можливе впровадження спеціальних "підприємницьких" рахунків.

4. Посилення механізмів судового захисту прав платформених працівників, зокрема шляхом вирішення колізійних питань юрисдикції та застосовного права, а також полегшення доступу до правосуддя та збору доказів.

Адаптація українського законодавства та правозастосовної практики до стандартів ЄС у сфері регулювання платформеної зайнятості не лише сприятиме захисту прав українських громадян, але й підвищить привабливість України як країни з розвиненим та справедливим ринком праці.

Список використаних джерел:

1. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on improving working conditions in platform work. COM(2021) 762 final.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0762>
2. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation):. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 07.05.2025).
4. De Stefano, V. (2016). The rise of the "just-in-time workforce": On-demand work, crowdwork and labour protection in the "gig-economy". *Comparative Labor Law & Policy Journal*, 37(3), 471-504.: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2682602>
5. Закон України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 № 2297-VI.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

ШЕВЧЕНКО Сергій Сергійович

здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПАНЬКОВА Лілія Олександрівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Публічні закупівлі – це процес придбання товарів, робіт і послуг замовником відповідно до вимог законодавства. Згідно із Законом України "Про публічні закупівлі", це діяльність, спрямована на забезпечення потреб держави чи громад за встановленими правилами. Сутність закупівель полягає в гарантуванні ефективного використання бюджетних коштів, прозорості процедур, запобіганні корупції та розвитку добросовісної конкуренції.

Реформування системи публічних закупівель в Україні розпочалося з ухваленням Закону України «Про публічні закупівлі» [1] у 2015 році, який запровадив електронну систему «ProZorro» [2]. Цей крок став важливим для модернізації державних закупівель і гармонізації їх із європейськими стандартами. Проте практика застосування законодавства виявила низку недоліків, що потребують подальшого доопрацювання правової бази.

Основними принципами, визначеними законом, є добросовісна конкуренція, економічна ефективність, відкритість і прозорість, рівноправне ставлення до учасників, об'єктивність вибору переможця та протидія корупційним діям. Публічні закупівлі виконують функції забезпечення потреб держави й громад, стимулювання економіки через державні замовлення, підтримки національних виробників і раціонального

витрачання коштів. Система закупівель охоплює законодавчу базу, інституційну структуру, процедури,

Міжнародний досвід має важливе значення для вдосконалення національних систем. Ключовими документами є Угода про державні закупівлі СОТ і директиви ЄС, зокрема про публічні закупівлі, закупівлі у сферах комунальних послуг і концесійні договори. Існують різні моделі: американська – з децентралізацією та електронними системами, європейська – з акцентом на прозорість і недискримінацію, азіатська – з централізацією та підтримкою місцевих виробників. Зарубіжний досвід підкреслює ефективність електронних платформ, централізації закупівель, професіоналізації та антикорупційних заходів.

Незважаючи на реформи, зберігаються проблеми: корупція (змови, дискримінаційні умови), низька конкуренція, непрофесійність закупівельників, технічні збої системи «ProZorro», недоліки законодавства, слабкий контроль і неефективне оскарження. Ці чинники ускладнюють раціональне використання коштів.

Розглянемо на прикладі ситуацію: комунальне підприємство "Міськводоканал" оголошує тендер на закупівлю труб для ремонту водопровідної мережі вартістю 2 мільйони гривень. Відповідно до Закону України "Про публічні закупівлі", процедура відкритих торгів стартує в системі ProZorro. Проте на практиці виникають труднощі, які відображають системні виклики.

Перший виклик – корупція. Припустимо, тендерний комітет підприємства у змові з одним із постачальників, ТОВ "Трубопостач", прописує в тендерній документації дискримінаційні умови: наприклад, вимагає наявність сертифіката, який є лише у цього постачальника, або вказує нестандартні розміри труб, які виробляє лише він. Інші учасники – ТОВ "Водолій" і ТОВ "АкваТех" – не можуть подати пропозиції через ці штучні бар'єри, і "Трубопостач" перемагає з ціною 1,95 мільйона гривень, хоча ринкова вартість могла б бути нижчою.

Другий приклад стосується низької конкуренції. У тому ж тендері, навіть без змови, до участі допускається лише один учасник через складність умов чи недостатню обізнаність малого бізнесу про можливості ProZorro. Наприклад, місцевий підприємець, який міг би запропонувати труби за 1,7 мільйона, не бере участі через брак інформації чи досвіду роботи з системою, що призводить до завищення витрат.

Третій виклик – непрофесійність закупівельників. Уявімо, що тендерний комітет "Міськводоканалу" складається з працівників без спеціальної підготовки. Вони помилково вказують у документації некоректні терміни поставки – 5 днів замість реальних 30, що відлякує потенційних учасників. У результаті тендер скасовується, а ремонт водопроводу затримується, створюючи незручності для громади.

Четвертий приклад пов'язаний із технічними збоями ProZorro. Під час аукціону для цього тендеру система "зависає" через перевантаження серверів, і учасники не встигають подати остаточні пропозиції до дедлайну. Один із них, ТОВ "Водолій", втрачає шанс знизити ціну з 1,85 до 1,8 мільйона гривень, а замовник отримує менш вигідну угоду.

П'ятий виклик – недоліки законодавства. Уявімо, що "Міськводоканал" намагається оскаржити дії учасника, який подав занижену ціну, але Закон не чітко визначає механізм відхилення аномально низьких пропозицій у таких випадках. Це призводить до судового спору, який затягує процес на місяці.

Шостий стосується слабого контролю. Державна аудиторська служба виявляє порушення в тендері вже після укладення договору з "Трубопостачем", але через брак ресурсів не може оперативно відреагувати, а штраф у 1700 гривень не зупиняє порушників.

Нарешті, неефективне оскарження. ТОВ "АкваТех" подає скаргу до Антимонопольного комітету на дискримінаційні умови, але розгляд триває понад 30 днів через завантаженість органу. За цей час договір уже укладено, і скарга втрачає сенс, хоча могла б заощадити бюджету 200 тисяч гривень.

Ці приклади показують, як корупція, низька конкуренція, непрофесійність, технічні проблеми, недосконалість законодавства, слабкий контроль і затягування оскарження ускладнюють ефективне використання бюджетних коштів. У кожному випадку втрачається або прозорість, або економічна вигода, що підкреслює потребу в подальшому вдосконаленні системи.

Система публічних закупівель в Україні за останні роки пройшла значний шлях реформування, водночас, попри досягнутий прогрес, система стикається з низкою викликів, таких як корупція, низька кваліфікація закупівельників, недоліки законодавства, слабкий контроль і технічні проблеми платформи ProZorro.

Міжнародний досвід демонструє, що вдосконалення систем закупівель можливе через впровадження електронних платформ, централізацію процедур, професіоналізацію кадрів, антикорупційні заходи та соціально відповідальні підходи. Для України ці практики можуть бути адаптовані з урахуванням національного контексту, зокрема шляхом розширення функціоналу ProZorro, створення навчальних програм для закупівельників і посилення громадського нагляду.

Перспективи розвитку законодавчого регулювання публічних закупівель в Україні пов'язані з усуненням прогалин у правовій базі, підвищенням кваліфікації фахівців, посиленням контролю, цифровізацією процесів і гармонізацією з нормами ЄС. Реалізація цих напрямів потребує комплексного підходу, політичної волі, залучення експертів і громадськості, а також інвестицій у технології та освіту. Успішне втілення запропонованих змін сприятиме не лише прозорості й економічній ефективності закупівель, але й зміцненню довіри до державних інститутів, підтримці малого бізнесу та інтеграції України в європейський економічний простір. Таким чином, подальше вдосконалення системи публічних закупівель є стратегічним завданням, яке має стати основою для сталого розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII (із змінами та доповненнями).
2. Офіційний вебсайт електронної системи закупівель ProZorro – <https://prozorro.gov.ua/>.

ШЕВЧИШИН Оксана Ігорівна

доктор філософії (PhD) у галузі права, в.о. наукового співробітника відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України

(м. Київ, Україна)

ПРАВО НА СТИРАННЯ (ПРАВО БУТИ ЗАБУТИМ) ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.

Право на стирання (право бути забутим) або як його ще називають право на забуття є сучасним інструментом захисту особистої автономії та приватності в цифрову епоху. Уперше концептуалізоване Судом Європейського Союзу в резонансній справі [«Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González»](#) (2014). Сьогодні воно визнається одним із ключових прав у системі захисту персональних даних.

«Право на забуття» (англ. «the right to be forgotten», «the right to erasure» або «the right to be alone») є комплексним механізмом захисту права на повагу приватного життя, який досі викликає наукові дискусію. Це пов'язане з тим, що поняття є багатогранним і тому тлумачиться у різноманітні способи.

Тривала історія його (права на стирання) розвитку тісно пов'язана з розвитком інформаційних технологій та правом на приватність. Безперечно, що воно не звучало саме так, однак ті правові конструкції, які існували та трансформувались свідчать про спроби його описати та сформулювати.

З філософської точки зору, право на стирання (право бути забутим) пов'язане з концепцією людської гідності та автономії, що забезпечує можливість людини здійснювати контроль над своєю приватністю та інформаційною сферою життя. Крім того воно є виявом особистісної автономії та інформаційного самовизначення. З точки зору філософії права його можна розглядати як форму поновлення контролю особи над своїм цифровим слідом, що є необхідним в епоху інформаційної перенасиченості. Це продовження концепції *habeas data* — права на управління особистими даними. Можна

вважати, що право на забуття - це право на тишу у віртуальному просторі, як контрмеханізм проти інституційного спостереження.

У межах теорії прав людини — право бути забутим є проявом права на самовизначення в цифровому середовищі, що передбачає не лише поширення інформації, але й право на обмеження чи видалення раніше поширених персональних даних. Це право відображає ідеї екзистенціалізму (право людини формувати своє нове «Я») та гуманізму.

В Україні поки не існує концепції права на забуття як такої, що визнана в правовій системі. Разом з тим Конституцією України захищено право особи на невтручання в особисте життя (ст. 32) [1]. Відповідно до ст. 269 Цивільного кодексу України (надалі - ЦК України) [2], особисті немайнові права належать фізичній особі від народження та не відчужуються. Стаття 302 ЦК України [2] гарантує право особи на інформацію, зокрема — на обмеження її поширення. Хоча право на забуття прямо не згадується, але воно є похідним від права на повагу до приватного життя, на честь, гідність, ділову репутацію та на недоторканність приватного простору. Закон України «Про захист персональних даних» містить лише загальні норми щодо обробки, зберігання та видалення персональних даних, не врегульовуючи безпосередньо процедури реалізації права на їхнє виключення за ініціативою суб'єкта даних. У цьому аспекті вітчизняне законодавство потребує гармонізації із правом ЄС.

Після визнання в практиці Суду ЄС право на стирання було прямо закріплене статтею 17 Загального регламенту про захист даних «право на стирання («право бути забутим»)» [3].

У практиці Європейського суду з прав людини питання «забуття» розглядається через баланс між правом на приватність (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини – надалі ЄКПЛ) [4] і свободою вираження поглядів (ст. 10 ЄКПЛ) [4]. Так, у справі *Fuchsman v. Germany* (2017) [5] Суд визнав правомірним залишення в мережі статті Нью-Йорк Таймс опублікованої про німецького бізнесмена зі звинуваченнями у можливих зв'язках з кримінальним світом як такої, що становить суспільний інтерес. У справі *Høiness v. Norway*

(2019) [6] наголошено на необхідності збереження принципу пропорційності між визначенням конкретних аспектів свободи вираження поглядів та наслідків, які вони спричиняють. Тобто блокування інформації повинно мати пропорційний характер і не знищувати суспільно важливий контекст.

Українські суди вже починають формувати практику з реалізації права на забуття. У справі № 464/2809/19 [7] позивач звернувся з позовом до ТОВ «ГУГЛ» (представника компанії «Гугл» (Google) в Україні) в якому просить встановити факт недостовірності інформації та спростувати інформацію, поширену на веб-сайті. Суд задовольнив цей позов та визнав інформацію недостовірною. Однак у апеляційній інстанції це рішення скасували через неналежного відповідача. Дуже важливо, що поданню позову передувало звернення (це вбачається з матеріалів справи) до представника компанії Гугл (Google) в Україні, ТзОВ «Гугл», з клопотанням видалити/ заблокувати інформацію, поширену на веб-сайті, однак у задоволенні відповідного запиту було відмовлено через відсутність рішення уповноваженого державною органом, тобто, суду.

Отже, механізми реалізації права на забуття нині мають переважно судовий характер. Особа може звернутися до суду з вимогою про обмеження або видалення даних, або надіслати відповідний запит володільцю інформації. Проте на рівні підзаконного регулювання відсутні чіткі процедурні механізми, які існують, наприклад, у практиці ЄС, де видалення даних з пошукових систем стало інструментом самозахисту користувача.

З метою ефективного впровадження права на забуття в українське законодавство буде важливо внести зміни до Цивільного кодексу України, доповнивши його статтею 302-1 «Право фізичної особи на забуття (видалення персональної інформації)» у які буде закріплено: зміст і межі права на забуття; встановлено підстави для реалізації, а також виняткові ситуації (суспільний інтерес, свобода слова). Також дуже важливо врегулювати питання відповідальності володільців даних (платформ, реєстрів, медіа) за відмову в

реалізації права на забуття та закріпити дієвий цивільно-правовий спосіб захисту.

Таким чином, право на забуття вимагає доктринального осмислення та нормативного врегулювання в Україні як складова сучасного приватного права в умовах цифровізації та євроінтеграції. Його реалізація має спиратися на світові стандарти та узгоджуватись із правом на свободу вираження поглядів.

Список використаної літератури

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 08.05.2025).

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.05.2025).

3. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 08.05.2025).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.05.2025).

5. CASE OF FUCHSMANN v. GERMANY. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-177697%22%5D%7D>.

6. CASE OF Høiness v. Norway. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-191740%22%5D%7D>.

7. Єдиний державний реєстр судових рішень.

URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/93826723> (дата звернення: 08.05.2025).